

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Název projektu	Rozvoj vzdělávání na Slezské univerzitě v Opavě
Registrační číslo projektu	CZ.02.2.69/0.0./0.0/16_015/0002400

Kompetencje komunikacyjne przyszłych pedagogów

Distanční studijní text

Daniel Kukla

Opava 2019

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Obor: Specjalni pedagogika

Klíčová slova: Kompetencja, kwalifikacje ponadzawodowe, kwalifikacje ogólnozawodowe, kwalifikacje podstawowe dla zawodu, wiadomości, umiejętności, cechy psychofizyczne, rozumienie, profesjonalna, kompetencja pedagoga, cechy-właściwości, kompetencje interpersonalne, kompetencje informacyjno-językowe, kompetencje współdziałania, kompetencje kreatywne, kompetencje moralne, kompetencje metodyczne, kompetencje emocjonalne, kompetencje społeczne, kompetencje społeczne, kompetencje menadżerskie, stopień komunikacji, skuteczność porozumiewania się, umiejętność odczytywania psychiki swojej, umiejętność odczytywania psychiki innych uczestników procesu edukacyjnego, umiejętność poznawania siebie i innych, umiejętność określania i nazywania stanów emocjonalnych, aspekty właściwego procesu komunikowania, komunikacja międzyludzka, intelektualny wymiar pracy pedagoga, komunikacja interpersonalna w pracy pedagoga, nadawca, intencja, kodowanie, komunikat, odbiorca, dekodowania, zinterpretowanie

Anotace:

W kształceniu przyszłych pedagogów liczy się efekt końcowy procesu „stawania się pedagogiem”, a więc kompetencja(e), wiedza i umiejętności niezbędne do prawidłowego wykonywania wyuczonej profesji. Od pedagogów oczekuje się wysokich kompetencji pedagogicznych i merytorycznych oraz świadomości, że swoje decyzje podejmuje on samodzielnie, odpowiada za nie i ponosi ich konsekwencje. Dobrze przygotowany pedagog powinien stosować odpowiednie metody nauczania, wiedząc, że metody bez powiązania z celami, treściami, ramami organizacyjnymi, a przede wszystkim z potrzebami ucznia i preferencjami pedagoga nie mają wartości. Kompetentne nauczanie zależy od trzech czynników: wiedzy przedmiotowej, usystematyzowanej wiedzy o nauczaniu, refleksyjnego doświadczenia praktycznego. Praca jest dowodem umiejętnego połączenia wiedzy dotyczącej kształtowania się kompetencji komunikacyjnych w kształceniu przyszłych pedagogów. Stanowi studium analityczno-syntetyczne z zakresu wpływu cech osobowości pedagoga na jego aktywność komunikacyjną ze szczególnym uwzględnieniem tych, które wiążą się z perspektywą przyszłego kształcenia pedagogów, a także komunikacji w szkole jako transmisji wiadomości.

Autor: **prof. nadzw. dr. hab. Daniel Kukla**

Recenzovali:

Dr Wioleta Duda

doc. PhDr. et PhDr. Martin Kaleja, Ph.D.

© prof. nadzw. dr. hab. Daniel Kukla, 2019

© Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě, 2019

ISBN 978-80-7510-344-4

Obsah

ÚVODEM.....	5
RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY.....	7
1 OD KOMPETENCJE DO KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNYCH- WYJASNIENIE TERMINOLOGICZNE.....	8
2 OKREŚLENIE CECH I WŁAŚCIWOŚCI NIEZBĘDNYCH W ZAWODZIE PEDAGOGA.....	23
3 RODZAJE KOMPETENCJI WSPÓŁCZESNEGO PEDAGOGA.....	49
4 SYSTEM NAUCZANIA KOMUNIKACJI PRZYSZŁYCH PEDAGOGÓW.....	61
5 WYZNACZNIKI KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNYCH PRZYSZŁYCH PEDAGOGÓW.....	67
6 DIALOG JAKO FUNDAMENT POPRAWNEJ KOMUNIKACJI.....	71
7 OTWARTOŚĆ.....	77
8 AKTYWNE SŁUCHANIE.....	79
9 KOMUNIKACJA WERBALNA.....	86
10 KOMUNIKACJA NIEWERBALNA.....	89
11 BARIERY W KOMUNIKACJI PEDAGOGICZNEJ.....	97
12 KOMUNIKACJA INTERPERSONALNE W PRACY PEDAGOGA.....	104
LITERATURA.....	117
SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY.....	128
PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON.....	130

ÚVODEM

W kształceniu przyszłych pedagogów liczy się efekt końcowy procesu „stawania się pedagogiem”, a więc kompetencja(e), wiedza i umiejętności niezbędne do prawidłowego wykonywania wyuczonej profesji. Od pedagogów oczekuje się wysokich kompetencji pedagogicznych i merytorycznych oraz świadomości, że swoje decyzje podejmuje on samodzielnie, odpowiada za nie i ponosi ich konsekwencje. Dobrze przygotowany pedagog powinien stosować odpowiednie metody nauczania, wiedząc, że metody bez powiązania z celami, treściami, ramami organizacyjnymi, a przede wszystkim z potrzebami ucznia i preferencjami pedagoga nie mają wartości. Kompetentne nauczanie zależy od trzech czynników: wiedzy przedmiotowej, usystematyzowanej wiedzy o nauczaniu, refleksyjnego doświadczenia praktycznego.

Pedagog będąc twórcą nowoczesnego wychowania i kształcenia, decyduje o jakości tych procesów. Wobec niego stawiane są podstawowe zadania związane z wyposażaniem młodego człowieka nie tylko w wiedzę ale i odpowiednie umiejętności niezbędne w przyszłości. Edukacja musi dostosować się do szybko zmieniających się warunków życia które dokonują się niemal błyskawicznie na naszych oczach.

Charakterystyczną cechą czasów współczesnych są rosnące wymagania wobec pedagogów. Powinni być Oni przygotowywani do wykonywania zawodu, posiadać umiejętności poprawnej komunikacji, umiejętności dydaktyczne oraz wyjaśniania rozmaitych problemów społecznych. Pedagog powinien być, więc jednostką wyjątkową.

Pedagog posiadając własną, niepowtarzalną osobowość i własne niepowtarzalne cechy indywidualne, wykonuje zawód ze wszech miar ceniony i uznawany. Wpływa również na posiadane i nabywane kompetencje nie tylko swoje. Kompetencje komunikacyjne pomagają we właściwy sposób prowadzić niełatwą sztukę rozumienia i zrozumienia nie tylko siebie, ale i innych.

Zawód pedagoga jest ściśle powiązany z komunikacją, tak niezbędną w procesie kształcenia. Zagadnienie kompetencji komunikacyjnych, a w sposób szczególny kompetencji komunikacyjnych pedagoga są coraz bardziej popularne, gdyż zaczęto dostrzegać ich dużą wagę w procesie edukacji młodego człowieka. Wykonywanie tego zawodu wymaga niemałej aktywności komunikacyjnej ze strony pedagoga, bowiem łączy się ona nierozdzielnie z cechami osobowościowymi pedagoga.

Każdy człowiek posiada własną, niepowtarzalną osobowość i własne niepowtarzalne cechy indywidualne. Umożliwiają one wykonywanie danego zawodu lub nie. Wpływają również na posiadane i nabywane kompetencje. Posiadane kompetencje komunikacyjne pomagają we właściwy sposób prowadzić niełatwą sztukę poprawnego dialogu i konwersacji.

Ukształtowanie pełnej osobowości oraz wykształcenie pożądaných postaw i umiejętności wymaga stworzenia odpowiedniej atmosfery kształcenia i przygotowywania do zawodu pedagoga. Aura, atmosfera, warunki, przebieg edukacji i wychowania zależy od osobowości pedagoga. Musi on posiadać osobowość bogatą nie tylko poprzez to, że zostaje obficie wyposażona przez naturę, ale również bogatą dzięki temu, co w niej się wykształciło, nagromadziło i ukształtowało.

Rozważania dotyczące cech i właściwości dobrego pedagoga podejmowano od dawna. Wielu wybitnych pedagogów, psychologów opisywało sylwetkę pedagoga, nauczyciela, wychowawcy koncentrując się np. na talencie pedagogicznym, wzorze i roli pedagoga oraz jego osobowości. Zdefiniowanie kompetencji komunikacyjnych przysparza badaczom nie mało kłopotu. Najczęściej wyrażają się w skutecznych zachowaniach językowych w sytuacjach edukacyjnych.

W niniejszym opracowaniu, zwrócono uwagę na to, iż wzajemna komunikacja oraz odpowiednio nabyte kompetencje przyszłego pedagoga, najczęściej decydują o jakości jego pracy. Przedstawiono wyjaśnienie terminologiczne, złożoności terminów kompetencje i kompetencje komunikacyjne; ukazano jaki powinien być współczesny pedagog ery globalizacji; ukazano rodzaje kompetencji ze szczególnym uwzględnieniem składowych kompetencji komunikacyjnych. W opracowaniu zwrócono również uwagę na proces nauczania komunikacji oraz co ważne określono cechy i właściwości niezbędne do wykonywania zawodu pedagoga.

Opracowanie stanowi kompendium wiedzy w zakresie przygotowania przyszłych pedagogów do nabycia odpowiednich umiejętności z zakresu komunikacji oraz ukazuje podstawowe właściwości osobowościowe które warunkują poprawność działań w tym zawodzie.

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY

Celem opracowania jest ukazanie potrzeby rozwijania u przyszłych pedagogów kompetencji komunikacyjnych. Współcześnie rola komunikacji międzyludzkiej a tym samym odpowiednio ukształtowane kompetencje w tym zakresie wydają się mieć podstawowe znaczenie w funkcjonowaniu w zawodzie pedagoga.

Ukazanie wielości różnic terminologicznych w zakresie określania pojęcia kompetencje i kompetencji komunikacyjne. Ukazanie potrzeby nabywania określonych kompetencji które są dopełnieniem zawodowego profesjonalizmu pedagoga. Wskazanie określonych form i wyznaczników wzajemnej komunikacji społecznej oraz potrzeby rozwijania międzyludzkich relacji wpływających na jakość pracy pedagoga.

Po zakończeniu wykładu student będzie potrafił:

- ✓ definiować kompetencje i kwalifikacje,
- ✓ dokonać porównania zakresu pojęciowego kompetencji komunikacyjnych,
- ✓ wymienić rodzaje kompetencji pedagoga,
- ✓ wskazać wyznaczniki kompetencji komunikacyjnych,
- ✓ wskazać podstawowe umiejętności niezbędne w zawodzie pedagoga,
- ✓ wskazać "kwalifikacje przyszłości" niezbędne do pełnego profesjonalizmu w zawodzie,
- ✓ wskazać elementy poprawnych relacji interpersonalnych,
- ✓ wymienić kierunki relacji interpersonalnych,
- ✓ określić rodzaje relacji interpersonalnych,
- ✓ omówić proces komunikacji.

1 OD KOMPETENCJE DO KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNYCH-WYJASNIENIE TERMINOLOGICZNE

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie wyjaśnień terminologicznych pojęcia kompetencje oraz kompetencje komunikacyjne. Wielość opracowań na temat kompetencji wprowadza niejednoznaczność terminologiczną. Dlatego wnikliwa analiza definicyjna pojęć jest ważna dla potrzeby głębszego zrozumienia właściwości nabywania określonych kompetencji przez przyszłych pedagogów.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Kompetencja, kwalifikacje, kwalifikacje ponadzawodowe, kwalifikacje ogólnozawodowe, kwalifikacje podstawowe dla zawodu, wiadomości, umiejętności, cechy psychofizyczne, rozumienie, profesjonalna kompetencja pedagoga

---

Termin kompetencja jest różnie definiowany. W literaturze przedmiotu możemy spotkać wiele jego synonimów. Osoby zajmujące się tematyką kompetencji odnoszą je zarówno do sprawności, zdolności, kwalifikacji, też umiejętności i przygotowania do wykonywania określonej czynności tudzież zawodu. Należy podkreślić, że autorzy zajmujący się problematyką kompetencji indywidualnie interpretują i definiują ten termin. Jednakże cechą wspólną wszystkich pojęć związanych z kompetencjami jest zdolność każdej jednostki do wykonywania określonych czynności, zadań lub pełnienia pewnych funkcji. W tym rozdziale przeanalizowane zostanie pojęcie kompetencji wraz z jednym z jej rodzajów, tj. kompetencją komunikacyjną.

Kompetencja z (*łac. competentio, ang. competency, niem. kompetenz*) to w pedagogice zdolność do osobistej samorealizacji. Jest ona podstawowym warunkiem wychowania. Kompetencje są rezultatem procesu uczenia się.

Obecnie wyróżnia się trzy grupy definicji odnoszących się do tego pojęcia. Pierwsza odnosi się do takich pojęć, jak: umiejętność, sprawność, zdolność. Czerepaniak-Walczak (1995, s.134) zwraca uwagę, na to, iż „kompetencja podmiotu to jego szczególna właściwość, wyrażająca się w demonstrowaniu na wyznaczonym przez społeczeństwo standardzie poziomu umiejętności adekwatnego zachowania się w świadomości potrzeb i konsekwencji takiego właśnie zachowania się oraz w przyjmowaniu na siebie odpowiedzialności za nie”. Autorka pisze dalej, że „sprawność jest kompetencją, gdy jest ujawniana w konkretnie zdefiniowanych standardach”. Podejmując się określonego zadania zakładamy, że posiadamy określone kompetencje do jego wykonania. Wykonując zaś to zadanie w określonych warunkach możemy powiedzieć, że ujawniają się nasze własne kompetencje.

Kompetencja to także odpowiedni zakres wiedzy i umiejętności, fachowość, umiejętność, znajomość rzeczy, również wiedza jednostki oraz jej sprawności. Odróżniając wiedzę od umiejętności powinno się mieć na uwadze metainformacyjny charakter wiedzy w stosunku do umiejętności i doświadczeń (por. Paćławska, 1997, s.133, Szempruch, 2001, s.112). Kompetencja to zdolność do czegoś, zależna zarówno od znajomości wchodzących w nią wiadomości, umiejętności i sprawności, jak i od stopnia przekonania o potrzebie posługiwania się tą zdolnością (Skrzypczak 1999, s. 404), a więc swoista dyspozycja do spełniania jakiegoś zadania lub pełnienia jakiejś roli (por. Ratajek, 2001, s.25-26).

Kompetencje pedagogiczne to nic innego jak kwalifikacje, czyli „wiadomości niezbędne do efektywnego wykonywania zawodu. Są to: zdolność i gotowość do wykonywania określonych zadań dydaktyczno-wychowawczych, umiejętność realizacji zadań sprawnie i skutecznie, radzenie sobie z pojawiającymi się problemami oraz właściwe zachowanie i postawa odpowiedzialności w realizacji swoich powinności” (cyt. Kuźma, 2005, s.24).

Druga grupa zawiera elementy emocjonalnego stosunku do określonego zadania lub problemu wynikającego z gotowości do działania. Masterpasqua zakłada, iż kompetencje można „określić jako adaptywne, porównawcze, emocjonalne zachowanie oraz społeczne atrybuty dopełnione przez mniej lub bardziej ujawnione przekonania i oczekiwania człowieka dotyczące jego dostępu do owych atrybutów bądź możliwości ich stosowania w życiu” (Masterpasqua, 1990, s.8, por. też Dudzikowa, Kotusiewicz, 1994, s.204).

Z kolei Strelau J., określa kompetencję „jako władzę wynikającą z przekonania o wiedzy i umiejętnościach ekspertów. Dotyczy to na ogół wąskiej dziedziny, w której kompetencje eksperta są na tyle duże, że ludzie poddający się jego radom i zaleceniom na ogół nie pretendują nawet do tego, by je rozumieć. Po prostu udają. Tak ufamy prawnikom, lekarzom, rewidentom księgowym, psychologom klinicznym. Wiara ta często bywa wzmocniana przez sprawujących władzę poprzez eksponowanie pozycji zawodowej, przyznawanie dyplomów, nagród” (Strelau, 2000, t. 3, s. 203).

Trzecia grupa definicji jest o charakterze integratywnym i kompleksowym. Definicje kompetencji należące do tej grupy zakładają, iż kompetencje to złożone dyspozycje, które stanowią niejako kompozycje z wiedzy, umiejętności, postaw, motywacji i emocji. Leat zakłada iż „kompetencje to funkcja interakcji wiedzy, emocji oraz zachowań” (Dudzikowa, Kotusiewicz, 1994, s.204).

Żelichowska B., przyjmuje dwie grupy definicji odnośnie kompetencji. Pierwsza koncentruje się na „wyuczonych postawach lub naturalnych zdolnościach manifestowanych jako umiejętności konfrontowania się, aktywnej walki czy radzenia sobie z problemami życiowymi poprzez wykorzystywanie sprawności poznawczych i społecznych. Druga akcentuje emocjonalne oraz motywacyjne znaczenie ocen i oczekiwań człowieka, co do jego zdolności adaptacyjnych raczej niż same jego zdolności” (Żelichowska, 1996, s.57). Wspólnym elementem, który da się wyróżnić w obu grupach definicji jest potencjalna zdolność do czegoś, swoista osobista możliwość wykorzystania tej zdolności.

W pedagogice istnieją dwa zastosowania terminu kompetencja. W pierwszym ujęciu kompetencja jest „adaptacyjnym potencjałem podmiotu”, który pozwala dostosować działania jednostki do warunków otoczenia i jest ona rzeczywistością o charakterze statycznym. W drugim ujęciu kompetencja jest „transgresyjnym potencjałem podmiotu” (Męczkowska [w:] Pilch, t.2, 2003, s. 694-696). W tym ujęciu typy działań jednostki posiadają umiejętność twórczej modyfikacji będącej rezultatem interpretacji. Te dwa ujęcia znajdują odniesienie w podziale kompetencji na realizacyjne i interpretacyjne. Podział taki przedstawia R. Kwaśnica. Kompetencje realizacyjne odnoszą się do wiedzy, natury technicznej i umiejętności posługiwania się określonymi środkami i metodami działania. Natomiast kompetencje interpretacyjne to „samodzielne formułowanie celów działań przez

podmiot, twórcze konstruowanie jego metod oraz analizę społecznego kontekstu działania (znanych norm i warunków działania)” (Kwaśnica, 1990, s. 83).

Według Czerepaniak-Walczak M., kompetencje są „świadomym, wyuczalnym i satysfakcjonującym, choć nieniezwykłym poziomem sprawności, warunkującym efektywne zachowanie się (działanie) w jakiejś dziedzinie” (cyt. Czerepaniak-Walczak, 1997, s. 87, por. też Dymek-Balcerek, 2001, s.81). Podkreśla się możliwość rozwoju profesjonalnych dyspozycji pedagoga, co sprawia, że istnieją szanse takiego przygotowania zawodowego, które będzie zbliżone do pożądanego. Najważniejszym wymiarem profesjonalnych kompetencji w zawodzie pedagoga jest według M. Czerepaniak-Walczak zmiana (Tamże, s.88). Twierdzenie to wynika z charakterystycznej dla tego zawodu konieczności radzenia sobie w niepowtarzalnych, dynamicznych i ciągle zmieniających się warunkach i okolicznościach działania, wymagających krytycznego namysłu oraz adekwatnych ocen i odpowiedzialnych decyzji. Kluczowym wymiarem profesjonalnej kompetencji pedagoga jest otwartość na zmianę. Wyraża się ona w wiedzy i sprawności podmiotu na określonym poziomie oraz w zdolności generowania określonych, nowych, dotychczas nie przejawianych przez osobę zachowań. Wskaźnikiem posiadanych kompetencji są postawy, np.: postawa refleksji i autorefleksji, postawa moralnego rozumowania i postępowania zgodnego z normami, postawa argumentowania zachowań, postawa współdziałania, postawa poszukująca. Rośnie znaczenie nowych umiejętności i nowych kompetencji, które podkreślają intelektualny wymiar pracy pedagoga.

„Kompetencje to nic innego, jak posiadanie odpowiednich kwalifikacji do wykonywania danej profesji. Ale również kompetencje sprowadzić można do szczególnych właściwości pojawiających się w umiejętnościach zachowań zgodnych z pewnymi standardami, przewidywania skutków tych zachowań, a także wzięcia odpowiedzialności za te skutki” (por. Krzywoń, 2003, s.33).

Wraz z szybkimi przemianami w życiu społecznym rośnie znaczenie nowych umiejętności i nowych kompetencji, które podkreślają intelektualny wymiar pracy pedagoga. Nabywanie kompetencji wiąże się z wykorzystaniem własnych zdolności, z pozytywną motywacją, zainteresowaniami człowieka i świata, z osobistym trudem, wysiłkiem, systematyczną pracą nad sobą, uczestnictwem w sytuacjach wartościowych poznawczo i duchowo. Nie dają się one opanować technicznie, sięgają bowiem wnętrza

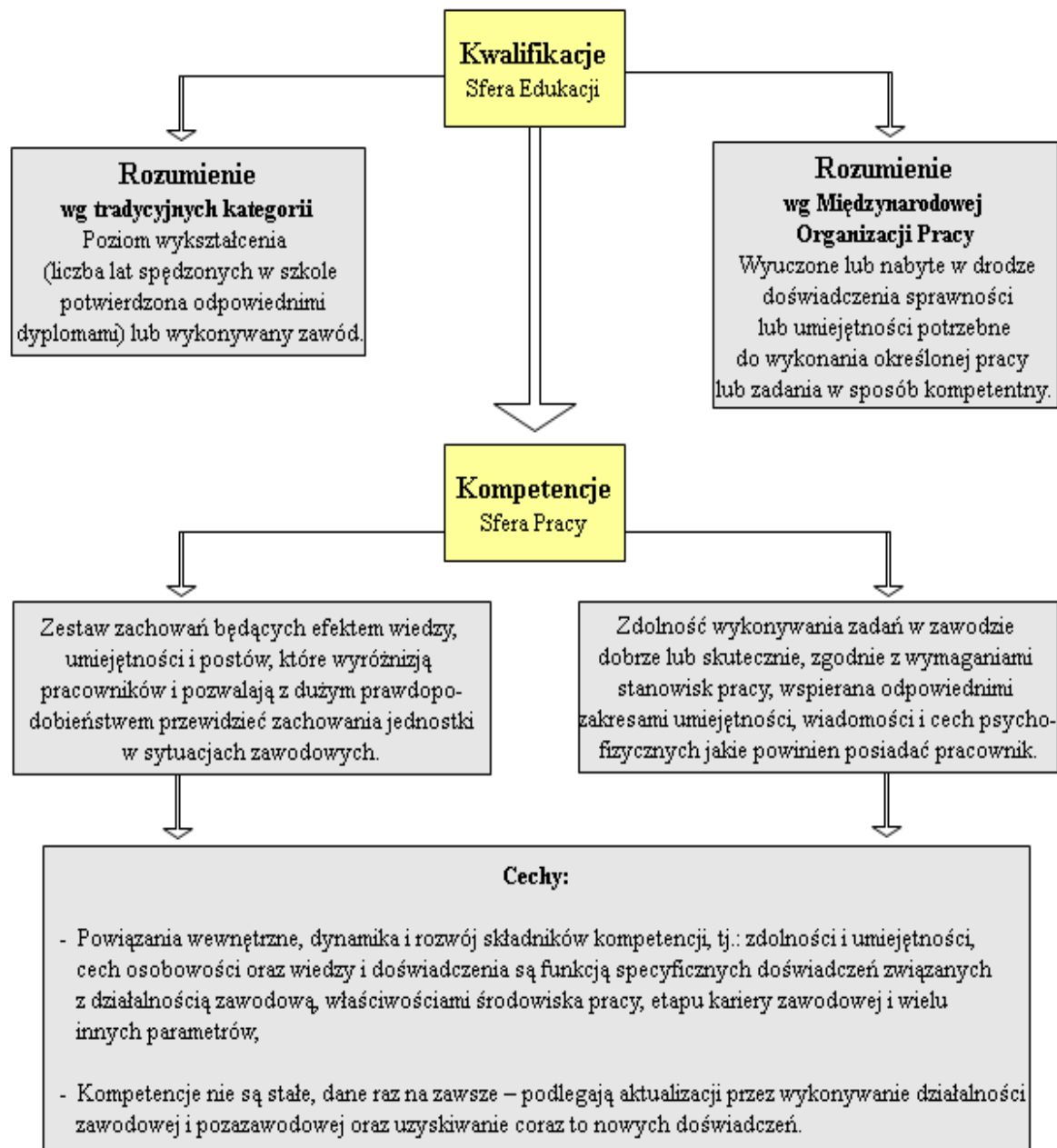
natury ludzkiej, toteż najodpowiedniejszą płaszczyzną dla nabywania kompetencji są interakcje i integracyjny sposób ujmowania świata (por. Michalski, Strycharska 1997). Warto zauważyć, iż z powyższych analiz wynika jednoznacznie, że podstawą kompetencji są umiejętności i wiedza nabywana w trakcie naszego całego życia.

Kompetencje wynikają głównie z kwalifikacji, ale mają inny nieco zakres. Stanowią o ich wykorzystaniu w celu podjęcia celowych, skutecznych działań. Dochodzą tu umiejętności, zdolności, ale także pewne cechy psychologiczne człowieka (wrodzone i nabyte) takie jak odporność na stres, kultura osobista, inteligencja, sposoby rozumowania, również osobowość, w tym zwłaszcza motywacje, kwestia odpowiedzialności za zgodną ze standardami lub umową realizację określonych zadań. Inaczej mówiąc, bez kwalifikacji nie ma kompetencji, ale kompetencje przesądzają o możliwości podjęcia i realizacji w sposób odpowiedzialny zadań stawianych przez życie, a pracę zawodową w szczególności. Zakres i wykorzystanie kompetencji przesądza o efektach pracy (Orczyk 2009, s.19-20),

Kwalifikacje, a w znacznie większym stopniu kompetencje, mają charakter indywidualny, trzeba je budować w pewnych sekwencjach, łączyć z zadaniami, które stawia praca. Agregacja jest trudna, ale jednocześnie celowa w świetle zmian wzajemnych relacji i potencjału realizacyjnego oraz jego wykorzystania (Orczyk 2009, s.19-20),

Krzysztof Symela proponuje traktować kompetencje jako zdolność wykonywania określonych zadań zawodowych, uprawnienia do działania, decydowania, wypowiedzania sądów oraz ocen potrzebnych pracownikom do wypełniania ich funkcji i ról zawodowych zgodnie z przyjętymi kryteriami lub standardami wykonania (produktu, usługi lub podjęcia istotnej decyzji). Kompetencje są zatem cechą charakterystyczną rzeczywistych kwalifikacji zawodowych, jakie posiada i rozwija pracownik w działalności zawodowej. Natomiast kwalifikacje wyuczone (formalne i nieformalne), należy traktować jako potencjalne kompetencje, które ujawniają się z chwilą powierzenia pracownikowi określonego zakresu obowiązków i odpowiedzialności. Kwalifikacje uzyskuje się zazwyczaj jeszcze przed podjęciem pracy i są one niezależne od niej, ponieważ można je mieć w zupełnie innym obszarze niż wykonywana praca. W przypadku kompetencji sytuacja jest odwrotna, ujawniają się one podczas wykonywania konkretnej działalności zawodowej (Orczyk 2009, s.21).

Trafnie wzajemne relacje między kwalifikacjami i kompetencjami trafnie ukazali Stefan M. Kwiatkowski i K. Symela. Na rysunku pokazano jak te dwa pojęcia rzutują zarówno na sferę edukacji i na sferę pracy.

Rys. 2. Relacje pomiędzy kwalifikacjami i kompetencjami zawodowymi

Źródło: Kwiatkowski S., Symela K., Standardy kwalifikacji zawodowych, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001, s. 23;

Zatem aby samodzielnie wykonywać zadania zawodowe i podjąć zatrudnienie, musimy mieć odpowiednie do tego kwalifikacje i kompetencje oraz motywacje do ciągłych zmian. Kwalifikacje zawodowe to, „układ celowo ukształtowanych cech psychofizycznych człowieka, warunkujących jego skuteczne działanie. Nowoczesne podejście do kwalifikacji zawodowych, zakłada: zdolność i potrzebę pracownika do bycia i działania w różnych sytuacjach zawodowych, mobilności, elastyczności oraz zdolności i możliwości pracownika do podejmowania oraz realizowania zadań i ról zawodowych nasyconych tendencją do zmienności” (*Encyklopedia pedagogiczna* 2003, s. 997). Natomiast *kompetencja* to właściwość, zakres uprawnień, zakres czyjejs wiedzy, umiejętności i odpowiedzialności” (Kopaliński, 2003, s. 26). Oba te pojęcia stanowią układ zdolności i możliwości pracownika do realizowania zadań i ról zawodowych.

Kwalifikacje zawodowe to układ wiadomości, umiejętności i cech psychofizycznych niezbędnych do wykonywania zestawu zadań zawodowych. Kwalifikacje uzyskuje się w systemie edukacji szkolnej i szkół wyższych – kształcenie formalne – lub w zakładzie pracy – kształcenie nieformalne; kwalifikacje uprawniają do wykonywania zawodu. Polska taksonomia wyróżnia cztery rodzaje kwalifikacji:

- **kwalifikacje ponadzawodowe** – układ wiadomości, umiejętności niezawodowych i cech psychofizycznych niezbędnych do wykonywania zadań w obszarze publicznym, w tym zadań realizowanych w zorganizowanych grupach obywateli w ramach społeczeństwa obywatelskiego; kwalifikacje ponadzawodowe wyrażają się w pozytywnych postawach i pozytywnym stanie fizycznym potrzebnych do sprawnego wykonywania pracy i podejmowania działań w życiu pozazawodowym i zawodowym,

- **kwalifikacje ogólnozawodowe** – układ umiejętności, wiadomości i cech psychofizycznych, które ukierunkowują do wykonywania prac w zawodzie lub pewnego obszaru zawodowego (np. wspólne dla zawodu szerokoprofilowego),

- **kwalifikacje podstawowe dla zawodu** – układ wiadomości, umiejętności i cech psychofizycznych, potrzebny dla efektywnego wykonywania zadań zawodowych charakterystycznych dla zawodu,

- **kwalifikacje specjalistyczne** – specyficzne, rzadziej występujące umiejętności, wiadomości i cechy psychofizyczne, które warunkują skuteczność i jakość wykonania

wyspecjalizowanych lub nietypowych zadań zawodowych wchodzących w skład jednego lub kilku zakresów pracy wyodrębnionych w zawodzie (Sawaniewicz, 2009,s.94).

W kwalifikacjach zawodowych wyróżniamy pięć podstawowych poziomów, które są hierarchicznym układem kwalifikacji, odzwierciedlającym stopień złożoności i trudności zadań zawodowych i związanych z nimi wymagań kwalifikacyjnych. Mogą służyć do wartościowania pracy, budowania hierarchii pracowników, określania zakresów odpowiedzialności, definiowania poziomów kształcenia itp. W Krajowym Standardzie Kwalifikacji Zawodowych kwalifikacje rozpatruje się w układzie pięciu poziomów:

Poziom 1. Kwalifikacje niezbędne do wykonywania prostych, rutynowych zadań pod kierunkiem przełożonego.

Poziom 2. Kwalifikacje niezbędne do wykonywania zadań w sytuacjach typowych. Niektóre zadania mogą być bardziej złożone i wymagać działań samodzielnych, wymagających indywidualnej odpowiedzialności.

Poziom 3. Kwalifikacje niezbędne do wykonywania zadań złożonych, zarówno w warunkach typowych, jak i problemowych. Zadania charakteryzują się różnorodnością wykonywanych czynności i wymagają samodzielności i odpowiedzialności. Dotyczyć mogą również umiejętności kierowania pracą innych osób.

Poziom 4. Kwalifikacje niezbędne do wykonywania wielu różnorodnych, skomplikowanych zadań specjalistycznym dla danego obszaru działalności zawodowej. Umiejętność kierowania pracą innych osób.

Poziom 5. Kwalifikacje niezbędne do kierowania organizacjami i podejmowania decyzji o znaczeniu strategicznym (wykształcenie wyższe magisterskie, studia podyplomowe).

Komponenty kwalifikacji zawodowych to:

- **Wiadomości** – zestaw przyswojonych informacji (zasób faktów, zasad, teorii) i procedur działania niezbędnych do ukształtowania określonych umiejętności,

- **Umiejętności** – zdolność do wykonania czynności prowadzących do zrealizowania zadania zawodowego. Rozróżnia się umiejętności poznawcze (logiczne, intuicyjne i kreatywne myślenie) i praktyczne,
- **Cechy psychofizyczne** – (cechy indywidualne pracownika) to wrodzone lub nabyte sprawności sensomotoryczne, zdolności i cechy osobowości niezbędne do prawidłowego i skutecznego wykonywania zadań zawodowych (Sawaniewicz, 2009, s.94).

Rozwój kompetencji a więc określonych umiejętności do wykonywania określonego zawodu (czynności), odbywa się przez całe życie człowieka. Żeby nadążyć za przemianami, i ciągłym rozwojem społeczno-technologicznym, trzeba się nieustannie uczyć i to przez całe. Należy „uczyć się, aby działać”, poprzez to osiągnięta zostanie akceptacja dla skutecznego działania opartego na takich kompetencjach, jak: komunikatywność, autonomiczność, odporność na stres, racjonalność decyzji; jak również należy „uczyć się, aby być” co zakłada rozwój, który ma na celu pełny rozkwit człowieka i dążenie do doskonałości m.in. w życiu zawodowym. Oczywiście im człowiek ma większe doświadczenie życiowe i zawodowe tym tendencja do rozwoju kompetencji wzrasta.

Poprzez posiadane kompetencje rozumiemy odpowiedzialność, zgodność, uprawnienia do działania, odpowiedni zakres wiedzy i umiejętności. Kompetencjom przypisane zostały umiejętności składowe, niejako determinujące możliwości pojawienia się kompetencji kluczowych (Dymek-Balcerek, 2001, s.81).

Ale kompetencje zawodowe to również predyspozycje, uprawnienia do wykonywania zawodu i pracy w określonej dziedzinie, które należy trenować i doskonalić. Kompetencje są podstawowym składnikiem efektywności pracy.

Termin kompetencja jest terminem wieloznacznym ze względów semantycznych.

Cechą wspólną wszystkich terminów, określeń, definicji związanych z kompetencjami jest zdolność każdej jednostki do wykonywania określonych czynności, zadań lub pełnienia funkcji.

Przedstawiona powyżej analiza pojęcia kompetencji prowadzi do następujących wniosków:

- kompetencja to nic innego jak swego rodzaju struktura – całość, w której usytuowane są pewne wartości, wiedza oraz specyficzne umiejętności oraz relacje tych elementów,
- kompetencja jest kategorią podmiotową, a więc zawsze jest to kompetencja czyjaś, określonej osoby, grupy osób; jest właściwością człowieka, gdyż tylko człowiek interpretuje, dokonuje ocen moralnych, komunikuje się z otoczeniem społecznym i przyrodniczym,
- posiadane kompetencje nie są statyczne, ich rozwój polega na restrukturyzacji; podniesienie poziomu jednych kompetencji wpływa na zasadzie wspomagania na inne, a więc nabywanie kompetencji wiąże się z wykorzystywaniem własnych zdolności, z pozytywną motywacją, zainteresowaniem człowiekiem i światem, z osobistym trudem i wysiłkiem, systematyczną pracą nad sobą, uczestnictwem w sytuacjach wartościowych poznawczo i duchowo;
- nie znajduje uzasadnienia założenie, że o rozwoju kompetencji możemy mówić do określonego wieku życia, a potem funkcjonuje ona na tym samym poziomie, większość kompetencji rozwija się w sposób twórczy, a optymalny rozwój jednostki polega na aktywnej reorganizacji i integracji rozmaitych kompetencji.
- nabywanie kompetencji nie przebiega w abstrakcyjnej społeczności, lecz odbywa się w konkretnym układzie sytuacji typowych dla zróżnicowanych środowisk, w których odbywa się socjalizacja jednostki,
- istotę kompetencji stanowią zdolności osoby – skłonność doszukiwania się sensu w tym co robimy, w tym co się dzieje w otoczeniu, w nas samych, wartościowaniu, wypowiedaniu sądów i ocen opartych na uznanym systemie wartości,
- głównymi wskaźnikami posiadania kompetencji są postawy, np. postawa refleksji i autorefleksji postawa moralnego rozumowania, postawa argumentowania i inne (pod. za Oksińska, 1998, s. 427, por. też. Murawska, 2003, s. 84).

Termin kompetencja komunikacyjna rozumiany jako „umiejętność komunikacyjna”, został wprowadzony przez Hymesa. Jest to termin czy też nazwa zdolności używania przez człowieka wszystkich dostępnych mu jako członkowi danej wspólnoty społeczno-

kulturowej systemów semiotycznych, a więc zdolności spostrzegania i kategoryzowania sytuacji społecznej oraz dostosowania do niej sposobu mówienia.

Określenie kompetencje komunikacyjne stało się bardzo popularne od 1999 roku, kiedy to zaczęto wprowadzać reformę szkolnictwa. Pojęcie to wystąpiło wówczas w Podstawie programowej. W pracach naukowych termin pojawił się wraz z poszerzeniem pola badawczego językoznawstwa. Obecnie możemy spotkać na gruncie polskim w odpowiedniej literaturze przedmiotu dwa terminy: kompetencja językowa i kompetencja komunikacyjna. Kompetencję komunikacyjną (zwaną inaczej kompetencją pragmatyczną), rozumianą jako umiejętność adekwatnego sytuacyjnie użycia języka, przeciwstawia się kompetencji językowej (zwanej również gramatyczną), rozumianej jako nieuświadomiona znajomość języka polegająca na zdolności rozumienia zdań oraz ich tworzenia. W pracach poświęconych dydaktyce kształcenia językowego przeważa przekonanie, że szkoła powinna kształcić zarówno kompetencje językowe jak i kompetencje komunikacyjne; obie mają służyć rozwijaniu umiejętności komunikowania się uczniów i wprowadzaniu ich w świat kultury (por. Awraniuk, 2001/2002, s. 94, Malinowska, 2000, s.73-78).

Kompetencje komunikacyjne należą do jednych z wielu podstawowych profesjonalnych sprawności pedagogów. To zdolności służące w porozumiewaniu się ludzi, wyrażające się umiejętnością nadawania i odbierania komunikatów oraz skutecznością komunikacji werbalnej i niewerbalnej w różnych relacjach pomiędzy podmiotami życia szkolnego; to również wiedza na temat procesu komunikowania się. Zaspokajają one potrzebę doświadczania drugiego człowieka i świata, dzielenia się znaczeniami (trudności pojęciowe wpływają na poziomie komunikacji) i wymiany tego, co osobowe – doświadczeń, przeżyć, spostrzeżeń, opinii (Strykowski, Strykowska, Pielachowski, 2003, s. 25-28). Kompetencje komunikacyjne wiążą się z postawą otwartą, postawą porozumienia i współdziałania. Znaczenie ma tu dialog rozumiany jako rozmowa, która nie ma określonych reguł metodycznych. Kompetencje komunikacyjne są sposobem bycia podmiotów, akceptujących siebie, empatycznych, wymieniających myśli i wartości (por. Michalski, Strycharska, 1997).

O pedagogu, który dysponuje kompetencjami komunikacyjnymi mówimy wówczas, gdy posiada on wiedzę o komunikowaniu interpersonalnym, umiejętność słuchania wychowanków i empatycznego rozumienia intencji i treści ich wypowiedzi oraz potrafi: myśleć dialogowo i rozwijać te zdolność u swoich wychowanków; wykorzystać różne

techniki dyskursywne oraz język niewerbalny, w porozumiewaniu się edukacyjnym; umie komunikować uczucia i uczyć tej sztuki innych; rozumie i akceptuje kody językowe swoich wychowanków oraz wykorzystuje je do rozwoju dziecka; wzbudzać wrażliwość językową u wychowanków, odsłaniając wartości dziedzictwa kulturowego i funkcje języka, jako narzędzia myślenia i porozumiewania się; dostosowuje styl i kierowanie pracą dzieci i młodzieży do stopnia ich rozwoju i dojrzałości oraz doskonali poprawność, czytelność i prostomyślność własnych zachowań językowych (etyka mowy). Kompetencje komunikacyjne to nic innego jak odpowiedź na pytanie; „Co mówić”. Jest to osobiste prawo każdej jednostki do szczerego i swobodnego wypowiedzenia swoich opinii. Kompetencje komunikacyjne pedagoga są niezbędną składową w przygotowaniu zawodowym przyszłych pedagogów. Umożliwiają one jednocześnie pełnienie ról społecznych.

R. Kwaśnica mówi o kompetencjach komunikacyjnych jako podstawowej składowej kwalifikacji pedagoga zwracając zwłaszcza uwagę na zdolność odbierania informacji. Podkreśla też znaczenie umiejętności komunikowania się na poziomie empatii (Podgórecki, 2000). Naczelnym zadaniem pedagoga jest praca nad stałym doskonaleniem rozumienia siebie, postępowania zgodnego z przyjętym systemem wartości, czyli autentyczności - w tym również w wymiarze kontaktów interpersonalnych. Pociąga to za sobą konieczność opanowania metod i technik poprawiających kontakty interpersonalne, przede wszystkim w klasie. Ciągłe rozwijane kompetencje komunikacyjne umożliwiają pedagogowi rozwiązywanie na bieżąco problemów wynikających z interakcji z innymi. Kompetencja komunikacyjna pedagoga to szeroko rozumiane umiejętności pedagogiczne, których podstawą jest wiedza o uczniu, szkole, metodach i sposobach oddziaływań w sferze interpersonalnej i zadaniowej, a więc w sferze umiejętności, np.: posługiwania się własnym językiem, dostosowanie go do umiejętności językowych uczniów, umiejętność zadawania pytań, umiejętność aktywnego słuchania, twórczego myślenia, umiejętność empatycznego wczuwania się w przeżycia wychowanka oraz dobrego komunikowania się (por. Oleksy, 2000, s. 102-103).

Wskaźnikiem posiadanych kompetencji są postawy, np.: postawa refleksji i autorefleksji, postawa moralnego rozumowania i postępowania zgodnego z normami, postawa argumentowania zachowań, postawa współdziałania, postawa poszukująca (Michalski, Strycharska, 1997, s. 19).

Niektóre definicje kompetencji komunikacyjnych mówią o „gotowości do naprzemiennego pełnienia roli nadawcy i odbiorcy w rozmaitych uwarunkowaniach, na które składa się kontakt, miejsce interakcji, temat wypowiedzi i inne elementy tzw. szeroko rozumianej sytuacji komunikacyjnej” (cyt. Kowalikowa, 1994).

Banach Cz., wśród kompetencji zawodowych pedagoga na plan pierwszy wysuwa kompetencje komunikacyjne. Kompetencje interpretacyjno – komunikacyjne wyrażają się w umiejętnościach rozumienia i definiowania sytuacji edukacyjnych oraz skutecznością zachowań werbalnych i niewerbalnych. Pedagog powinien rozpoznawać zachowania komunikacyjne w szkole, a także rozróżniać komunikowanie informacyjne i perswazyjne. Pedagog powinien zdawać sobie sprawę, że na jego autorytet wpływa także styl komunikowania się z otoczeniem (Banach, 2003, s.13).

Kompetencje komunikacyjne obejmują teorie funkcjonalne, interakcyjne i socjolingwistyczne. Teoria funkcjonalna to kontrolowanie za pomocą języka zachowań własnych i innych osób; dostosowanie przekazywanej informacji do poziomu słuchacza; wyrażanie za pomocą języka negatywnych i pozytywnych emocji. Teoria interakcyjna to wzajemne oddziaływanie między jednostkami i zbiorowościami, kształtowane przez znaczenie komunikatywne za pośrednictwem symboli. Interakcja jest fundamentalnym procesem stanowiącym podstawę społecznej rzeczywistości. Istotą interakcji jest wysyłanie przez organizmy funkcjonujące we własnym środowisku, sygnałów i gestów, które określają jego sposób działania. Teoria socjolingwistyczna obejmuje umiejętności stosowania reguł dotyczących form grzecznościowych. (por. Podgórecki, 2000, s.270)

Definicji pojęcia „kompetencje komunikacyjne” jest wiele. Jednak do opracowania przyjąłem, że kompetencje komunikacyjne pedagoga to szeroko rozumiany układ wyuczonych umiejętności pedagogicznych, opartych na doświadczeniu i wiedzy o uczniu, szkole, metodach i sposobach oddziaływań w sferze interpersonalnej i zadaniowej.

Kolejnym pojęciem, którego definicje oraz interpretacje postaram się tu podać to – komunikacja. Komunikacja (łac. *communicatio* ‘udzielenie; rozmowa’) - jest to wszelka forma wymiany informacji za pomocą znaków (językowych lub niejęzykowych, np. gestykulacji, mimiki). między istotami żyjącymi (ludźmi, zwierzętami), a także między ludźmi i maszynami; porozumiewanie się, przekazywanie informacji (Kamińska-Szmaj, 2001, s. 398). Według Okonia W., komunikacja to współdział, rozmowa, w szerokim

rozumieniu oznacza proces komunikowania, wymiany, interakcji (Okoń, 2001 s. 178). Odminną definicję do przedstawionych powyżej przedstawia Dylak S., który komunikowanie przedstawia jako proces, w którym „kolejna konwersacja buduje coś na poprzedniej; w którym nie można wymazać tego, co się powiedziało, w którym bardzo często nadawca próbuje sam skomentować to, co powiedział przed chwilą, chcąc pokierować interpretacją (na podstawie odbieranych sygnałów czy komunikatów od odbiorcy)” (Dylak, 1999, s. 73).

Według Podgóreckiego J., (2000, s.214-255) w zakres kompetencji komunikacyjnych pedagoga wchodzi następujące typy komunikacji:

- komunikacja werbalna, która jest procesem wymiany informacji między ludźmi za pośrednictwem systemu znaków dźwiękowych lub graficznych, zwanego językiem,
- komunikacja niewerbalna, która jest wymianą pewnego rodzaju informacji między ludźmi, wymiana ta nie ma postaci kodu ani nie jest świadoma czy zamierzona,
- komunikacja interpersonalna, jest to „podejmowana w określonym kontekście wymiana werbalnych, wokalnych i niewerbalnych sygnałów (symboli) w celu osiągnięcia lepszego poziomu współdziałania” (Nęcki, 2000, s. 98).
- animacja, jest to ożywianie czegoś lub kogoś- może być rozumiana jako kierunek działania ułatwiający ludziom uczestniczenie w aktywnym i twórczym życiu poprzez lepsze rozumienie przemian, łatwiejsze porozumiewanie się z innymi. Można ją również traktować jako proces ożywienia, aktywizowania, pobudzania do działania jednostek i grup, ale i proces odkrywania siebie. Animatorem jest człowiek ożywiający środowisko, rozbudzający pożądaną wiedzę, rozwijający zainteresowania, mający świadomość własnej roli społecznej.

Komunikowanie się jest traktowane jako podstawowe środowisko dla procesu kształcenia i wychowania, tak więc szczególnego znaczenia dla pracy pedagoga nabierają kompetencje komunikacyjne i związane z tym kompetencje interpretacyjne.

W rozdziale dokonano analizy pojęciowej terminów kompetencje i kompetencje komunikacyjne oraz dokonano przedstawienie określonych atrybutów wchodzących w skład owych pojęć.

Aby rozwijać swoje kompetencje i rozwiązywać najistotniejsze problemy pedagog powinien zdiagnozować swoje potrzeby w odniesieniu do placówki, możliwości

i warunków. O prawidłowym kształtowaniu kompetencji komunikacyjnych u przyszłych pedagogów możemy mówić tylko wtedy, gdy osoba kształcąca sama je posiada. Kompetencje komunikacyjne dotyczą wielokierunkowej komunikacji interpersonalnej. Odnoszą się do trzech obszarów: języka, kodu niewerbalnego i empatycznej gotowości słuchania oraz chęci i umiejętności otwierania się na świat ucznia. Kompetencje komunikacyjne pozwalają na korzystanie z uprawnień związanych z uczestnictwem w sytuacji komunikacyjnej, różnicowanie zachowań w zależności od kontekstu sytuacyjnego oraz przekonań o konieczności posiadania i rozwijania efektywnych sposobów porozumiewania się z innymi.

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę zdefiniować kompetencje i kwalifikacje.
  2. Proszę dokonać porównania zakresu pojęciowego kompetencji komunikacyjnych.
  3. Proszę dokonać taksonomii kwalifikacji.
  4. Proszę przedstawić typy komunikacji wchodzących w zakres kompetencji komunikacyjnych.
  5. Proszę przedstawić zakres kompetencji komunikacyjnych przyszłych pedagogów
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę wyszukać w dostępnych źródłach innych definicji kompetencji i kwalifikacji a następnie na podstawie posiadanej wiedzy stworzyć własną definicje w/w terminów.

DALŠÍ ZDROJE

<http://mojepredyspozycje.pl/artukul/kompetencje-i-kwalifikacje-masz-czym-sie-pochwalic>

<http://www.kopernik.org.pl/ppk/kompetencje-xxi-wieku/lista-kluczowych-kompetencji/>

2 OKREŚLENIE CECH I WŁAŚCIWOŚCI NIEZBĘDNYCH W ZAWODZIE PEDAGOGA

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie właściwości osobowościowych niezbędnych do funkcjonowania w zawodzie pedagoga oraz warunkujących profesjonalizm w zawodzie.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Cechy –właściwości osobowe, cechy –właściwości intelektualne, cechy –właściwości dydaktyczne, cechy –właściwości wychowawcze, cechy –właściwości ziewnetrzne,

---

Pedagog jest jednym z najstarszych zawodów naszej cywilizacji. Na doniosłość funkcji pełnionej przez przedstawicieli tej profesji zwracał uwagę już Platon. Pisał, że jest to „urząd bezwzględnie najważniejszy [...]. Prawodawca nie może pozwolić, żeby wychowanie młodzieży było rzeczą drugorzędową, czy uboczną. Bystry bowiem musi mieć wzrok i z niezwykłą uwagą czuwać nad wychowaniem młodzieży ten, kto ma za zadanie skierowywać ją na właściwą drogę i zwracać nieustannie do tego, co jest dobre zgodnie z rzeczeniem praw” (cyt. za Czerepaniak-Walczak, 1997, s. 85).

Kim jest pedagog? Pedagog to w szczególności specjalista odpowiednio przygotowany do prowadzenia pracy dydaktyczno-wychowawczej w szkołach na różnych szczeblach oświaty oraz w różnorodnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych czy szkoleniowych. Właściwy sens tego słowa najpełniej wyraża się w szkolnictwie podstawowym, gimnazjalnym i średnim, gdzie pedagodzy muszą spełniać ostre wymogi profesjonalne i formalne, począwszy od wykształcenia kierunkowego po przygotowanie pedagogiczne. Inaczej natomiast sytuuje się znaczenie tego słowa w szkolnictwie wyższym, zostanie wykładowcą akademickim nie jest, uwarunkowane posiadaniem przygotowania pedagogicznego.

Profesjonalizm pedagoga, przez dłuższy czas kojarzony był głównie z pogłębioną wiedzą specjalistyczną i sprawstwem metodycznym, a także z wyuczeniem określonych

ruchów i operacji, obsługą maszyn i urządzeń. Obecnie takie wyobrażenie na temat pedagoga, zmienia się. Uważa się, że decydującą rolę w pracy pedagoga powinien odgrywać aspekt osobowy dotyczący stosunku między nim a uczniem, czyli relacji, w której manifestuje się cała osobowość pedagoga. Coraz częściej powtarza się także opinię, że zawód pedagoga powinna cechować świadomość służby społecznej, swoiste powołanie, jak również stanie na straży obowiązujących już systemów normatywnych.

Od pedagogów wymaga się nie tylko wysokich kwalifikacji zawodowych, ale również odpowiednich postaw i zachowań moralnych.: „pytajmy raczej o to, czym jest, co posiada, jakie siły i potencje duchowe w sobie zebrał i skupił, a potem dopiero, czy i jak umie je spożytkować” (Kotusiewicz, 1991, s. 82).

Zmiany oczekiwań w stosunku do pedagogów związane są m.in. z jego przygotowaniem się do pracy w nieustannie zmieniających się warunkach społeczno-gospodarczych. Mayor F., w raporcie *Przyszłość świata* stwierdza: „wiele wyzwań zaciąży na przyszłości edukacji w najbliższych dwudziestu latach. Pierwsze wyzwanie to dyspozycyjność i ustawiczne aktualizowanie kompetencji pedagogów na wszystkich poziomach. Dziś jakość edukacji zależy od jakości kadry pedagogicznej i jej ofiarności” (cyt. Banach, 2004, s. 51).

Wyzwania współczesnego świata, a zarazem i przyszłości powodują, że główną powinnością edukacji, obok nauczania korzystania z dorobku cywilizacyjnego, staje się przygotowanie do twórczego uczestnictwa w procesie rozwoju i tworzenia cywilizacji. Rezultatem tego typu działań edukacyjnych jest podjęcie przez przyszłych, a zarazem i obecnych pedagogów wielu nowych zadań, wyzwań współczesności (Wróblewska, 1998, s. 71).

Aby dobrze kształcić współczesną młodzież, przyszłych pedagogów obecny pedagog, musi umieć patrzeć w przyszłość i brać poniekąd odpowiedzialność za świat. Pedagodzy bowiem „występują wobec młodzieży jako przedstawiciele świata, za który muszą przyjmować odpowiedzialność. Chociaż nie oni go budowali” (cyt. Arendt, 1992). Aby podołać temu trudnemu zdaniu, pedagog powinien posiadać umiejętności podejmowania decyzji moralnie słusznych, czyli takich, „które z wszystkich czynów możliwych w danej sytuacji stwarzają najwięcej dobra (lub najmniej zła)” (Tatarkiewicz, 1971, s. 281).

Dzisiaj od pedagoga bardzo wiele się wymaga: musi on być sprawnym „rzemieślnikiem” nauczania i wychowania, ale zarazem oczekuje się od niego, że stworzy

własny autorski program nauczania, że indywidualnie podejździe do rozpoznania i wspierania rozwoju poszczególnych, pojedynczych uczniów – i to w sytuacji, gdy są oni skupieni w bardzo licznych klasach szkolnych. Ponadto oczekuje się, że pedagog połączy w swej działalności społecznej zadania: specjalisty przedmiotowego, przekazującego gotową do zapamiętania wiedzę, przewodnika dzieci i młodzieży, pomagającego odnajdywać im sens życia oraz budować indywidualną tożsamość, a także doradcy i terapeuty konkretnych dzieci, co więcej, oczekuje się od pedagogów, jako wysoko wykształconej grupy zawodowej, że w okresie chaotycznych zmian pomogą zaprojektować i zaprowadzić nowy ład (Kwiecińska, Kwieciński, 1997, s. 63).

Obecnie jesteśmy świadkami klęski profesji pedagogicznej. Wynika ona z ciągłego obniżania się autorytetu moralnego i intelektualnego pedagoga. W związku z powyższym pojawia się pytanie: Dlaczego ludzie wybierają zawód pedagoga w dobie, kiedy traci on na uznaniu i autorytecie?

Motywy wyboru zawodu pedagoga są różne. Na proces ich kształtowania wpływały zarówno przesłanki zewnętrzne jak i wewnętrzne. Do pierwszych z nich należy zaliczyć: oddziaływanie szkoły, środowiska rówieśniczego, rodzinnego, otoczenia lokalnego; do drugiej: zainteresowania i zamiłowania, posiadaną wiedzę, aspiracje, nabyte doświadczenia życiowe (Cudak, 1998, s. 77).

Szerzej problematyką motywacji zajęła się w połowie lat 70. Siwińska J., Na podstawie wyników badań przeprowadzonych wśród studentów kierunków pedagogicznych, wyróżniła ona sześć grup motywów wyboru profesji. Stanowią je:

- motywy osobiste – zainteresowanie danym zawodem, pracą polegającą na kształtowaniu innych ludzi, procesem nauczania i wychowania;
- motywy ideowo-społeczne – chęć pracy dla społeczeństwa i przekazywania swojej wiedzy i umiejętności innym;
- motywy poznawcze – zainteresowanie wiedzą jako taką i jej poszczególnymi dziedzinami;
- motywy ekonomiczne – wybór ze względu na warunki pracy (m.in. mniejsza liczba godzin pracy, dłuższy urlop);

- motywy uboczne – np. presja otoczenia, wybór sprzeczny z własnymi zainteresowaniami;
- motywy przypadkowe – decyzje spowodowane zbiegiem okoliczności lub podjęte po niepowodzeniach na innych kierunkach studiów (Wiłkomirska, 2002, s. 34).

Na podstawie wyników badań przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Newman W.J., wyróżnił pięć podstawowych grup motywów, które kierują uczniami przy wyborze kierunków edukacyjnych. Są to:

- motywy skoncentrowane na dziecku – uczniu,
- motywy poznawcze, związane z zainteresowaniem konkretną dyscypliną wiedzy bądź samym uczniem,
- motywy wynikające z dodatkowych korzyści tego zawodu – długie wakacje, krótki dzień pracy, przejściowa odskocznia do innej pracy,
- motywy związane ze społeczną wartością pracy pedagoga – waga społeczna, doskonalenie społeczeństwa;
- motywy związane z wpływem innych pedagogów – mogą one mieć charakter pozytywny lub negatywny (za Wiłkomirska, 2002, s. 36-37).

Sądzę, że obecnie jednym z ważnych motywów decydujących o podjęciu studiów pedagogicznych jest postrzeganie zawodu pedagoga jako „prostego” (por. Rusiecki, 2004, s.20). Wynika to z faktu, że przygotowania do niego, mimo że długotrwałe, traktowane są jako jedne z łatwiejszych, gdyż nabyta wiedza nie jest wiedzą „specyficzną profesjonalną”. Rodzi to taką sytuację, w której często mamy do czynienia z pedagogami z przypadku, a nie z wyboru.

Transformacja ustrojowa wymusiła na współczesnym systemie kształcenia i doskonalenia pedagogów dostosowanie do aktualnych potrzeb i wymogów rynku. Zadanie, jakie postawiła przed społecznością, a zarazem i poszczególnymi jednostkami to przede wszystkim poprawa w dużej mierze relacji interpersonalnych, umiejętności współpracy i współdziałania. Wymagania te muszą być uwzględnione w planowaniu szeroko rozumianej oświaty, a w szczególności edukacji przyszłych pedagogów (Czarska,

2003, s.73). Tak, więc najważniejszym zadaniem studiów pedagogicznych jest skuteczne zapoczątkowanie procesu stawania się pedagogiem, poprzez wykształcenie właściwej motywacji i rozwinięcie umiejętności odkrywania samego siebie w procesie dalszego rozwoju (Kwiatkowska, 1998, s. 40 i póź.).

Edukacja pedagogiczna powinna sprzyjać kształtowaniu „pedagogicznego” poczucia tożsamości oraz świata idei i świata wartości, stanowiących o powołaniu i zawodowych powinnościach pedagogów (Lewowicki, 1991, s. 59). W dalszej kolejności ważne jest, aby była ona odpowiedzią na cele i koncepcje oświaty oraz na wymagania stawiane współczesnemu człowiekowi w jego życiu indywidualnym, społecznym i zawodowym, jak również w jego nieustającym procesie stawania się w pełni dobrym pedagogiem (por. Banach, 1992, s.43, Banach, 2006).

Cele kształcenia pedagogów powinny być funkcją dalekosiężnych celów oświaty powszechnej, konkretyzujących się w modelu, a właściwie w wizji człowieka (Kwiatkowska, 1988, s. 115). Edukacja pedagogów nie może dłużej polegać na wyposażaniu ich w odgórnie określoną wiedzę i zamknięte umiejętności. Bycie profesjonalnym artystą jest bowiem procesem nieustannego stawania się. Podstawy, które odkrywa się w sobie, wymagają stałego wzmacniania i rozwijania (Gołębniak, 1999, s. 88-89).

Należy także zwrócić uwagę na konieczność przygotowywania pedagogów do skutecznego działania w strukturach dynamicznych, którymi charakteryzować się powinny również współczesne systemy edukacyjne. Na pierwszy plan wysuwają się tutaj: umiejętności interpretacyjne, w tym przede wszystkim komunikacja z uczniem, odporność na przeszkody, zdolność do samokorygowania i modyfikacji własnego zachowania oraz umiejętność antycypowania wyników poczynań pedagogicznych. Konieczne jest także rozwijanie u pedagogów krytyczności myślenia, m.in. w celu obrony przed manipulacją (Ciekot, Jasiński, 1999, s. 102).

Od edukacji pedagogicznej oczekuje się, że oprócz wyposażenia ludzi przygotowujących się do tego trudnego zawodu w ogólną wiedzę, wykształci się również u nich pożądane w tym zawodzie postawy (m.in. postawę twórczą), umożliwi rozwinięcie zainteresowań, zdolności, motywacji. W związku z tym podstawowym celem wyżej wymienionej edukacji jest ukształtowanie osobowości pedagoga, w dalszej zaś kolejności

wyposażenie go w określony zasób wiedzy. Pedagog powinien stawać się indywidualnością, a także – co może jeszcze ważniejsze – wzorem osobowym, osobą godną naśladowania i budzącą chęć naśladowania.

W procesie kształcenia przyszłych pedagogów należy zwrócić szczególną uwagę na przygotowanie pedagogów o wysokich „kompetencjach zawodowych, umiejętnościach gromadzenia, a zarazem przetwarzania nowych informacji oraz podejmowania decyzji skutecznego działania. Przyszłym pedagogom nie może być obca: rozwinięta zdolność komunikowania się; łatwość w nawiązywaniu kontaktów i umiejętność wpływania na otoczenie poprzez mistrzowskie opanowanie dialogu i negocjacji oraz intelektualna i moralna gotowość głoszenia prawdy” (cyt. Denek, 2005, s.110). Naturalnym dążeniem każdego pedagoga, pragnącego zostać mistrzem w swoim zawodzie powinno być szukanie nowych rozwiązań problemów pedagogicznych, pojawiających się w codziennej pracy. Inicjowanie jakichkolwiek działań ma swoje źródło w zauważaniu różnic pomiędzy stanem bieżącym a stanem postulowanym. System kształcenia przyszłych pedagogów powinien mieć charakter teoretyczno-praktyczny, czynnościowy a zarazem i funkcjonalny. Należałoby skupić uwagę na zagadnieniu kompetencji, sprawności a tym samym umiejętności komunikacyjnych rozumianych jako pewien celowy układ wyuczanych umiejętności związanych m.in. z procesami komunikowania pedagogicznego.

Kwalifikacje i kompetencje pedagoga powinny być ukształtowane już w czasie edukacji uczelnianej, następnie rozwijane i wzbogacane w systemie doksztalcania i doskonalenia, tak aby przedstawiciele profesji pedagogicznej mogli sprostać nowym wyzwaniom naszych czasów, oczekiwaniom społecznym i potrzebom młodzieży i by poradzili sobie z realizacją przebudowy szkoły tradycyjnej w „szkołę przyszłości”. Zadaniem tego typu szkoły będzie wyposażenie ucznia w wiedzę operatywną, umożliwiającą mu dokonywanie selekcji i trafnego wartościowania informacji, rozwinięcie jego wyobraźni twórczej i wykształcenie aktywnej postawy wobec świata. Takie optymalne warunki można stworzyć w szkole przyszłości „jako organizacji uczącej się” opartej na kulturze pracy i innowacyjnych zmianach edukacyjnych (Kuźma, 2004, s. 36).

W kształceniu przyszłych pedagogów należy położyć również nacisk na ukształtowanie takich umiejętności jak: współpracowanie i współdziałanie z uczniami, ich rodzicami, także gronem pedagogicznym, modyfikowanie różnych elementów systemu dydaktyczno-wychowawczego, wprowadzanie innowacji edukacyjnych a przede wszystkim tworzenie

pewnych nowości w systemie edukacyjnym. Należy w tym miejscu podkreślić fakt, że pedagodzy są gotowi do podnoszenia swoich kwalifikacji, jak również do poszukiwania nowych metod pracy z uczniami. Mają jednak problem z oderwaniem się od dawnych strategii działania na zajęciach dydaktycznych.

Edukacja, jak większość dziedzin życia, ma swoje dylematy. Jawią się one m.in. w pytaniach: Jaki powinien być pedagog? W jakie kompetencje należy go wyposażać?, Jakie umiejętności powinien posiadać przyszły pedagog?

Dylematy te nabierają współcześnie nowych znaczeń w aspekcie wyników badań prowadzonych na gruncie pedagogiki, psychologii, komunikacji społecznej oraz innych nauk humanistycznych.

Reforma edukacji, z którą mamy do czynienia od kilku lat, nie nadąża za coraz szybszymi zmianami w życiu społeczno-gospodarczym. Dlatego też niezbędne jest dostosowanie celów edukacyjnych wyższych uczelni do potrzeb współczesnej edukacji. Ważne jest, jak pisze Kwieciński Z., (por. Kwieciński, 1999, s. 18), aby dydaktyka szkoły wyższej była nastawiona na wspomaganie i ukierunkowywanie rozwoju przyszłego pedagoga, jego samodzielnego myślenia oraz kształtowania postaw innowacyjnych i kreatywnych.

Co jest dzisiaj szczególnie istotne w zestawie profesjonalnych kompetencji pedagogicznych? Odpowiedzi na to pytanie udziela m.in. Kotusiewicz (Kotusiewicz, 1991, s. 82) która uważa, że każdy pedagog ma do dyspozycji dwa narzędzia: język (posługiwanie się nim wskazuje że działanie pedagogiczne jest w rzędzie zawodów właściwych społecznej funkcji inteligencji) oraz własne osobowe „ja” (sytuuje pedagoga w kategorii profesji o antropotwórczej funkcji: aktorów ukazujących określone wartości „poprzez siebie” i „swoją sztukę”). Wspólnie tworzą one komunikat językowy, którego treść, forma, intencja oraz podmiotowe „ja”, konstytuują niepowtarzalną jakość indywidualnego działania pedagoga. Dzieje się to wtedy, kiedy język i myśl pozostają w dialektycznej jedności.

Dobry pedagog nie powinien być odbitką, matrycą założonego modelu kształcenia bowiem jak w każdym człowieku, tkwią w nim indywidualność i niepowtarzalność. Zadaniem kształcenia jest ich odkrycie, poprzez wskazanie sposobu szukania drogi do

siebie i odnajdywania siebie (Kwiatkowska, 1988 i późniejsze, s. 38). Zawód pedagoga tylko wtedy przyniesie „upragniony owoc”, kiedy człowiek poświęci mu się bez reszty.

W związku z tym proces kształcenia ujmowany jest przez obecnych twórców profesjonalnej edukacji pedagogicznej jako proces stawania się pedagogiem. „Głównym celem studiów nie jest więc nauczenie kandydatów na (pedagogów), jak uczyć i wychowywać innych, lecz umożliwienie im nauczenia się, jak dobrze używać siebie jako instrumentu antropologicznych działań” (cyt. Kwiatkowska, 1988 i późniejsze, s. 39-40).

Faure E., zapytany o to, jaki człowiek jest celem oświaty współczesnej, stwierdził: „Naszą wizją jest typ prawdziwego, doskonałego człowieka ery nauki i techniki, to znaczy człowieka zdolnego do samodzielnych decyzji”. Celem jest więc „stworzenie człowieka decyzji i samodzielności”, człowieka, który sam siebie będzie umiał stwarzać. W stanowisku Faure`a czynnikiem konstytuującym człowieka jest uczenie się. A więc znamiennej cechą człowieka przyszłości będzie jego sposób uczenia się, w którym nacisk będzie położony na jego szybkość i „inność”. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że owa „inność” uczenia polegać będzie nie na odtwarzaniu rzeczywistości, lecz na jej tworzeniu (por. Kwiatkowska, 1988, s. 118-119). „Inaczej” znaczy „w tym kontekście niezachowawczo. Te dwa rodzaje uczenia się: zachowawcze i nowe, niekonwencjonalne, nazywane przez autorów raportu *No Limits to Learning*, innowacyjnym, można porównać do dwóch podstawowych sposobów działania świadomości indywidualnej wyróżnionych przez Rosnaya - tj. obserwacji i działalności twórczej. Pierwszemu ze sposobów Rosnay przypisał rolę zdobywania wiadomości i poinformowania się, drugiemu zaś funkcję zorganizowania świata i poinformowania materii. W rosnayowskiej obserwacji, podobnie jak w uczeniu się zachowawczym, każde zdobycie wiedzy równoważone jest wzrostem entropii wszechświata, z kolei w działalności twórczej, podobnie jak w uczeniu się innowacyjnym, każde stworzenie nowych informacji przyczynia się do zmniejszenia entropii. Pierwszy rodzaj uczenia się, poprzez swą niestrukturalność komplikuje rzeczywistość; drugi, eksponując to, jak rzeczy są powiązane, porządkuje i upraszcza świat. Przyszłość uczenia się należy niewątpliwie do tego drugiego rodzaju” (cyt. Kwiatkowska, 1988, s. 120).

Drugi z „ważnych wymogów stawianych współczesnemu człowiekowi to umiejętność twórczego myślenia, traktowana jako obowiązek wobec drugiego człowieka. Istnieją dwie przyczyny zainteresowania człowieka kształtowaniem sprawności twórczych. Pierwsza z

nich ma charakter praktyczny i traktuje myślenie twórcze jako istotny warunek pomnażania wszelkich dóbr, zarówno materialnych, jak i duchowych. Druga z przyczyn ma wymiar egzystencjalny, postrzega bowiem twórczość jako źródło ludzkiej godności; tworzenie jest bowiem budowaniem siebie i specyficznie ludzkiego świata, jest formą walki człowieka z przeznaczeniem. Twórczość sprawia, iż człowiek nie jest określony przez to, jaki jest, ale przez to, jakim się staje. Jego życie bowiem może być kształtowane nie przez warunki, jakie są mu dane, lecz przez wizję” (cyt. Kwiatkowska, 1988, s. 124).

Sylwetkę zawodową pedagoga, wyznaczają także sprawności metodologiczne, które umożliwiają mu prowadzenie badań w zakresie swojej dyscypliny naukowej. Sprawności metodologiczne, tudzież kompetencje metodologiczne są istotnym elementem kultury intelektualnej pedagoga. Ich potrzebę posiadania uzasadnia charakter jego czynności zawodowych. I tak sprawności metodologiczne umożliwiają pedagogowi m.in. dokonywanie oceny, zmian oraz rozwoju dorobku naukowego, zachodzących w tej dyscyplinie naukowej, którą zajmuje się, na co dzień, a także dobieranie do procesu nauczania materiałów spełniających rolę środków nauczania; sprawności metodyczne umożliwiają natomiast dobór treści nauczania i środków dydaktycznych. Sprawność metodologiczną i metodyczną pedagoga warunkuje, więc posiadanie wiedzy dydaktycznej, pozwalającej mu na rozpoznawanie procesu dydaktycznego, ocenianie jego stanu, efektywności i projektowania niezbędnych zmian oraz wiedzy merytorycznej, umożliwiającej tworzenie narracji dydaktycznej na każdą lekcję, do której może odnosić narracje powstające przez wykorzystanie treści zawartych w środkach dydaktycznych dostępnych uczniom (Kwiatkowska, Szybisz, 2003, s. 103).

W związku z powyższym pedagoga powinna cechować m.in. sprawna pamięć pozwalająca trwale przechować podstawowy układ wiadomości, czynić go gotowym podczas opracowywania treści kształcenia, treści lekcji; sprawność myślenia, ujęta w podstawowe reguły rozumowania ustalone w metodologii odnośnej dyscypliny naukowej (pozwala ona pedagogowi strukturyzować wspomniany układ wiadomości, przekształcać go w system, reorganizować w nowy kształt skłaniający uczących się do aktywności myślowej). Opanowanie licznych modeli narracji dydaktycznych ułatwić może pedagogowi dokonywanie oceny nowych źródeł wiadomości w zakresie ich przydatności dla kształcenia uczniów. Porównywanie nowych wiadomości z tymi modelami jest podstawowym zabiegiem oceniającym i dostarczającym przez to przesłanek do podjęcia

decyzji dydaktycznej o przydatności tej postaci wiedzy dla celów kształcenia (Zielecki, 1992, s. 32).

Współczesny pedagog powinien być przede wszystkim profesjonalistą, przygotowanym merytorycznie, pedagogicznie, psychologicznie oraz metodycznie, stanowić źródło wiedzy i etycznych wartości oraz doświadczenia społecznego i życiowego w zmieniającym się świecie, a ponadto wyzwalać aktywność uczących się i wspomagać ich rozwój (por. Banach, 2004, s. 548).

W przypadku wyboru i wykonywania zawodu pedagoga konieczne jest odrzucenie tradycyjnie pojmowanej roli, a przyjęcie tezy, iż rola pedagoga jest rolą przede wszystkim Człowieka. Zatem naczelnym przesłaniem, a co za tym idzie i zadaniem pedagoga jest praca nad stałym doskonaleniem bycia sobą, w tym również w wymiarze kontaktów interpersonalnych oraz opanowania metod i technik poprawiających kontakty interpersonalne w swoim otoczeniu szkolnym. Zarówno kandydaci na pedagogów, jak i czynni pedagodzy powinni być kształceni pod kątem doskonalenia dyspozycji niezbędnych w skutecznym komunikowaniu się między sobą (wpływie to m.in. na poprawę spójności programów kształcenia oraz wymagania stawiane uczącym się), z uczącymi się, a także dalszym otoczeniem szkoły. Jednakże wobec zmieniających się warunków i wymagań związanych z tą rolą niezbędne jest stałe doskonalenie omawianych dyspozycji (Ciekot, Jasiński, 1999, s. 110).

Aby zostać profesjonalistą w wykonywanym zawodzie pedagog musi posiadać lub musi nabyć umiejętności w organizacji podstawowych zadań kształcenia przyszłych adeptów profesji pedagogicznej. Do podstawowych umiejętności można zaliczyć:

- umiejętność sprawnego nauczania i organizowania procesu uczenia się uczniów, uczenie ich realnego życia przez wielostronną aktywność poznawczą i praktyczną;
- umiejętność organizowania różnych form wychowania, wpływania na postawy wychowanków i wspierania ich w rozwoju osobowościowym oraz umiejętność dobrego wypełniania funkcji wychowawcy;
- umiejętność opieki nad młodzieżą, diagnozowanie, socjalizacja i resocjalizacja;

- umiejętność wspomagania młodzieży w kształtowaniu jej planów oraz programów edukacyjnych i życiowych;
- umiejętność współpracy z rodziną i środowiskiem lokalnym oraz instytucjami edukacji równoległej;
- umiejętność przygotowania wychowanków do permanentnej edukacji;
- umiejętność sprawdzania i oceniania osiągnięć szkolnych dzieci i młodzieży, analizowanie niepowodzeń szkolnych i wychowawczych oraz współdziałanie z wszystkimi podmiotami edukacji w ich przewyciężaniu;
- umiejętność organizowania pracy własnej i działalności zmierzającej do efektywnego organizowania własnego warsztatu pracy, a także planowanie własnego rozwoju zawodowego (por Banach 2001, s. 50-61).

Zdaniem Yinger R. J., i Hendricks-Lee M., pedagodzy w pełni przygotowani do swej pracy, to tacy, którzy:

- ❖ Rozumieją główne pojęcia struktury dyscypliny (dyscyplin), w zakresie których tworzą okazje do uczenia się, uwzględniające różne wzory myślenia swoich uczniów.
- ❖ Wiedzą, jak dzieci uczą się i rozwijają oraz co trzeba czynić, żeby zapewnić im możliwość rozwoju intelektualnego, społecznego i osobowościowego.
- ❖ Zdają sobie sprawę z tego, że uczniowie różnią się między sobą w podejściu do uczenia się i konstruują programy i techniki nauczania uwzględniające te odrębności.
- ❖ Znają i stosują rozmaite strategie nauczania, zachęcają uczniów do rozwijania krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów i umiejętności działania.
- ❖ Wykorzystują rozumienie indywidualne i grupowe motywacje oraz zachowania do stwarzania takiego środowiska, które zachęca do pozytywnych interakcji społecznych, aktywnego angażowania w uczenie się; wzmacniają te motywacje.

- ❖ Stosują wiedzę w efektywnych werbalnych, niewerbalnych i medialnych technikach komunikacji dla kształtowania aktywnych dociekań, współpracy i wspierania interakcji w klasie szkolnej.
- ❖ Planują podstawy wiedzy nauczanej w obrębie przedmiotów, pracę uczniów, współpracę ze środowiskiem, cele programowe.
- ❖ Znają i stosują formalne i nieformalne strategie oceniania dla bieżącego szacowania i zapewnienia ciągłości rozwoju uczniów pod względem intelektualnym, społecznym i fizycznym.
- ❖ Są refleksyjnymi praktykami, którzy stale oceniają efekty swoich wyborów i działań w zawodzie na rzecz uczniów, rodziców, innych kolegów i uczącej się społeczności oraz aktywnie szukają okazji do rozwoju zawodowego.
- ❖ Kształtują korzystne relacje z kolegami w szkole, z rodzicami i różnymi instytucjami i podmiotami szerokiej społeczności dla wspierania uczenia się młodzieży, jej osiągnięć i dobrostanu (za Denek, 2005, s. 108).

Z kolei Radwan Z., podaje kwalifikacje przyszłych pedagogów, jakie w niedalekiej przyszłości będą poszukiwane w „szkole przyszłości” (Radwan, 1999). Są to:

- ❖ Kwalifikacje przedmiotowo – dydaktyczne, a w nich:
  - wiedza przedmiotowa,
  - umiejętność wiązania i pisemnego formułowania faktów i problemów,
  - umiejętność organizowania procesu kształcenia.
- ❖ Kwalifikacje metodyczne, zakładające dysponowanie:
  - wielorakością metod w prowadzeniu zajęć dydaktycznych,
  - różnymi strategiami nauczania i uczenia się,
  - metodami organizowania zajęć poza klasą lekcyjną i poza szkołą.

- ❖ Kwalifikacje do organizowania samodzielnej pracy w grupach, obejmujące umiejętności:
  - aranżacji miejsca pracy różnych grup,
  - opracowywanie i wykorzystywanie materiałów pomocniczych do pracy grupowej,
  - komunikacji społecznej w organizacji,
  - analizowania i moderowania procesów pracy zespołowej.
- ❖ Kwalifikacje w zakresie diagnozowania, obejmujące umiejętności:
  - oceniania poziomu zdolności, indywidualnych uwarunkowań i trudności w uczeniu się,
  - określenia możliwości i ograniczeń w osiągnięciu celów pedagogicznych,
  - analizy poziomu własnego profesjonalizmu,
  - umiejętności związane z udziałem w procesach ewaluacji.
- ❖ Kwalifikacje w zakresie doradztwa, obejmujące umiejętności:
  - wprowadzenia w samokierowanie procesem uczenia się,
  - zalecania pomocy naukowych przydatnych w procesie uczenia się,
  - wprowadzania w samoewaluację.
- ❖ Metakwalifikacje obejmujące:
  - pogłębione wiadomości o przebiegu procesów uczenia się i zdobywania nowych zasobów wiedzy,
  - obserwację i refleksję nad własnymi procesami myślowymi i działaniami.
- ❖ Kwalifikacje w zakresie mass mediów, obejmujące:
  - wrażliwość wobec faktów znaczenia mediów w życiu dzieci i młodzieży,

- znajomość zastosowań i wykorzystywania nowych mediów w różnorodnych systemach uczenia się,
- umiejętność opiniowania przekazywanych przez media informacji.
- ❖ Kwalifikacje do pracy zespołowej, obejmujące:
  - umiejętności kolegialnego rozpatrywania i załatwiania spraw oraz współpracy z przedstawicielami innych zawodów,
  - umiejętność samostierowania w sytuacjach otoczenia społecznego i rozwiązywania konfliktów,
  - pobudzanie do organizowania form kształcenia ukierunkowanych na zespołowe działanie (za Radwan, 1999, s.9-10).

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że efektywny pedagog nie powinien być „technikiem” stosującym skutecznie wyuczone metody i środki, lecz raczej podmiotowością świadomie posługującą się własnym zasobem intelektualnym i uczuciowym w celu zindywidualizowanego rozwiązywania problemów pedagogicznych” (cyt. Kwiatkowska, 1988, s. 39-40). Celem pracy pedagoga jest bowiem nie tylko uczenie, jak poznawać świat i jak w nim skutecznie działać, lecz także uczenie tego, jak żyć w tym świecie, a zwłaszcza jak żyć w sposób godny. Problematyka wartości musi więc uprzednio zyskać właściwą sobie pozycję w programach kształcenia pedagogów, m.in. po to, aby współczesnego człowieka przestała charakteryzować sentencja, iż wie lepiej „jak różne rzeczy robić, niż po co to czynić” (Kwiatkowska, 1988, s. 67-68).

Współczesnego pedagoga powinno cechować podejście twórcze, innowacyjne i badawcze. Powinien on występować w roli badacza i obserwatora, gromadzącego i uogólniającego własne doświadczenia, potwierdzając w ten sposób wiedzotwórczy charakter swojej pracy.

Szybkie tempo zmian w oświacie wymaga od pedagogów, by uczyli się świadomie i celowo. Wiedza tworzona na podstawie doświadczeń musi być uzupełniana, dopełniana czy aktualizowana, ale tak, aby doskonalenie determinowało jakość pracy placówki. Pedagog, powinien być kierownikiem projektu „program nauczania”, dyrektorem projektu „program szkoły”, sam więc winien kierować swoimi działaniami teraźniejszymi i

przyszłymi (Szyrkowska, 2001, s. 214). Pracę pedagoga podczas zajęć można porównać w pewnym sensie do gry aktora, który na scenie pokazuje swój kunszt w celu utrzymania uwagi widza na prezentującej przez siebie sztuce (Szczygieł, 2001, s. 266).

Aby nauczyć, wychowywać – trzeba samemu wiedzieć, umieć działać – samodzielnie i we współpracy z innymi, znać swoje możliwości, planować własny rozwój, rozumieć swoją rolę w kreowaniu jakości pracy szkoły. Trzeba być – człowiekiem, dla którego „nic co ludzkie, nie jest obce”, otwartym i gotowym na zmiany, wspierającym i motywującym, prowadzącym do sukcesu uczniów i traktującym te osiągnięcia jako własne sukcesy i zawodową satysfakcję (Softys, 2004, s. 168).

Współczesna edukacja pedagogów to stwarzanie warunków do poszukiwania oraz tworzenia osobistej wiedzy pedagogicznej, w znacznie mniejszym stopniu przekazywanie wiedzy o edukacji, a rozwój zawodowy jest procesem ustawicznej transformacji (Dylak, 2004, s. 562).

Ponieważ proces komunikowania pedagogicznego ma za zadanie wspomagać rozwój innego człowieka, do głównych zasad komunikacji pedagogicznej można zaliczyć m.in.:

- dialog (środkiem jest mówienie i aktywne słuchanie),
- otwartość na informację zwrotną (istotna jest tu empatia i asertywność),
- język akceptacji i komunikaty w formie „ja”,
- partnerstwo, uczciwość i tolerancja,
- bliskość i bezpośredniość intelektualna, emocjonalna i duchowa,
- dualność i dwustronność,
- jedność aktywności ze słowami (eliminacja dwulicowości),
- luki informacyjne (występują przy asymetrii posiadanych informacji przez rozmówców, co motywuje do słuchania),
- jakość i ilość informacji (warunkujące prawdziwość, zgodność faktów ze słowami i dostosowanie się do potrzeb tematu).

Zasady wymienione powyżej pozwalają dostrzec zasadnicze dwie formy komunikowania się pedagoga z wychowankiem, a mianowicie komunikację werbalną i niewerbalną (Palka, 1995, s. 35).

Wykształcony pedagog to ten, który jest inny niż dotychczas w zakresie kompetencji, bardziej otwarty niż zamknięty, bardziej twórczy niż odtwórczy, który odchodzi od funkcji przekąźnika i egzekutora wiedzy i przechodzi do roli przewodnika i tłumacza. Rola przewodnika i tłumacza w odniesieniu do osobowości to: indywidualizm łączący się jednocześnie ze zdolnością do zbiorowego współdziałania, otwartość ujawniająca się w podatności na innowacje, wysoki poziom potrzeby osiągnięć, empatii i aspiracji życiowych, racjonalny obraz świata, będący rezultatem dążenia do wiedzy naukowej, orientacja na teraźniejszość i przyszłość (Marzec, 1999, s. 148).

Wychodząc z założenia, że „współczesny pedagog to przede wszystkim człowiek” uważam, że powinien być on: cierpliwy, wyrozumiały, miły, przyjazny, optymistyczny, otwarty na kontakty z innymi (a przede wszystkim z uczniami, rodzicami, gronem pedagogicznym), dynamiczny, energiczny, spontaniczny, entuzjastyczny, pracowity. Ponadto powinna być to osoba z poczuciem humoru (pozwala ona rozładować trudne sytuacje); wysoką kulturą osobistą, zdolnością do podejmowania ryzyka; a także dostrzegająca i rozumiejąca problemy współczesnej młodzieży, trwająca przy swoich poglądach także w warunkach niepewności, odrzucająca myślenie stereotypowe. Ważną cechą stanowić powinno rozwijanie walorów wewnętrznych i dbałość o wygląd zewnętrzny.

W drugim katalogu przedstawię te cechy pedagoga, które umożliwiają mu realizację jego zadań zawodowych. Są to: kompetentność, systematyczność, dociekliwość, łatwość wypowiedzenia, zdolność przekonywania, umiejętność samokontroli (tj. nie przenoszenia osobistych uczuć (zarówno niechęci jak i sympatii) na ocenę wyników pracy ucznia), rozległa wiedza, przejrzyste tłumaczenie rzeczy trudnych dla ucznia (m.in. poprzez dostosowanie języka wykładu / dialogu do poziomu umysłowego ucznia), dobra pamięć, zdolności przystosowania się do nowych faktów, pomysłowość, wynalazczość, zdolność do odrzucania tego, co nieistotne, drugorzędne, zdolność do analizy i syntezy, posiadanie myślenia dywergencyjnego (charakteryzującego się dużą giętkością, płynnością, produktywnością i oryginalnością), duża intuicja, zaangażowanie, konsekwencja, niezależność (m.in. w sądach), samodzielność. Ważnymi cechami pedagoga, są również:

sposstrzegawczość, ostrość słuchu i wzroku, która bez wątplenia pomaga mu w kontrolowaniu sprawnego przebiegu lekcji, sprawność dotycząca podzielności uwagi, polegająca np. na wysłuchiowaniu odpowiedzi jednego z uczniów, przy jednoczesnym kontrolowaniu właściwego, spokojnego zachowania całej klasy. Pracy pedagoga nie powinna wykonywać osoba nadpobudliwa, łatwo popadająca w stany napięcia nerwowego.

Na doskonałą osobowość pedagoga składają się następujące cechy: doświadczenie, takt, moralność, dokładność, ambicja, przystępność, znaczące zainteresowania, zrównoważenie, pogodne usposobienie, uczynność, zdolność do sympatyzowania z innymi, życzliwość, skłonność do poświęceń, wrodzona wyobraźnia pozwalająca na „wżywanie się w cudze stany psychiczne”, instynkt rodzicielski, zamiłowanie do zawodu, umiejętność wczuwania się w przeżycie drugiego człowieka, umiejętność wzbudzania zainteresowań, jasność i zrozumiałość wypowiedź.

W licznych publikacjach dotyczących cech osobowościowych pedagoga, pożądane cechy i właściwości wymienia Cz. Banach (dokładny opis przedstawia poniższa tabela).

CECHY – WŁAŚCIWOŚCI OSOBOWOŚCIOWE I POSTAWY PEDAGOGÓW, PRZECWIĘŃSTWA (ANTYNOMIE)

Cechy –właściwości pożądane (pozytywne)	Cechy-właściwości niepożądane (negatywne)
CECHY-WŁAŚCIWOŚCI OSOBOWE	
dostępny, bezpośredni, „kontaktowy	niedostępny, „niekontaktowy”
szanujący godność uczniów-wychowanków, niezłośliwy	złośliwy, ośmieszający, naruszający godność uczniów
akceptujący młodzież taką, jaka jest, tolerancyjny	nieakceptujący odrębności uczniów, nietolerancyjny
obowiązkowy, zdyscyplinowany, sumienny, wytrwały	niedzyscyplinowany, niesumienny, łatwo zniechęcający się

dobry organizator	nieporadny, chaotyczny
pogodny, opiekuńczy, serdeczny	obojętny na sprawy innych
kulturalny, taktowny	niekulturalny, opryskliwy
samokrytyczny wobec własnej pracy, elastyczny w postępowaniu	niesamokrytyczny, sztywny w postępowaniu formalista
życzliwy, miły, sympatyczny	nieżyczliwy, podejrzliwy, niemiły
mający poczucie humoru i pogodę ducha	nie mający poczucie humoru, nadmiernie poważny, ponury
skromny	zarozumiały, „ważny”
mądry życiowo	pouczający, nie znający życia
zaangażowany społecznie	niechętny do pracy społecznej
odważny w wyrażaniu swoich poglądów, mający własne zdanie	unikający wypowiedziania swoich poglądów, nie mający zdania, asekurant, „pochlebca”
prostolinijny, spontaniczny, autentyczny	nieszczery, nie jest sobą, „kręci”, nadmiernie ostrożny
budzący zaufanie, bezinteresowny, mający wysokie walory moralne	nie budzący zaufania, wymuszający korzyści materialne
sprawiedliwy	niesprawiedliwy
dyskretny	niedyskretny

umiejący twórczo przystosować się do zmian społecznych i oświatowych, „nowoczesny”	nie umiejący przystosować się do zmian społecznych i oświatowych, „tradycjonalista”
pomysłowy i samodzielny w podejmowaniu akcji i przedsięwzięć	nie posiadający inicjatywy
nie posiadający nałogów	posiadający nałogi
cierpliwy, zrównoważony emocjonalnie, spokojny, umiejący pokonywać trudności	niecierpliwy, niezrównoważony emocjonalnie, wybuchowy, agresywny
koleżeński, lojalny, solidarny wobec własnej grupy zawodowej	niekoleżeński, nielojalny, żyjący „dla siebie”
towarzyski	nietowarzyski
wielkoduszny	małoduszny
posiadający określone wartości i postawę ideową	nie posiadający określonej postawy ideowej, eklektyczny
optymista starający się o zapewnienie sobie i najbliższym warunków bytu	abnegat – poddający się losowi, czekający, że ktoś go wyręczy
CECHY-WŁAŚCIWOŚCI INTELEKTUALNE	
inteligentny, mądry	mało inteligentny
zdolny	niezdolny
mający wysoki poziom wiedzy, kwalifikacji sprawność intelektualną i szerokie zainteresowania	posiadający znaczne braki w wiedzy i sprawności intelektualnej, brak szerszych zainteresowań

<p>samodzielny w myśleniu, twórczy w formułowaniu problemów i poglądów</p>	<p>niesamodzielny, odtwórczy, bierny, adaptujący się, powtarzający za innymi</p>
<p>sposstrzegawczy i z żywą wyobraźnią</p>	<p>niesposstrzegawczy, bez wyobraźni</p>
<p>powściągliwy w wyrażaniu opinii, sądów i ocen</p>	<p>pochozny, nierozważny w wydawaniu opinii, sądów, ocen</p>
<p>WŁAŚCIWOŚCI-CECHY DYDAKTYCZNE (PRAKSEOLOGICZNO-PEDAGOGICZNE)</p>	
<p>mający odpowiednią i aktualną wiedzę merytoryczną</p>	<p>prezentujący znaczne braki w wiedzy merytorycznej</p>
<p>dobrze przygotowany metodycznie</p>	<p>słabo przystosowany metodycznie</p>
<p>stosujący różne metody dydaktyczne oraz środki dydaktyczne, w tym nowoczesną technologię kształcenia</p>	<p>stosujący minimalne metody i środki dydaktyczne, nie znający nowoczesnych technik kształcenia</p>
<p>znający podstawy pedagogiki i psychologii oraz uznający ich przydatność</p>	<p>nie znający podstaw pedagogiki i psychologii, wątpiący w znaczenie tych nauk dla praktyki</p>
<p>pracowity, utożsamiający się z pracą zawodową i zaangażowany w nią</p>	<p>leniwy, nie identyfikujący się z zawodem, stosujący strategię „przetrwania”</p>
<p>znający dzieci, ich potrzeby i możliwości</p>	<p>nie znający dzieci, niechętny ich poznawaniu</p>
<p>lubiący dzieci</p>	<p>nie lubiący dzieci</p>
<p>odpowiedzialny za uczniów przed uczniami, rodzicami i władzami</p>	<p>niechętnie przyjmujący odpowiedzialność przed kimkolwiek</p>

wymagający od siebie i innych, konsekwentny i dociekliwy	nie wymagający od siebie i innych, niekonsekwentny, pobłażliwy
obiektywny, bezstronny i sprawiedliwy w ocenianiu i załatwianiu spraw (uzasadnia swoje oceny)	nieobiektywny (subiektywny), niesprawiedliwy w ocenianiu (nie uzasadnia swoich ocen)
utrzymujący partnerskie i systematyczne kontakty z rodzicami, chętnie udzielający fachowej porady	unikający kontaktów z rodzicami, podejmujący tylko sprawy organizacyjne i drugorzędne problemy
samodzielny, twórczy, poszukujący nowych metod i środków	prezentujący postawę odtwórczą i wierzący w rutynę
ambitny, odważny, postępowy	pozbawiony aspiracji, zachowawczy
przestrzegający przepisów i dyrektyw	lekceważący przepisy i dyrektywy
dążący do wzbogacenia bazy dydaktycznej szkoły	nie udzielający się w pracach na rzecz poszerzania bazy szkoły
umiejący dobrze planować pracę własną i zespołu	nie umiejący planować i organizować pracy własnej i zespołu
aktywizujący uczniów i stosujący indywidualizację w nauczaniu i poznawaniu uczniów	nie aktywizujący i nie stosujący indywidualizacji w nauczaniu i poznawaniu uczniów
stosujący demokratyczny (motywacyjny) styl kierowania i wspomagający samorządność uczniów	stosujący styl autokratyczny (dyrektywny) lub „liberalny” (anarchizujący)
dostrzegający i podkreślający osiągnięcia i postępowanie uczniów, nagradzający i wyróżniający	nastawiony na ukazywanie niedociągnięć i braków, chętnie stosujący wiele form kar i nagan

wytwarzający poczucie bezpieczeństwa i warunki osiągnięcia powodzeń i sukcesów przez uczniów	wytwarzający atmosferę lęku i zagrożenia, nie troszczący się o osiągnięcia i sukcesy uczniów
uznający mądre kompromisy	niezdolny do negocjacji i kompromisów, wierzący we własne „rację”
samokształcący i doskonalący swój warsztat pracy, pracujący nad sobą	niechętny do samokształcenia się i doskonalenia warsztatu pracy
komunikatywny i sugestywny w sposobie przekazywania wiedzy i wartości	niekomunikatywny, trudno docierający do odbiorcy, brak zdolności do dialogu
umiejący korzystać z różnych źródeł informacji	„trzymający się” podręcznika
traktujący jednakowo wszystkich uczniów	preferujący określonych uczniów
CECHY-WŁAŚCIWOŚCI WYCHOWAWCZE	
otwarty na problemy młodzieży, traktujący ją podmiotowo	traktujący młodzież przedmiotowo, „urzędowy”
zajmujący się chętnie pracą z młodzieżą, emocjonalnie związany z nią	niechętny do pracy społecznej z młodzieżą, wątpiący w jej sens
przychylny i potrafiący zjednać sobie uczniów swą postawą	nie potrafiący zjednać sobie uczniów i nieprzychylny im
nie obrażający się i nie ośmieszający uczniów wyrozumiały, opiekuńczy	ośmieszający i poniżający uczniów

rozumiejący uczniów, służący im poradą w przezwyciężaniu kłopotów	niechętny w niesieniu pomocy uczniom, nie starający się ich zrozumieć
nie tylko uczący, ale także wychowujący	tylko uczący
posiadający autorytet osobisty i ideową postawę patrioty, demokracji i humanisty	nie posiadający autorytetu osobistego, nie troszczący się o swoją postawę ideową
dążący do odnoszenia przez uczniów sukcesów w różnych działaniach w środowisku	nie interesujący się działaniami społecznymi uczniów w środowisku
dotrzymujący słowa i obietnic	nie dotrzymujący słowa i obietnic
zgłębiający wiadomości o życiu środowiska lokalnego	nie integrujący się z życiem środowiska lokalnego, oderwani od jego problemów
CECHY-WŁAŚCIWOŚCI ZEWNĘTRZNE	
schludny wygląd, dobra prezentacja ogólna	niechlujny wygląd, byle jaki
dbający o zdrowie fizyczne i psychiczne, odporni na trudności w pracy	nie dbający o zdrowie fizyczne i psychiczne, źle znoszący trudności w pracy
ekspresyjnie przekazujący informacje	obojętnie i monotonicznie przekazujący informacje
kulturalny sposób bycia (miły, sympatyczny budzący zaufanie)	niekulturalny sposób bycia (antypatyczny, budzący niechęć)

właściwie układający sobie stosunki między ludzkie w rodzinie i środowisku	nie umiejący ułożyć sobie stosunków w rodzinie i środowisku
interesujący się sukcesami i kłopotami innych ludzi	obojętny na sukcesy i kłopoty innych ludzi

(por. Banach, 2001, s.152-155)

Natomiast Spousta V., uważa iż jakość przygotowania pedagoga do zawodu jest uzależniona od jego właściwości psychofizycznych. Dokonał on podziału na dwie podstawowe warstwy, a mianowicie, na predyspozycje biofizyczne i psychiczne. Poniższa tabela przedstawia osobowościowe predyspozycje pedagoga

Predyspozycje biofizyczne		Predyspozycje psychiczne		
		aksjologiczne (wartościowe)	gnoseologiczne (wiadomościowe)	prakseologiczne (czynnościowe)
zaangażowana strona osobowości	somatyczna	Emocyjna	Intelektualna	związana z wolą (wolitywna)
elementy formatywne	<ul style="list-style-type: none"> - zdrowie psychiczne, - kondycja fizyczna i wytrzymałość, - normalne funkcje i gotowość zmysłów. 	<ul style="list-style-type: none"> - talent, - zdolności, - uzdolnienia - cechy temperament, usposobienia, charakteru 	teoretyczne wykształcenie i orientacja: <ul style="list-style-type: none"> - ogólna, - specjalistyczna, - psychologiczna, - socjologiczna, 	praktyczne umiejętności: <ul style="list-style-type: none"> - empatyczne, - komunikacyjne, - projekcyjne, - operacyjne, - diagnostyczne,

			- pedagogiczna	- prognostyczne.
uzyskiwane są przez	ćwiczenie	wychowanie	Wykształcenie	szkolenie
zewnętrznie przejawiają się jako	konstytucja fizyczna	charakter	Wykształcenie	zachowanie
profil osobowości		osobowościowy	wykształcenio wy	zręcznościowy
informują o tym	jaki jest pedagog		jaką ma wiedzę	jakie ma umiejętności

Źródło: Spousta, 2000, s.54

Można stwierdzić, iż posiadanie tych predyspozycji do wykonywania określonego zawodu, w tym wypadku zawodu pedagoga świadczy o pewnej dojrzałości osobowościowej. Tego typu predyspozycje osobowościowe są charakterystyczne dla typu społecznego w teorii wyboru zawodu J.L.Hollanda. Dokonał on wyróżnienia sześciu typów osobowościowych, wśród których znajduje się typ społeczny, charakteryzujący się przebywaniem wśród ludzi. Dziedziczność i doświadczenie osoby należącej do tego typu prowadzą do preferowania takich zajęć, które są zorientowane na pouczanie i pomaganie innym. Ten typ osobowości wykazuje się emocjonalnym stosunkiem do problemów ludzkich. Ponadto oznacza się żeńskimi cechami, zdolnościami werbalnymi, elokwencją, społeczną odpowiedzialnością, a przede wszystkim dużą zdolnością do pracy z ludźmi i podejmowaniem wszelkiego rodzaju ról, w których dominuje postawa pouczającego i pomagającego.

KONTROLNÉ OTÁZKY

1. Proszę wymienić podstawowe cechy osobowościowe niezbędne aby wykonywać zawód pedagoga.

2. Proszę wskazać główne motywy wyboru zawodu.
  3. Proszę wskazać umiejętności niezbędne w zawodzie pedagoga.
  4. Proszę wymienić główne aspekty przygotowania zawodowego.
  5. Proszę wskazać „kwalifikacje przyszłości” wymagane od pedagogów.
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Na podstawie zdobytych informacji proszę określić jakie kwalifikacje powinien posiadać przyszły pedagog. Proszę określić jakimi cechami powinien się odznaczać.

Jak dziś przyszli pedagogzy dokonują wyboru zawodu?

Czy są weryfikowane ich umiejętności w zakresie komunikacji?

DALŠÍ ZDROJE

Poniżej informacje jak określić własne predyspozycje zawodowe:

<https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-dlaczego-warto-zbadac-predyspozycje-zawodowe-pracownikow>

3 RODZAJE KOMPETENCJI WSPÓŁCZESNEGO PEDAGOGA

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie wielości klasyfikacji kompetencji. Dokonuje się tu ukazania klasyfikacji kompetencji które powinien nabyć przyszły pedagog aby dobrze funkcjonować w tej roli zawodowej. Wnikliwa analiza klasyfikacji ma na celu ukazanie czytelnikowi wielorakość interpretacyjną określonych kompetencji.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Kompetencje interpersonalne, kompetencje informacyjno-językowe, kompetencje współdziałania, kompetencje kreatywne, kompetencje moralne, kompetencje metodyczne, kompetencje emocjonalne, kompetencje społeczne, kompetencje społeczne, kompetencje menadżerskie

Przyszłość dyktuje ludziom konieczność zdobywania nowych kwalifikacji zarówno ogólnych jak i zawodowych oraz organizowania nowoczesnego i otwartego dla wszystkich systemu nauczania i kształcenia, obejmującego całe życie człowieka. Ma się to dokonywać w imię osiągnięcia intelektualnych i profesjonalnych kompetencji, a także najwyższych walorów etycznych (Łomny, 2005, s. 52).

Przez wiele lat w zawodzie pedagoga najwyżej ceniono jego wiadomości, potem umiejętności, postawy i kompetencje. Obecnie za pierwszoplanową orientację teleologiczną przyjmuje się postawy i kompetencje. Na drugim miejscu jawią się umiejętności, a na kolejnym wiadomości. (Kwaterna, 2004, s. 109). Tak więc w działaniu pedagogicznym, coraz mniej ważna staje się najdoskonalsza technika nauczania, „pytajmy raczej o to, czym jest, co posiada, jakie siły i potencje duchowe w sobie zebrał i skupił, a potem dopiero, czy i jak umie je spożytkować” (cyt. za Kotusiewicz, 1991, s.82).

Ważnym zadaniem edukacji szkolnej jest zapewnienie jej uczestnikom odpowiednich kompetencji. Poprzez posiadane kompetencje rozumiemy odpowiedzialność, zgodność,

uprawnienia do działania, odpowiedni zakres wiedzy i umiejętności. Kompetencje określane są również jako umiejętności, zdolności, sprawności stanowiące klucz do rozwiązywania różnorodnych problemów, na jakie trafia człowiek w swoim życiu. Kompetencjom przypisane zostały umiejętności składowe, niejako determinujące możliwości pojawienia się u ucznia kompetencji kluczowych (Janicka-Panek, Sas-Badowska, 2001, s. 66). Ale kompetencje zawodowe to również predyspozycje, uprawnienia do wykonywania zawodu i pracy w określonej dziedzinie, które należy trenować i doskonalić. Kompetencje są podstawowym składnikiem efektywności pracy.

Potrzeba doskonalenia kompetencji, związana jest z nieustannymi przemianami dokonującymi się w naszym otoczeniu. Człowiek uczy się w dwóch celach: „aby działać” i „aby żyć”. Pierwsze z wyżej wymienionych zadań służy osiągnięciu akceptacji dla skutecznego działania, opartego na takich kompetencjach, jak: komunikatywność, autonomiczność, odporność na stres, racjonalność decyzji, z kolei drugie zakłada rozwój, mający na celu pełny rozkwit człowieka i dążenie do doskonałości, m.in. w życiu zawodowym.

Kompetencje pedagoga wzrastają wraz ze zdobywaniem życiowego i zawodowego doświadczenia i związane są z jego zdolnościami, cechami osobowości oraz z systemem wartości i nabytą wiedzą. Optymalny ich postęp polega na ciągłej reorganizacji i generowaniu nowych zachowań w zależności od istniejących potrzeb. Tak więc kompetencje pedagoga zmieniają się, ewoluują, stają się lepsze, doskonalsze, bądź słabsze, mniej doskonałe, a niekiedy nawet przechodzą w antykompetencje.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że ważne jest, aby nabywanie kompetencji było traktowane przez przedstawicieli profesji pedagogicznej przede wszystkim humanistycznie, czyli jako samokształcenie podejmowane w toku służby dla siebie i innych, nie zaś tylko i wyłącznie usługowo, tj. dla zaspokojenia potrzeb edukacyjnych wychowanków.

W kompetencjach objawiają się dwa wymiary kwalifikacji profesjonalnych pedagogów: psychologiczny i prakseologiczny. Pierwszy z nich związany jest ze wszystkimi przejawami osobowości pedagoga tj. inteligencją, charakterem, emocjami, także zainteresowaniami, uzdolnieniami. Drugi natomiast przejawia się w profesjonalnym

przygotowaniu i sprawnym wykonywaniu różnego rodzaju powinności pedagogicznych (Ratajek, 2001, s. 25-26).

O atrakcyjności i roli kompetencji świadczą w rzeczywistości dyspozycje osobowe (Właźlik, Fischer, 2005 s. 156-157). Pedagog powinien posiadać zdolność do: szybkiego przystosowywania się do nowych faktów, odrzucania tego, co nieistotne i drugorzędne, analizy i syntezy, podejmowania ryzyka, trwania przy swoich poglądach również w warunkach niepewności, powinien ponadto charakteryzować się następującymi cechami: pomysłowością, wynalazczością, myśleniem dywergencyjnym, dużą giętkością, płynnością, produktywnością i oryginalnością, dobrą intuicją, dynamiką i energią, zaangażowaniem, spontanicznością, entuzjazmem, konsekwencją, niezależnością, samodzielnością, otwartością na nowe doświadczenia, pracowitością. Aby pedagog mógł twórczo postępować, muszą być spełnione (obok kształcenia) jeszcze inne warunki. Najczęściej wymienia się: uelastycznienie programów nauczania, zaufanie do pedagoga, prowadzenie zajęć w małych grupach i możliwość indywidualizacji kształcenia.

W literaturze przedmiotu spotkać można różne podziały odnośnie kompetencji zawodowych pedagoga. Ich autorzy zazwyczaj sami systematyzują pojęcie kompetencji, aby podkreślić, jaką funkcję pełni ona w pracy pedagoga.

Analiza kompetencji jako szczególnych sprawności wyróżniających profesjonalistę niesie ze sobą trudności w doborze kryteriów ich wyodrębniania oraz klasyfikowania. Poniżej przedstawiam przegląd kompetencji profesjonalnych pedagoga.

Według R. Kwaśnicy, odpowiednie przygotowanie zawodowe do profesji pedagoga związane jest z nabyciem: (Kwaśnica, 2003, s. 300-301):

- ❖ kompetencji praktyczno-moralnych, które są wyznacznikiem całej działalności pedagoga. Zaliczamy do nich:
  - kompetencje interpretacyjne, rozumiane są jako zdolności rozumnego odnoszenia się do świata. Dzięki nim świat ujmowany jest jako rzeczywistość wymagająca ciągłej interpretacji i bezustannego wydobywania na jaw jej sensu. Kompetencje te umożliwiają zadawanie pytań, dzięki którym rozumienie świata staje się nie mającym końca zadaniem, gdyż pytania te podążają wciąż za zmianami, jakie zachodzą w naszej sytuacji i w nas;

- kompetencje moralne, które są zdolnością prowadzenia refleksji moralnej, a nie tylko wiedzy o normach i nakazach moralnych. Przejawiają się w naszym życiu poprzez pytania o prawomocność moralną naszego postępowania;
- kompetencje komunikacyjne, ujmowane są jako zdolność do dialogowego sposobu bycia, czyli bycia w dialogu z innymi i z samym sobą. Przy czym dialog nie jest tutaj rozumiany tylko jako zdolność prowadzenia dyskusji, ale raczej jako rozmowa przełamująca anonimowość wypowiedzi i będąca próbą rozumienia siebie oraz tego, co nas wspólnie otacza.
  - ❖ kompetencji technicznych, które warunkują powtarzalność pracy. W odróżnieniu od poprzednich, te są umiejętnościami, od których zależy instrumentalnie rozumiana efektywność działania i które mają przedmiotowo określony zakres zastosowań. Zawierają się w nich:
    - kompetencje postulacyjne (normatywne), ujmowane jako umiejętność opowiadania się za takimi czy innymi, ale zawsze instrumentalnie pojętymi, celami oraz umiejętność identyfikowania się z nimi;
    - kompetencje metodyczne, stanowiące umiejętność działania według reguł określających optymalny porządek czynności. Treścią owych reguł jest przepis działania mówiący, co i w jakiej kolejności trzeba robić, aby osiągnąć zamierzony cel;
    - kompetencje realizacyjne, rozumiane jako umiejętność doboru środków i tworzenia warunków sprzyjających osiągnięciu celów. Służą one pedagogowi do opracowania materiału nauczania oraz organizowania czasu uczestników procesu dydaktycznego w sposób zapewniający skuteczność działania.

Autor powyższego podziału jest przekonany o konieczności prymatu w zawodzie pedagoga kompetencji praktyczno-moralnych, które rozwijają się w trakcie oferowania uczniom możliwości myślenia według pytań ułatwiających dialog. Owe pierwszeństwo uzasadnia Kwaśnica R., swoistością pracy pedagogicznej i uważa, że przesądzi o nim to, czy i w jaki sposób pedagog uzna za moralnie dopuszczalne posługiwanie się w swej pracy kompetencjami technicznymi, które przekazywane są w sposób monologowy (Kwaśnica, 2003, s. 302-303).

Według H. Kwiatkowskiej współczesny pedagog powinien nabyć następujące kompetencje:

- ❖ Sprawności interpretacyjne wyrażające się zdolnością do interpretacji nie tylko zdarzeń i sytuacji, lecz także ich autorów, tj. siebie i ucznia.
- ❖ Sprawności komunikacyjne wyrażające się zdolnością posługiwania językiem zarówno w sposób skuteczny, jak i dostosowany do sytuacji, ze względu na oczekiwania, jakie ma mówca wobec słuchacza, cele, jakie sobie stawia oraz społeczne i konwencjonalne reguły użycia języka.
- ❖ Kompetencje metodologiczne wyrażające się zdobyciem w procesie kształcenia świadomości jak wiedza jest tworzona (generatywność wiedzy), umiejętności tworzenia wiedzy, refleksji nad sposobami dojścia do wyniku jej poznania.

S. Dylak wyodrębnił trzy grupy kompetencji zawodowych pedagoga, traktując je jako funkcję interakcji wiedzy, emocji oraz zachowań, lub: zbiór wiedzy, umiejętności, dyspozycji oraz postaw i wartości, niezbędnych dla skutecznej realizacji nałożonych zadań. Są to:

- ❖ kompetencje bazowe – pozwalające na skuteczne porozumiewanie się, to jest m.in. niezbędny poziom rozwoju intelektualnego, moralnego i społecznego, zdolność do przyswojenia i przestrzegania określonych zasad etycznych, społecznych oraz norm prawnych. Kompetencje w tej grupie pozwalają pedagogowi porozumiewać się z dziećmi, młodzieżą i współpracownikami, a także przyswajać i przestrzegać określonych zasad.
- ❖ kompetencje konieczne – umożliwiają wypełnianie przypisanych zadań edukacyjnych. Są one zdobywane w toku kształcenia zawodowego. Obejmują interpretację rozpatrywaną w trzech aspektach, a mianowicie: wartości pedagogicznych, wiedzy przedmiotowej i umiejętności pedagogicznych; autokrację, a więc tworzenie samego siebie i realizację, która jest nabywana w toku kształcenia zawodowego. Kompetencje te wynikają z postrzegania pedagoga jako animatora procesu kształcenia, intelektualisty dokonującego samodzielnych wyborów, twórcy osobistej wiedzy pedagogicznej i własnej sylwetki zawodowej oraz sprawcy pożądaných efektów kształcenia (Szynowska, 2001, s. 212).

- ❖ kompetencje pożądane – które mogą, ale nie muszą znajdować się w profilu zawodowym pedagoga (Dylak, 2004, s.559).

K. Paćławska wyodrębniła trzy grupy kompetencji zawodowych pedagoga, do których zaliczyła:

- ❖ Aspekt pragmatyczny – wyrażający się umiejętnością rozumienia i organizowania sytuacji edukacyjnych, diagnozowania i oddziaływania profilaktycznego i terapeutycznego o charakterze metodycznym.
- ❖ Aspekt aktywistyczny – wyrażający się umiejętnością twórczego działania pedagogicznego; tworzenia i przekształcania własnego warsztatu pracy; krytycznego myślenia; obserwowania własnej pracy w toku jej trwania; rozumienia zmian; spełniania istotnej roli społecznej.
- ❖ Aspekt etyczny – wyrażający się zdolnością do pogłębionej refleksji moralnej przy ocenie dowolnego czynu etycznego; stawiania pytań o granice prawomocności etycznej działania zawodowego; stawiania pytań o granice współodpowiedzialności moralnej za rozwój wychowanka i granice pedagogicznego sprawstwa; zdefiniowania sytuacji edukacyjnej, z której wynikają wzajemne interakcje między podmiotami wychowania (za Kowalczyk, 2001).

Wraz ze zmianami społeczno-gospodarczymi współczesnego świata zaczną się zmieniać podstawowe kompetencje pedagoga. Zgadzam się ze Śvec'em V., który twierdzi że obok dwóch zasadniczych kompetencji pedagoga, tj. komunikacyjnych i dydaktycznych, pojawią się nowe, równie ważne i że wzajemne związki między kompetencjami mogą zacząć się zmieniać. Według Śvec'a V., najistotniejszymi kompetencjami pedagoga, będą:

- kompetencja adaptacyjna, uwzględniająca umiejętności pedagoga w zakresie orientacji w przemianach społecznych, jak też zdolność zapoznawania z nimi swoich uczniów;
- kompetencja psychopedagogiczna, wyrażająca się sumą umiejętności projektowania nauczania, a także rozwoju osobowościowego uczniów;

- kompetencja komunikacyjna, opierająca się na umiejętnościach skutecznej, humanistycznie orientowanej komunikacji pedagogicznej;
- kompetencja metodologiczna, umożliwiająca pedagogowi rozwiązywanie za pomocą doświadczeń psychologicznych i pedagogicznych różnych problemów powstających w szkole oraz planowanie i realizowanie działań skierowanych na ulepszenie własnej działalności pedagogicznej;
- kompetencja kreacyjna, która skierowana jest na innowacje nauczania, na planowanie i realizację efektywnych metod pedagogicznych;
- kompetencja informacyjna, obejmująca opanowanie nowoczesnych technologii przekazu informacji;
- kompetencja osobowościowa, zawierająca odpowiedzialność za postanowienia pedagogiczne oraz za skutki ich praktycznej realizacji w komunikacji z uczniami i rodzicami, również empatię, autentyczność, akceptację innych oraz nieugiętość w pokonywaniu trudnych sytuacji;
- kompetencja samorefleksyjna, opierająca się na umiejętnościach pedagoga dotyczących rozważań nad zmianami społecznymi i ich skutkami w komunikacji pedagogicznej oraz na zdolnościach analizowania i oceniania własnej działalności pedagogicznej;
- kompetencja samoregulacyjna, polegająca na umiejętnościach pedagoga dotyczących planowania i realizowania zmian we własnej działalności pedagogicznej, przede wszystkim świadomie doskonalących cel dydaktyczny i wychowawczy (Švec, 2000, s. 62-63).

Na podstawie powyższych analiz oraz doświadczenia sformułowano nowatorski katalog kompetencji jakie powinien posiadać współczesnych pedagog w dobie permanentnych zmiany w systemie edukacji.

Do najbardziej pożądaných kompetencji doradcy zawodowego można zaliczyć:

Rys. Rodzaje kompetencji doradcy

Źródło: opr. własne

Kompetencje komunikacyjne – przejawiające się w skuteczności zachowań werbalnych i pozawerbalnych w różnych sytuacjach zawodowych pedagoga. O pedagogu,

który nimi dysponuje mówimy, że posiada on, między innymi, wiedzę o komunikowaniu interpersonalnym, umiejętność słuchania siebie i innych oraz empatycznego rozumienia intencji i treści ich wypowiedzi; potrafi: dostosować poziom rozmowy do indywidualnych potrzeb ucznia, rozwijać zdolność dialogu; umie wykorzystywać rozmaite techniki dyskusyjne oraz język niewerbalny w porozumiewaniu się. Wyrażają się one również umiejętnością nawiązywania i podtrzymywania kontaktu, a także właściwego odbierania i interpretowania wzajemnych przekazów oraz posługiwania się stosownie do sytuacji pozajęzykowymi środkami wyrazu (komunikacja niewerbalna).

Kompetencje interpersonalne - zdolność uświadamiania sobie i rozumienia uczuć, nastrojów, motywacji, oczekiwań innych osób, ogólnego interesowania się innymi i nawiązywania bliskich kontaktów z innymi ludźmi. Zapewniają one skuteczność realizacji celów osobistych w sytuacjach społecznych.

Kompetencje informacyjno-językowe - przejawiające się m.in.: w sprawnym korzystaniu z nowoczesnych źródeł, nośników informacji oraz znajomości języków obcych. Przejawiają je doradcy, którzy znają język obcy (przynajmniej jeden) i „język komputera” oraz potrafią wykorzystać technologię informatyczną do wspomagania własnego warsztatu pracy; tworzyć własne programy, które wspomagają proces nauczania a zarazem potrafią udostępnić je w sieci internetowej dla szerszego grona odbiorców jak również potrafią doradzić uczniom, nauczycielom jak wykorzystać Internet w procesie poszukiwania pracy czy ofert szkoleniowych. Znajomość języków obcych pomaga w zdobywaniu najnowszych informacji z dziedziny zawodowej, które umożliwiają mu nie tylko własny rozwój, ale dostarczają informacji o najnowszych tendencjach panujących na świecie w zakresie edukowania. Jak również znajomość języków umożliwia nawiązywanie współpracy z ośrodkami edukacyjnymi na całym świecie a co za tym idzie wiąże się to z licznymi wyjazdami zawodowymi i naukowymi.

Kompetencje współdziałania - przejawiające się w skuteczności zachowań prospołecznych i sprawności działań integracyjnych. Wykazuje się nimi doradca, m.in., gdy rozumie związki między postawą zawodową i własną charakterystyczną osobowością, preferowanym przez siebie stylem interakcyjnym, a procesami społecznymi np.: w grupie. Posiada umiejętność rozwiązywania sytuacji konfliktowych przez negocjowanie i kompromis oraz potrafi wzbudzić u innych potrzebę tej umiejętności, rozumie potrzeby współpracy z innymi pedagogami oraz instytucjami działającymi np.: na młodzieży.

Kompetencje kreatywne - wyrażające się innowacyjnością i niestandardowością działań. Każda nowość wprowadzona do szeroko rozumianego procesu nauczania i wychowania może przyczynić się do lepszego funkcjonowania nie tylko pedagogów, ale i wychowanków na rynku edukacji i pracy. Pedagog, posiada je wtedy, gdy zna swoistość działania edukacyjnego jako działania niestandardowego i umie uzasadnić preferencje działania na rzecz stymulowania procesów rozwojowych uczącej się młodzieży; wyzwalać kreatywność zachowań i samodzielność myślenia w procesach edukacyjnych; posłużyć się technikami badawczymi w rozpoznawaniu zjawisk edukacyjnych i tworzeniu wiedzy podmiotowej; myśleć krytycznie oraz stymulować rozwój tego rodzaju myślenia u wszystkich którzy zwracają się do owego pedagoga o wsparcie i pomoc. Przejawia umiejętność tworzenia i przekształcania elementów własnego warsztatu pracy (np. opracowanie autorskich programów). Osoby kreatywne o wiele bardziej pozytywnie odnoszą się do zmian oraz do wyzwań, jakie przed nimi stoją. Kreatywność jest nie jako motorem napędzającym zmiany oraz powstawania nowych innowacyjnych rozwiązań.

Kompetencje moralne - przejawiające się w zdolności do pogłębionej refleksji przy ocenie dowolnego czynu. Pedagog charakteryzujący się tego typu kompetencjami, zna własne powinności etyczne wobec podmiotów i pragnie sprostać ich wymaganiom w praktyce, potrafi myśleć i działać profesjonalnie dla dobra swoich podopiecznych.

Kompetencje moralne, które są zdolnością prowadzenia refleksji moralnej, a nie tylko wiedzy o normach i nakazach moralnych. Przejawiają się w naszym życiu poprzez pytania o prawomocność moralną naszego postępowania (por. Kwaśnica, 2003, s. 300-301).

Kompetencje metodyczne - stanowiące umiejętność działania według reguł określających optymalny porządek czynności. Treścią owych reguł jest przepis działania mówiący, co i w jakiej kolejności trzeba robić, aby osiągnąć zamierzony cel; (por. Kwaśnica, 2003, s. 300-301). Dotyczą one warsztatu pracy pedagoga, a więc m.in.: metod i technik pracy.

Proces nauczania i wychowania jest realizowany za pomocą różnych metod i środków, które powinny być dostosowane do określonego celu poziomu edukacji., a także właściwości i możliwości rozwojowych uczących się.

Kompetencje emocjonalne – są wymierną umiejętnością wywodzącą się z inteligencji emocjonalnej, której wynikiem są wybitne osiągnięcia w pracy. Kompetencja emocjonalna

pokazuje, ile z potencjalnych zdolności udało nam się zamienić w przydatne w pracy umiejętności (Goleman, 1999, s. 46). Kompetencja emocjonalna to specyficzna umiejętność radzenia sobie z emocjami. Goleman D., do podstawowych pięciu kompetencji emocjonalnych, zalicza (Goleman, 1998, s.122):

- Samokontrolę – radzenie sobie z emocjami i gwałtownymi impulsami.
- Spolegliwość – preferowanie uczciwości i praworządności.
- Sumienność – odpowiedzialność w wykonywaniu swych obowiązków.
- Przystawalność – elastyczność przy dostosowywaniu się do zmian.
- Innowacyjność- otwartość na nowatorskie pomysły.

Posiadanie wyżej wymienionych cech jest konieczne dla przyszłych pedagogów. Priorytetową cechą jest umiejętność radzenia sobie w sytuacjach stresujących. Wymaga się tu opanowania, zdecydowania w działaniu, umiejętności podejmowania szybkich decyzji, ale jednocześnie potrzebna jest duża wrażliwość, empatii, troski i zaangażowania emocjonalnego.

Kompetencje społeczne – mieszczą się w ramach kompetencji emocjonalnej. Kompetencje społeczne są umiejscowione na poziomie interpersonalnym i zawierają kompetencje determinujące stopień, w jakim radzimy sobie z innymi ludźmi, w interakcjach.

Przez kompetencje społeczna Argyle M., rozumie „zdolność, posiadanie, niezbędnych umiejętności do tego, by wywrzeć pożądaną wpływ na innych ludzi w sytuacjach społecznych”(cyt. Argyle, 2001, s.133) Wyróżnia on dwie kategorie umiejętności społecznych:

- powszechne umiejętności społeczne – niezbędne każdemu człowiekowi,
- profesjonalne umiejętności społeczna – konieczne w wielu zawodach.

Istotą kompetencji społecznych jest skuteczne wywieranie pozytywnego wpływu społecznego na zachowanie innych osób, grup, ect., oraz odpowiednie uleganie kreatywnym wpływom innych podmiotów społecznych, np.: poddawanie się

wartościowym oddziaływaniom osób najbliższych, przełożonych, itp. Osoba kompetentna społecznie jest, podmiotem jak i przedmiotem wpływu społecznego (Borowski, 2003, s.108).

Kompetencje menadżerskie – zależne są od posiadanej wiedzy, na którą składają się zdolności osobiste, kwalifikacje i doświadczenie, umiejętność ich wykorzystania i wreszcie postawa i motywacja. Kompetencje menedżerskie posiada osoba, która bardzo dobrze wykonuje swoją pracę, posiada stosowną wiedzę i umiejętności, potrafi je właściwie wykorzystać, oraz zarządzać właściwie nie tylko personelem ale i wiedzą, co wpływa na osiągnięte przez nią rezultaty a tym samym korzyści dla firmy (por. Rakowska, Sitko-Lutek, 2007).

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę wymienić podstawowe kompetencje jakie powinien posiadać pedagog.
2. Proszę szczegółowo omówić wybrane jednostkowe kompetencje.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Na podstawie zdobytej wiedzy, proszę stworzyć własny katalog kompetencji jakie powinien posiadać współczesny pedagog w dobie permanentnych przemian edukacji.

DALŠÍ ZDROJE

Poniżej lista kompetencji jakie są wymagane na współczesnym rynku pracy:

http://forfuture.eu/repository/files/MAPA_KOMPETENCJI_LISTA.pdf

Poniżej informacje odnośnie kompetencji zawodowych pracowników:

<https://wuplodz.praca.gov.pl/documents/58203/842291/Kompetencje%20zawodowe.pdf>

4 SYSTEM NAUCZANIA KOMUNIKACJI PRZYSZŁYCH PEDAGOGÓW

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie podstawowych założeń nauczania komunikacji, będącej podstawą procesu dydaktycznego, przyszłych pedagogów.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Stopień komunikacji, skuteczność porozumiewania się, umiejętność odczytywania psychiki swojej, umiejętność odczytywania psychiki innych uczestników procesu edukacyjnego, umiejętność poznawania siebie i innych, umiejętność określania i nazywania stanów emocjonalnych

---

Posługiwanie się językiem jest tak oczywiste jak to, że ziemia jest okrągła. Dzięki niemu poznajemy otaczający nas świat, nawiązujemy wzajemne kontakty międzyludzkie i uczestniczymy w procesie socjalizacji. Komunikacja kształtuje, podtrzymuje a zarazem i reguluje wzajemne stosunki jednostki z otoczeniem. To dzięki niej stajemy się istotami społecznymi.

Porozumiewanie się pomiędzy ludźmi, jest procesem przekazywania i odbierania określonych informacji. Stopień komunikacji i skuteczność porozumiewania się zależy od umiejętności tworzenia sprzyjającej sytuacji edukacyjnej. W literaturze naukowej można wyróżnić dwie grupy uwarunkowań poziomu komunikacji. Pierwszą grupę stanowią umiejętności odnoszące się do osoby pedagoga, a więc: umiejętność odczytywania psychiki swojej i innych uczestników procesu edukacyjnego, umiejętność postrzegania się przez intencje działań komunikacyjnych, umiejętność stosowania metod sprzyjających współdziałaniu oraz znajomość elementów zakłócających procesy komunikacji. Drugą grupę tworzą czynniki zależne od obu podmiotów edukacji: umiejętność poznawania siebie i innych, umiejętność określania i nazywania stanów emocjonalnych, a także styl mówienia (Malinowska, 2002, s. 107). Komunikacja jest świadomym, wyuczonym,

satysfakcjonującym, choć nie niezwykłym, poziomem sprawności warunkującym efektywne zachowanie się (działanie) w jakiejś dziedzinie (Czerepaniak-Walczak, 1999, s. 35). Poprawne komunikowanie jest równoznaczne z nabyciem odpowiednich kompetencji komunikacyjnych, pozwalających na uczestniczenie w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Poprzez komunikację kształtowane są postawy i zachowania ludzi, jest więc ona niezbędnym składnikiem procesu socjalizacji.

Umiejętność porozumiewania się jest konieczna do czynnego, pełnego istnienia w społeczeństwie, a komunikowanie się, rozumiane szeroko jako proces przywoływania znaczeń przez użycie symboli, jest nieodłącznie związane z czynnościami podmiotu (Ortenburger, 2002, s. 14). Proces komunikowania „rozpoczyna się, gdy nadawca, mając określone cele, potrzeby i pragnienia, i chcąc je realizować, przekazuje fakty, opinie, myśli, spostrzeżenia innej osobie, czyli odbiorcy. Paralingwistyczna definicja ujmuje komunikowanie jako „intencjonalną wymianę znaków werbalnych i niewerbalnych podejmowaną dla poprawy współdziałania” (Szczygieł, 2001, s. 266). Kompetencje komunikacyjne pedagoga, są obszarem zainteresowania rodzącej się nowej subdyscypliny pedagogiki – pedagogiki komunikacji.

Efektywność edukacji przyszłych pedagogów w dużej mierze zależy od zdolności, umiejętności komunikacyjnych zarówno pedagoga, jak i wychowanków, właśnie poprzez umiejętność poprawnego komunikowania pedagog powinien stanowić wzór do naśladowania. Istnieje więc potrzeba, aby w kształceniu przyszłych pedagogów kłaść duży nacisk na wzrost kompetencji w zakresie wzajemnego komunikowania się.

Według R. Pachocińskiego, edukacja pedagogów stanowi kontinuum, w którym rozwój zawodowy zaczyna się na pierwszym roku studiów i trwa przez całą karierę zawodową. Doskonalenie pedagogów zaczyna się w punkcie, w którym kończy się kształcenie wstępne (Miś-Ciągło, 2002, s. 271-272). Rozwój komunikacji werbalnej i niewerbalnej jest uzależniony od rozwoju pedagoga w zawodzie i jest swoistym doświadczeniem pedagogów. Doświadczenie to może być: praktyczne (skierowane ku rzeczom, ku działalności praktycznej), umysłowe (skierowane ku symbolom; jest ono związane ze studiowaniem określonej dziedziny wiedzy), społeczne (skierowane jest ku innym ludziom), lub tzw. autokreacyjne, skierowane ku sobie (Więckowski, 1998, s. 34-35).

Nabycie przez przyszłego pedagoga, odpowiednich zdolności komunikacyjnych utożsamiane jest z wyuczoną właściwością umożliwiającą mu „samoekspresję i rozumienie innych oraz świadomą gotowość do konfrontowania i weryfikowania własnych opinii i dotychczasowych znaczeń. Ekspresja i rozumienie obejmuje werbalne oraz pozawerbalne komunikaty wymieniane w interakcjach”. Poprawne zdolności komunikacyjne ujawniają się w mówieniu i słuchaniu treści komunikatów wyrażanych przez innych uczestników sytuacji edukacyjnej (por. M. Czerepaniak-Walczak, 1997, s. 98).

Komunikacja w pracy przyszłego pedagoga, zajmuje centralne miejsce w procesach kształcenia i wychowania. Język jest dla uczestników sytuacji edukacyjnych środkiem komunikowania tego, co już wiedzą oraz nadawania nowych znaczeń faktom i zjawiskom; sprzyja również kształtowaniu ich poczucia wspólnoty i tożsamości.

Przyszły pedagog w toku studiów powinien opanować, m.in., umiejętność kompetentnego przekazywania nabytej wiedzy; sprawność tę powinien stale doskonalić, a także integrować z innymi dziedzinami wiedzy. Powinien również nabyć praktyczne umiejętności w zakresie komunikacji wyrażającej się skutecznością zachowań werbalnych i pozawerbalnych w sytuacjach edukacyjnych (Szempruch, 2001, s. 112-121). W konsekwencji nabycia tych umiejętności przyszły pedagog, powinien dla zapewnienia skutecznej komunikacji werbalnej z uczniami, umieć:

- często zmieniać wysokość i ton głosu, jego głośność, tempo mówienia,
- nie przekrzykiwać uczniów,
- mówić zdecydowanie i z przekonaniem,
- przekazywać uczniom wyraźne, zrozumiałe przez nich pytania i polecenia,
- unikać rozmawiania wyłącznie z ochotnikami,
- przekazywać głosem rzeczywistym stopień ważności swoich słów.

Z kolei w zakresie komunikacji niewerbalnej z uczniami w procesie edukacyjnym pożądane są u pedagoga m.in.: następujące umiejętności:

- odpowiedniego dystansu przestrzennego i kierunku ułożenia ciała względem uczniów,
- sprawnego porozumiewania się poprzez ruchy ciała,
- podtrzymywania kontaktu wzrokowego (Sztejnberg, 2001, s. 90-91).

Nauczanie komunikacji w szczególności powinno się odbywać przez wzajemne interakcje pedagoga z uczniami, lub uczniów pomiędzy sobą.

Doskonalenie przez pedagogów własnych umiejętności komunikacyjnych owocuje poprawą kontaktów społecznych. Obecnie coraz częściej, w ramach szkolenia zawodowego pedagogów, psychologów, organizowane są zajęcia mające na celu zwiększenie umiejętności komunikacyjnych, a ocena tych sprawności stanowi ważne kryterium przydatności zawodowej. W pracy pedagoga umiejętności związane z porozumiewaniem się mają szczególne znaczenie, bowiem realizacja zadań dydaktycznych odbywa się w szkole przez bezpośrednie komunikowanie się pedagoga i ucznia; pedagog jako osoba odgrywa znaczącą rolę w formowaniu psychiki dziecka; szkoła jest drugim środowiskiem obok rodzinnego domu, w którym dzieci intensywnie uczą się komunikowania się z innymi ludźmi (por. Trzebińska, 1993, s. 281).

Konieczne jest przygotowanie pedagogów, do skutecznego działania we współczesnych systemach edukacyjnych. Umiejętności interpersonalne, w tym komunikacja z uczniem powinny być na pierwszym miejscu (por. Kwiatkowska, 2005). Pedagog powinien się posługiwać językiem poprawnym gramatycznie, logicznym, jasnym a zarazem prostym, i jednocześnie bogatym, wystrzegać się wszelkich nawyków językowych, przestrzegać odpowiedniego tempa mówienia, modulacji głosu, akcentowania (Wajda, 2001).

Sam akt komunikacji w pracy przyszłego pedagoga ma znaczenie antropotwórcze. Spełnia się poprzez uzewnętrznienie znaczeń i wartości. Komunikacji w pracy pedagoga przysługuje atrybut etyczności. Habermas J., pisze, że „akt mowy, żeby mu przysługiwał atrybut etyczności, musi spełnić, co najmniej cztery „roszczenia ważnościowe”, które mówiący wysuwają wobec siebie, (o czym była już mowa wcześniej) a mianowicie: a) zrozumiałość wypowiedzi, b) prawdziwość wypowiedzi, c) słuszność, d) szczerść mówiącego podmiotu. W akcie mowy ważne są również następujące składowe: mówię coś, mówię o czymś, mówię do kogoś i mówię w jakiś sposób. W komunikacji etycznej

roszczenie do zrozumiałości musi być spełnione, jeśli w akcie mowy ma być osiągnięte porozumienie; roszczenie do szczerości spełnia się jedynie w interakcji. Z interakcji bowiem wynika, czy druga strona naprawdę współdziała, czy też po prostu udaje, że działa komunikacyjnie, chociaż w rzeczywistości działa strategicznie. Roszczenie do prawdy i słusności można z kolei okazać jedynie w dyskursie; jest on przedsięwzięciem, w którym uzasadniamy poznawcze wypowiedzi.

Komunikacja w działaniu edukacyjnym będzie nieetyczna, jeśli któreś z wymienionych roszczeń nie zostanie spełnione; może to nastąpić w dwóch sytuacjach. Pierwsza to taka, kiedy dana osoba w sposób rozmyślny ignoruje któreś z wymienionych roszczeń, np. dokonując aktów manipulacji z odwołaniem się do zasad nieetycznej perswazji. Z drugą natomiast, która w krytycznej teorii Habermasa przyjmuje nazwę „systematycznie zniekształconej komunikacji”, mamy do czynienia wtedy, kiedy ktoś, mimo dobrej woli, nie przestrzega zasad komunikacji etycznej i nie jest tego świadomy, np. z braku możliwości odczucia spraw drugiej osoby, odbioru ich znaczenia, nieumiejętności interpretacji pewnych reguł kierujących relacjami międzyludzkimi” (za Kwiatkowska, 1997a, s. 110-111).

Istotnym elementem komunikacji między pedagogiem a wychowankiem są słowa. To właśnie dzięki nim uczestnicy procesu kształcenia przekazują sobie niezbędne informacje. W procesie kształcenia przyszłych pedagogów należy nauczyć przyszłych adeptów tego zawodu używania słów adekwatnie do sytuacji. Należy zwrócić im uwagę, że jeżeli nie będą ciągle się doskonalić w komunikowaniu, to z czasem zaczną się „cofać”, co w konsekwencji spowoduje stratę autorytetu nie tylko wśród uczniów.

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę wymienić podstawowe założenia nauczania komunikacji.
  2. Proszę zdefiniować "akt komunikacyjny".
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę opisać jakie sprawności i umiejętności powinien nabyć przyszły pedagog w toku edukacji uniwersyteckiej.

DALŠÍ ZDROJE

Poniżej informacje jak efektywnie komunikować się z klasą szkolną:
http://dlibra.umcs.lublin.pl/Content/21879/czas19356_18_2005_10.pdf

5 WYZNACZNIKI KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNYCH PRZYSZŁYCH PEDAGOGÓW

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie wybranych aspektów właściwego procesu komunikowania ze szczególnym uwzględnieniem procesu dialogu oraz aktywnego słuchania. Dlatego wnikliwa analiza powyższych kwestii stanowi asumpt do ukazania znaczącej roli komunikacji międzyludzkiej.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Aspekty właściwego procesu komunikowania, komunikacja międzyludzka, intelektualny wymiar pracy pedagoga

„Zawód pedagoga należy do najstarszych zawodów na świecie. Wychowywanie i nauczanie młodzieży było zaliczane zawsze do najbardziej tradycyjnych obowiązków społeczeństwa. Stąd też z zawodem pedagoga spotykamy się w dziejach każdego narodu od chwili, gdy przechodzi on z okresu dzikości do bardziej cywilizowanego rozwoju” (Kurdybacha cyt. za Jarocka-Piesik, 2001, s. 117).

Obecnie rośnie znaczenie nowych umiejętności i nowych kompetencji, które podkreślają intelektualny wymiar pracy pedagoga. Istotnego znaczenia zaczynają nabierać w szczególności kompetencje komunikacyjne, gdyż w nowej rzeczywistości potrzebni są samodzielnie myślący pedagogowie i twórcy intelektualni. Tak więc przedstawicielom tego zawodu nie może być obca zdolność poprawnego komunikowania się czy łatwość nawiązywania i podtrzymywania kontaktów poprzez prawidłowo prowadzony dialog. Kształcenie tak przygotowanych pedagogów stanowi wyzwanie dla współczesnej edukacji pedagogicznej. Jej podstawowym zadaniem staje się wyjście naprzeciw przemianom koncepcji pedagoga, z uwzględnieniem kulturowo-poznawczych, cywilizacyjnych i aksjologicznych kontekstów dla procesów edukacyjnych. Czasy obecne tworzą nową strukturę uwarunkowań funkcjonowania systemów edukacji pedagogicznej zawierających

nową jakość kwalifikacji profesjonalnych pedagogów. Edukacja pedagogiczna, uwzględniając więc wymogi różnorodności i wielowymiarowości rzeczywistości społeczno-kulturowej, powinna kształtować podmiotową orientację pedagoga oraz jego autonomiczną tożsamość, wyposażyć go w metodologiczny wymiar sprawności komunikacyjnych i interpretacyjnych, w umiejętności krytycznego myślenia i konkretyzowania wiedzy, a także uświadomić mu odpowiedzialność za ucznia i samego siebie (za Wołodźko, 1999, s.43).

Edukacja młodego człowieka, przyszłego pedagoga to nieustanny proces komunikacji, w którym wyróżniamy trzy podstawowe komponenty: nadawcę, odbiorcę i komunikat. A więc każdy przyszły pedagog który będzie nauczał i wychowywał musi sobie przyswoić odpowiednie kompetencje z tego zakresu. Należy podkreślić, że komunikacje można nawiązać tylko w uczciwym klimacie odprężenia, przystosowanym do wieku uczniów. Uczeń powinien odczuwać szczerą przyjaźń ze strony swojego pedagoga.

Kompetencje komunikacyjne są sprowadzane do szeroko rozumianego układu umiejętności pedagogicznych, których podstawą jest wiedza o uczniu, szkole, metodach, sposobach działania, rozwiązywaniu konfliktów, efektywnej współpracy i wspierania rozwoju wychowanka. Kompetencje komunikacyjne to również potencjalna zdolność do podejmowania dialogu, przejawiająca się łatwością rozumienia innego człowieka, empatią (Magda, 2002, s. 136). W ujęciu pedagogicznym kompetencje komunikacyjne to „zdolność do korzystania z uprawnień w sytuacji komunikacyjnej, różnicowania zachowań w zależności od kontekstu sytuacyjnego oraz przekonania o konieczności posiadania i rozwijania efektywnych sposobów porozumiewania się z innymi” (cyt. Malinowska, 2002, s. 101-102).

Kompetencje komunikacyjne pedagoga zależą od jego kultury pedagogicznej, jego taktu oraz umiejętności interpersonalnych w budowie spójności grup uczniowskich. Odbijają się one znacząco w realizacji współzależnych od siebie etapów, tj.:

- ✓ orientacji w składzie grupy na podstawie diagnozy środowiska, dokumentów szkoły, wywiadu psychologa, pedagoga z opiekunami uczniów,
- ✓ sprecyzowania celów pracy dydaktyczno-wychowawczej, funkcjonowania klasy w systemie szkolnym, ustalenia pozycji i roli uczniów w grupie klasowej,

- ✓ realizacji zadań edukacyjnych, prowadzących do otwartej, swobodnej, tolerancyjnej i efektywnej komunikacji,
- ✓ zwiększenia samodzielności wychowanków w podejmowaniu zadań, rozwiązywaniu problemów,
- ✓ kształtowania poczucia odpowiedzialności dzieci za podejmowanie decyzji i zadań związanych z procesem dydaktyczno-wychowawczym klasy (Magda, 2002, s. 138-139).

Kompetencje komunikacyjne, zaspokajają potrzebę doświadczania drugiego człowieka i świata, dzielenia się znaczeniami (na poziomie komunikacji wypływają bowiem różne trudności pojęciowe) i wymiany tego, co osobowe – doświadczeń, przeżyć, spostrzeżeń, opinii. Kompetencje komunikacyjne wiążą się z postawą otwartą, zakładającą porozumienie i współdziałanie. Znaczenie ma tu dialog rozumiany jako rozmowa, która nie ma określonych reguł metodycznych. Kompetencje komunikacyjne są sposobem bycia podmiotów, akceptujących siebie, empatycznych, wymieniających myśli i wartości (Strykowski, Strykowska, Pielachowski, 2003, s. 25-28). Kompetencje komunikacyjne są niezbędne w przygotowaniu zawodowym przyszłych pedagogów, a zarazem umożliwiają one pełnienie ról społecznych.

Dziś niezbędna jest wiedza ogólna i profesjonalna, pedagog musi więc być dobrym pedagogiem. Miarą jego efektywności zawodowej stają się nie tylko wysokie kwalifikacje, lecz także kompetencje interdyscyplinarne, do których zaliczane są kompetencje komunikacyjne (Malinowska, 2000, s. 74).

Nabycie przez przyszłych pedagogów kompetencji komunikacyjnych wyraża się poprzez: skuteczne porozumiewanie się; prezentowanie własnego punktu widzenia, a zarazem otwartość na punkt widzenia ucznia; argumentowanie i ochronę własnego zdania; gotowość wsłuchania się i brania pod uwagę podglądów innych osób; elastyczność w dostosowaniu się do potrzeb i możliwości ucznia; korzystanie z nowych technologii komunikowania się; umiejętność przemawiania i prowadzenia dyskusji; spójność języka ciała ze słowami, zachęcanie do dawania informacji zwrotnych; asertywność; umiejętność rozwiązywania konfliktów oraz negocjowania (por. Švec, 2000, s. 63). System kształcenia przyszłych pedagogów powinien kojarzyć się z pasją o rozbudowanych w szczególności

umiejętnościach komunikacyjnych, a także sprawnościach rozumienia i porozumiewania się w relacji pedagog-uczeń.

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę zdefiniować od czego zależne są kompetencje komunikacyjne.
  2. Poprzez co wyraża się nabycie kompetencji komunikacyjnych pedagogów..
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę opisać jakie znaczenie mają kompetencje komunikacyjne w procesie pełnienia ról społecznych

---

DALŠÍ ZDROJE

<http://www.podrecznik.edugate.pl/1-czlowiek-przedsiębiorczy-i-komunikacja-interpersonalna/1-3-zycie-to-teatr-czyli-o-rolach-spoecznych-i-rodzajach-zachowan/>

6 DIALOG JAKO FUNDAMENT POPRAWNEJ KOMUNIKACJI

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie znaczenia dialogu jako podstawy poprawnej komunikacji w relacjach pedagog-wychowanek.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Dialog, dialogowy charakter komunikacji, dialogowy charakter procesu nauczania, przejawy dialogu

---

We współczesnej edukacji pedagogicznej zauważa się odchodzenie od modelu edukacji zorientowanej na transmisję do modelu dialogu rozumianego jako ciągła wymiana myśli, porozumienia, współdziałania, a także uczestnictwa w kulturze podmiotów edukacyjnych, zaangażowanych we wzajemnie korzystny proces komunikacji społecznej (Świeżyński, 2005, s.107).

Szczególną uwagę w kompetencjach komunikacyjnych należy zwrócić na to, że komunikacja jest procesem nieodwracalnym, gdyby było inaczej, każdy akt komunikacji nie byłby traktowany jako kategoria kompetencji. Cała działalność istnienia człowieka opiera się na nieodzownym procesie komunikacji. Proces tworzenia komunikatu jest procesem kreatywnym i polega na budowaniu coraz to nowych pojęć oraz przyswajaniu sobie nowej wiedzy o otaczającym nas świecie. Owa kreatywność przekazu jest zdeterminowana jakością transmitowanych do odbiorców informacji oraz sposobem ich prezentacji, a także alternatywnych wyborów. Człowiek poprzez kontakt z innym człowiekiem tworzy swoją zdolność wyrażania własnych myśli i przekazywania ich innym, podstawą tej wspólnoty jest język, który umożliwia identyfikowanie rzeczy i ludzi, tworząc podstawy naszej tożsamości. Porozumiewanie się jest podstawowym środkiem przekazywania doświadczeń zbiorowości. A więc system społeczny człowieka tworzony jest poprzez komunikację. „Nie zaczyna on tego systemu i nie kończy – zaczyna i kończy

jedynie swój udział w stałym procesie komunikacji społecznej” (Nęcki, 1996, s. 29). Poprzez swój udział w komunikowaniu, człowiek wywiera wpływ na kształt otaczającego go świata. „Człowiek jest istotą komunikującą się, uczestniczącą w stałym procesie tworzenia, dzięki któremu zachodzi proces zmian społecznych; rzeczywistość społeczna jest definiowana i redefiniowana dzięki komunikowaniu się. Człowiek jako istota ludzka jest aktywna i kreatywna, niezdeteminowana przez swe doświadczenia ubiegłe, lecz we współdziałaniu z innymi dokonuje interpretacji sytuacji codziennej w kontekście bardziej stabilnych układów wartości społecznych i kulturowych” (Nęcki, 1996, s. 30).

Współczesna metodyka nauczania i wychowania zaczyna się od nadania właściwego znaczenia komunikacji, która wykorzystywana przez pedagogów powinna być nastawiona na porozumiewanie i dialog z uczniami (Michalski, Strycharska, 1997, s.22). Właśnie wśród przyszłych adeptów zawodu pedagoga, należy kształtować umiejętności poprawnego prowadzenia dialogu z uczniami. Najlepszą drogą doskonalenia przyszłego pedagoga-uczestnika dialogu, jest bycie z nim „w dialogu” podczas zajęć. Od stworzenia atmosfery prawdziwego dialogu podczas zajęć ze studentami zależy przyszły rozwój dzieci w klasach, którymi pokierują dzisiejsi kandydaci na pedagogów (za Czerepko, Krawczyk, 1997, s. 94).

W związku z tym od pedagoga oczekuje się poszukiwania nowych metod, technik i zasad komunikacji z uczniem. Współdziałanie tych dwóch podmiotów nauczania powinno służyć rozwojowi i wykorzystaniu kompetencji oraz możliwości poznawczych, komunikacyjnych i samorealizacji. Kompetencje komunikacyjne pedagoga pozwalają otworzyć się na świat wychowanka w poszukiwaniu wspólnych płaszczyzn i ocen interpretujących rzeczywistość. Płaszczyzną stwarzającą możliwości porozumiewania się „współdziałania” jest m.in.: dialog (Krzysińska-Żach, 2005, s.412).

Rolę dialogu w rozwoju poznawczym i procesie uczenia się myślenia docenił już w latach 30. wybitny polski humanista i pedagog Nawroczyński B., pisał, iż: „Sytuacja dydaktyczna przedstawia się korzystniej, gdy pedagoga w dialogu z pojedynczymi uczniami oświetla rzeczy znane w nowy sposób, rozwija jakieś zagadnienia lub wykrywa nowe jakieś prawdy. Tego rodzaju dialog może niewątpliwie nawet przez dłuższy czas interesować uczniów. Klasa wówczas wychodzi z roli biernej i poczyna brać czynny udział w pracy pedagoga”(cyt. za Koć-Seniuch, 1999, s. 166).

W związku z powyższym rodzi się pytanie: Czym jest dialog? Dialog to nic innego jak rozmowa w pełnym tego słowa znaczeniu. To taki sposób komunikacji, w którym podmioty dążą do wzajemnego zrozumienia, zbliżenia się i współdziałania. Właśnie poprzez dialog osiągnane są zaplanowane zamierzenia edukacyjne, gdyż jest on niejako wpisany w proces kształcenia, a kształcenie jest formą dialogu, współdziałaniem pomiędzy pedagogiem a uczniem. Stanowi on idealny sposób kontaktów międzyludzkich, gdyż polega na stawianiu pytań, które wraz z odpowiedziami tworzą wypowiedź o określonej formie, a więc dochodzi do wymiany informacji. Właśnie poprzez dialog budujemy względnie trwałe relacje partnerskie oparte na wzajemnym szczęściu, zrozumieniu i szacunku prowadzącym do współdziałania. Dialog niesie ze sobą pewne określone wartości łączące podmiot wychowania, m.in. akceptację drugiej osoby, tolerancję, wolność, odpowiedzialność, prawdę. Pojęcie to kryje w sobie dwojakość akcentów: egzystencjalnego wydarzenia, komunikacji międzyludzkiej jako podstawy rozmowy oraz mowy, dyskursu przede wszystkim w rozumieniu informacyjnym (por. Koć-Seniuch, 1997, s. 161, Śnieżyński, 2005, s. 95-96). Bez wątplenia rozmowa jest jednym z „poziomów funkcjonowania kompetencji komunikacyjnej pedagoga.” Jest to zdolność bycia w dialogu z drugim człowiekiem oraz samym sobą. Ważnym komponentem tej zdolności jest wiedza i znajomość rozmaitych społecznych konwencji komunikacyjnych. Znajomość tych konwencji przesądza o sukcesie współdziałania ze środowiskiem wychowanka (por. Koć-Seniuch 1997, s.123).

Dialog jako metoda poznania, spełnia w działaniu pedagoga, co najmniej dwie funkcje: funkcję odślaniającą, pozwalającą wnikać w procesy duchowe i myślowe dziecka oraz funkcję regulatywno-normatywną wspomagającą zachowania wspólnotowe i kulturowe. (por. Koć-Seniuch, 1997, s. 164, Śnieżyński, 2005, s. 97).

Dialogowy charakter procesu nauczania – uczenia się inspiruje rozwój uczniów przede wszystkim ze względu na społeczny kontekst interakcji edukacyjnych: „najbardziej efektywne uczenie się ma miejsce wtedy, gdy wynika z aktywności podejmowanej z innymi osobami” Jednakże konsekwencjami komunikacyjnymi wynikającymi ze wzajemnej interakcji w procesie dialogu są stereotypy panujące w danej społeczności (Tamże, s. 23).

Kwaśnica R., zwraca uwagę na konieczność dialogowego sposobu porozumiewania się, a także kształtowania postawy niedyrektywnej u uczących (wychowujących). Postawa ta

wyraża się, m.in., znajomością relacji między osobowością a zachowaniem, zachowaniem a postawami oraz umiejętnością przewidywania konsekwencji przyjęcia określonych postaw. Wymaga to również osiągnięcia pewnego poziomu umiejętności komunikacyjnych.

Dialogowy model komunikacji ma w założeniu sprzyjać aktywnemu uczestnictwu wychowanka w procesie kształcenia i wychowania i tym samym zwiększać jego skuteczność. W procesie dialogu uczniowie, np. zwracają szczególną uwagę na walory intelektualne pedagoga, poziom posiadanej przez niego wiedzy, zaangażowanie w pracę zawodową, jasność i przystępność wypowiedzi, jak również umiejętność zaciekawienia i rozbudzenia zainteresowań prowadzonym przez niego przedmiotem. Poprzez dialog dochodzi do wymienności ról nadawcy i odbiorcy z pełnym poszanowaniem prawa do podmiotowości ich uczestników i do własnych poglądów, w celu poznania się, zrozumienia, a zarazem zbliżenia się osób uczestniczących w tym procesie (dialogu) (por. Marzec, 2000-2001, s. 47, Oleksy, 2000, s. 102). Dzięki dialogowi pedagog budzi wśród wychowanków zainteresowania, wyrabia a zarazem kształci umiejętności samodzielnego uczenia się i zdobywania coraz to nowych wiadomości. Dialog ma miejsce tam, gdzie uczestnicy spotkania wnoszą do rozmowy autentycznie świeże i spontaniczne myśli. Nic nie jest wcześniej uzgodnione i przemyślane. Z takiej właśnie rozmowy płynie prawdziwa nauka, gdyż odkrywa się to, co dla obydwu stron jest rzeczywiście nowe. Wiedzy naukowej nie zdobywa się bowiem przez mechaniczne powtarzanie, rodzi się ona z „dwustronnych zaskoczeń” (por. Kwiatkowska, 1988, s. 315, Okońska, 2005, s. 323, Śnieżyński, 2005, s. 98).

Dialog to pojęcie wchodzące w ciągłe interakcje z informacją, która jest otrzymywana z otoczenia i stanowi podstawowy warunek rozwoju poznawczego. Dialog zaś niesie z sobą warunek wzajemności i obopólności działania komunikacyjnego, partnerskiej odpowiedzialności za przebieg wymiany informacyjnej i dochodzenia do wspólnych znaczeń. Intencje każdego dialogu są praktyczne – cele zawsze mają charakter rozwojowy i egzystencjalny, zorientowane są na spełnienie się intelektualne i duchowe partnerów.

Przejawy dialogu są uzależnione od celów i zadań, jakie stawia sobie pedagog w stosunku do uczniów. Dialog jako składowa kompetencji komunikacyjnych występuje w różnych modelach kształcenia. Od kompetencji komunikacyjnych pedagoga, od jego umiejętności formułowania pytań, jak również od poziomu świadomości roli zawodowej

zależy, jakie warunki są konieczne oraz w jaki sposób dochodzi do powstania dyskursów edukacyjnych.

Należy pamiętać, że nie każda przelotna wymiana słów zasługuje na miano prawdziwej rozmowy czy dialogu. Buber M., - nauczyciel dialogu, zwraca uwagę na istotną różnicę między autentyczną rozmową a jej przeciwieństwem, czyli zwykłą gadaniną, paplaniną czy też monologiem, w którym nie dba się o to, czy ktoś nas słucha, rozumie. Dialog wymaga wspólnej aprobaty, akceptacji pedagoga i ucznia, szacunku, szczerości, otwartości, taktu, ważenia słów. Nie znosi on nadrzędności, fałszu, pokazowości czy obojętnego współistnienia. Dialog to po prostu rozmowa „bez maski”. Jeśli chcemy nauczać, wychowywać, i wspomagać naszego ucznia, wychowanka poprzez rozmowę dialogową, musimy opanować sztukę cierpliwego i uważnego słuchania, przemawiać do niego językiem wzajemnego zrozumienia i unikać typowych błędów rozmowy, jak: dyrygowanie, dogmatyzowanie, diagnozowanie czy bagatelizowanie.

Problem miejsca i znaczenia dialogu w pracy pedagoga jest ostatnio szczegółowo dyskutowany w pedagogice. Wiele w tym względzie wnosi ujęcie hermeneutyczne reprezentowane m.in. w pracach Reut M., omawiającej szczegółowo rolę dialogu w dochodzeniu do prawdy i zastanawiającej się nad znaczeniem i rodzajami pytań.

Aby dialog a zarazem wzajemna komunikacja mogła przebiegać prawidłowo i przynieść oczekiwany skutek wymagana jest otwartość pomiędzy prowadzącymi dialog, empatia i aktywne słuchanie.

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę podać założenia dialogowego charakteru komunikacji.
  2. Proszę zdefiniować dialog - jako fundament procesu komunikowania.
  3. Proszę wymienić funkcje dialogu jako metody poznania.
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę na podstawie zdobytych informacji przeprowadzić dialog w grupie, na wybrany przez siebie temat. Pozostała część grupy obserwuje i wyciąga wnioski z rozmowy.

DALŠÍ ZDROJE

<https://www.edukator.pl/dialog.390.html>

7 OTWARTOŚĆ

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie podstawowych informacji odnośnie roli otwartości w komunikacji.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Otwartości w komunikacji, otwartość w dialogu, otwartość w relacjach nauczyciel-uczeń

Otwartość oznacza dzielenie się z drugą osobą własnymi odczuciami, spostrzeżeniami, myślami i potrzebami, zakłada uczestnictwo w kontaktach z ludźmi w sposób szczerzy, autentyczny. Polega również na zaufaniu i wierności. Aby otwartość była szczerą i mogła być wzajemna, ważna jest umiejętność takiego przyjmowania czyjejś otwartości, która przyniesie partnerowi poczucie akceptacji i oparcia. Otwartość jednej ze stron zwiększa otwartość drugiej strony. Poprzez otwartość na drugiego człowieka zmniejszamy obszar ukryty, dzięki czemu rosną szanse na lepsze porozumienie się. To właśnie ona zbliża nas do drugiego człowieka, zaczynamy go darzyć sympatią, która z czasem może przerodzić się w przyjaźń.

Drugim warunkiem prawdziwej rozmowy jest empatia, postrzegana jako „zdolność do postawienia siebie na miejscu drugiej osoby i odbierania w podobny sposób zachodzących wydarzeń oraz odczuwania podobnych emocji” (cyt. Aronson, Wilson, Alert, 1997, s.461). Polega ona na wsłuchiwanie się w to, co do nas mówi drugi człowiek, a owo wsłuchiwanie się polega na rozumieniu tego, co mówi do nas jego wewnętrzny świat, którym chce się z nami podzielić. „Słuchanie empatyczne polega na tym, by dać się wprowadzić do świata myśli i przeżyć drugiego człowieka tak, jakby wprowadzał on nas do swojego mieszkania, aby pokazać jak jest ono zbudowane i umeblowane” (cyt. Dziewiecki, 2006, por. też. Goleman, 1999, s.213). Owo słuchanie polega na tworzeniu wyobrażeń w kwestii przeżyć, pragnień, spostrzegania świata i siebie samego przez drugą osobę w procesie wzajemnej

komunikacji. Im bardziej pedagog posiada umiejętność empatii, tym lepsze będą kontakty z wychowankami.

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Na czym polega otwartość w dialogu.
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę na podstawie zdobytych informacji napisać opracowanie - w czym współcześnie przejawia się otwartość w relacjach nauczyciel-uczeń.

DALŠÍ ZDROJE

<http://www.blog.blizejsukcesu.pl/2008/01/17/szesc-sposobow-na-bycie-osoba-bardziej-otwarta-na-ludzi/>

8 AKTYWNE SŁUCHANIE

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie wybranych aspektów aktywnego słuchania, które są asumptem do ukazania znaczącej roli komunikacji międzyludzkiej.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Wybrane aspekty aktywnego słuchania, relacja , rozumienie treści, werbalizacja uczuć, parafrazowanie, udzielanie zachęt, wypowiedzi otwierające, utrzymywanie kontaktu wzrokowego, klaryfikacja, odzwierciedlanie uczuć, odzwierciedlanie zachowań niewerbalnych, dowartościowywanie, podsumowanie, redukcja szumów zewnętrznych

Również ważne w dialogu pedagog – wychowanek jest aktywne słuchanie, które polega na nawiązywaniu bliskiego kontaktu między wymienionymi podmiotami. Czynnikiem warunkującym aktywne słuchanie są takie cechy pedagoga, jak: obiektywność, otwartość, cierpliwość. Autentyczne i empatyczne słuchanie zbliża wychowanka do pedagoga, buduje zaufanie oraz zrozumienie. Uważne słuchanie tego, co mówi uczeń, jest wyrazem akceptacji i szacunku. Ważne jest, aby pedagog dopasował się do wychowanka; efektem tego będzie zrozumienie oraz akceptacja modelu jego świata. Poprzez aktywne słuchanie tworzy się u ucznia niejako motywację do nauki, ale również rozładowuje się negatywne emocje wywołane destrukcyjnymi wydarzeniami. Efektywne słuchanie sprzyja „ekspresji uczuć, realizacji potrzeb i toleruje odmienność”, natomiast dalekie jest od oskarżeń czy gróźb (Michalski, Strycharska, 1997, s. 23). Słuchanie to poszukiwanie człowieka takim, jakim naprawdę jest, ukazującego siebie słowami, a także za pomocą niewerbalnych środków wyrazu.

Aktywne słuchanie opiera się na trzech następujących filarach:

1. Szanowanie drugiej osoby- tego co mówi, czuje, myśli i pragnie.

2. Pełna tolerancja dla emocji rozmówcy- każdy człowiek ma prawo do wyrażania emocji, tych negatywnych również.
3. Akceptacja rozmówcy- ważne jest to co dana osoba ma do powiedzenia, nie jego wykształcenie, wykonywany zawód, wygląd itp. (Thomson, 1998, s.55)

Te trzy powyższe warunki są niezbędne jeśli aktywne słuchanie ma przynieść oczekiwane rezultaty.

Słuchając aktywnie nie tylko zwracamy uwagę na to co mówi druga osoba, ale także na to jak mówi i jak się zachowuje. Wymaga więc pełnego skupienia na rozmówcy, na jego problemie, na jego ukrytych nadziejach i życzeniach. Tylko wtedy odczytamy prawdziwe uczucia drugiej osoby i to co naprawdę chce nam powiedzieć.

Aktywne słuchanie jest jedną z nielicznych technik porozumiewania się, która pomaga w wytworzeniu poczucia wzajemnego zaufania oraz dostarcza wsparcia.

Poprzez aktywne słuchanie możemy również:

- dać możliwość swobodnej wypowiedzi, ukazania problemów, co zawsze zmniejsza napięcie psychiczne rozmówcy,
- prześledzić tok rozumowania drugiej osoby, tok jej myślenia, wnioskowania,
- udzielać informacji zwrotnych, co zazwyczaj koryguje niektóre błędne wyobrażenia danej osoby o rzeczywistości,
- pomóc rozmówcy we własnej analizie swojej wypowiedzi, która może doprowadzić do samodzielnego rozwiązania problemu (Kurcz, 2000, s.60-69).

Słuchając aktywnie pedagog musi na tyle wczuć się w rozmówcę, aby móc w pełni oddać słowami to co od niego odebrał. Aktywne słuchanie otwiera przestrzeń wypełnioną zrozumieniem i tylko od rozmówców zależy czy ją dobrze wykorzystają.

W aktywnym słuchaniu bardzo ważne jest dokonanie zmiany perspektywy. Wczucie się w drugą osobę, w jego myśli, w jego nastrój może sprawić, że niezrozumiałe dotąd poglądy lub zachowania oglądane od jego strony, mogą stać się zupełnie jasne.

Z powyższych rozważań jasno wynika, że aktywne słuchanie jest procesem w pełni nastawionym na wysłuchanie osoby potrzebującej określonej porady, pomocy, mającej coś ważnego do powiedzenia. Nie możemy jednak zapominać, że wejście w „skórę” naszego rozmówcy, zrozumienie go nie oznacza zawsze zgody z jego stanowiskiem. To że jasno i trafnie określimy jego punkt widzenia, nie oznacza, że staje się on również naszym. Zawsze mamy prawo do zaprezentowania swojego stanowiska. Ale aktywnego słuchania nie wolno wykorzystywać do szukania argumentów przeciwko zdaniu rozmówcy. Konfrontacja stanowisk nie jest celem aktywnego słuchania i nie może się nim stać.

Bezwzględny warunkiem, nie tylko w pracy pedagoga, jest rzeczywiste zainteresowanie partnerem rozmowy i gotowość słuchania. Jeśli pochłaniają nas jednocześnie inne sprawy, coś nas w danym momencie ogranicza, aktywne słuchanie nie przyniesie pozytywnych rezultatów.

Jeśli istnieje szczere zainteresowanie rozmówcą i gotowość słuchania należy rozpocząć pierwszy stopień aktywnego słuchania.

Jest nim **relacja**- dajemy wyraźną informację, że jesteśmy w całości o dyspozycji klienta i zamieniamy się w słuch. Bardzo istotne jest na tym etapie, aby wyeliminować wszelkie zakłócenia zewnętrzne (telefon, osoby trzecie). Dajemy wtedy wyraźny sygnał, że jesteśmy skupieni tylko na naszym rozmówcy i on jest w danym momencie najważniejszy. Kontakt wzrokowy, krótkie informacje zwrotne- to wszystko świadczy o zainteresowaniu tematem rozmowy.

Drugi stopień to **rozumienie treści**- jest to ujęcie przez słuchającego sensu usłyszonej wypowiedzi. Nie jest dopuszczalne mechaniczne powtarzanie. Pedagog czy też każda osoba wcielająca się w aktywnego słuchacza musi dostrzegać ważne elementy tego co usłyszy i potwierdzić swoje spostrzeżenia. To również świadczy o tym, że słuchamy i jesteśmy nadal obecni.

Trzeci stopień to **werbalizacja uczuć**, która polega na słownym określeniu uczuć, które towarzyszą rozmowie. Uczeń nie musi o nich mówić dosłownie, ale dzięki zastosowaniu techniki aktywnego słuchania jesteśmy w stanie je rozpoznać. Nie zawsze nasze spostrzeżenia muszą być trafne, ale ważne aby o nich mówić i je wyjaśniać. (Schulz F. von Hun, 2004, s.69).

Słuchając aktywnie chwytnujemy nie tylko treść wypowiedzi, ale także przeżycia wewnętrzne rozmówcy. Dzięki temu wysłuchujemy klienta, przyjaciółki, pracownika, ale przede wszystkim dajemy mu informację, że go rozumiemy. Człowiek, który ma poczucie zrozumienia chętniej słucha drugiej osoby i jest w stanie, nawet w kontrowersyjnych poglądach, nawiązać dialog i przyjąć pewne racje.

Jednak najważniejszym efektem stosowanie aktywnego słuchania jest lepsze zrozumienie siebie. Daje ono bowiem możliwość znalezienia rozwiązań nie przez doradcę, ale przez samego klienta. Aktywne słuchanie, wolna od oceny atmosfera skłania do własnych przemyśleń, do nowych pomysłów, do oczywistych odpowiedzi.

Ten rodzaj komunikacji nie może przebiegać szybko i w pośpiechu. Właśnie zwolnione tempo aktywnego słuchania jest jednym z jego walorów. Wymiana zdań, nawet konkretna i rzeczowa nie daje takich wyników jak koncentracja na problemie. Inwestycja czasu daje o wiele trwalsze postępy, gdyż skłania do przemyśleń obydwie strony. Nie jest szybkim lekarstwem, ale jest lekarstwem skutecznym.

W aktywnym słuchaniu stosujemy wiele technik pomocniczych, które ułatwiają osiągnięcie zamierzonego celu. Są one potrzebne nie tylko w pracy pedagoga, terapeuty, ale również we wszelkich kontaktach społecznych.

Należą do nich:

1. **Parafrazowanie**- jest sprawdzeniem, czy dobrze rozumiemy intencję nadawcy, pokazuje także zainteresowanie jego osobą i jego problemem.
2. **Udzielanie zachęt**- to sygnały pokazujące klientowi, że jesteśmy gotowi go wysłuchać, ośmielamy go za pomocą sygnałów niewerbalnych, jak i werbalnych.
3. **Wypowiedzi otwierające**- za ich pomocą wyrażamy chęć nawiązania rozmowy, pokazujemy swoją ciekawość klientem, tym co pragnie powiedzieć.
4. **Utrzymywanie kontaktu wzrokowego**- należy poprzez kontakt wzrokowy okazać zainteresowanie klientem. Wzrok skierowany w jego stronę świadczy o skupieniu na treści rozmowy, o szacunku dla rozmówcy.

5. **Klaryfikacja**- to technika służąca skoncentrowaniu się na tym, co w wypowiedzi jest najważniejsze. Uzyskujemy dzięki niej niezbędne informacje potrzebne dla właściwego zrozumienia problemu.
6. **Odzwierciedlanie uczuć**- to okazanie zainteresowania nie tylko treścią wypowiedzi, ale także emocjami klienta.
7. **Odzwierciedlanie zachowań niewerbalnych**- stajemy się niejako lustrem dla naszego rozmówcy, który zyskuje poczucie zrozumienia.
8. **Dowartościowywanie**- to pokazanie rozmówcy, że doceniamy jego wysiłki, starania, pomysły.
9. **Podsumowanie**- jeśli precyzyjnie i zwięźle podsumujemy rozmowę staje się widoczne porozumienie stron, które się wysłuchały.
10. **Redukcja szumów zewnętrznych**- musimy stworzyć takie warunki przestrzenne, aby nasz uwaga była skupiona tylko na kliencie , na tym co pragnie nam powiedzieć. Niedopuszczalne jest pokazanie jakiegokolwiek braku zainteresowania (Górniak, 2004, s.18).

Powyższe techniki odpowiednia zastosowane dają możliwość wejścia w świat naszego rozmówcy. Przez pewien czas patrzymy na świat jego oczami. Nie zwalania nas to z analitycznego mylenia, ale na pewien czas to jego punkt widzenia nas interesuje. Tylko człowiek empatyczny i w pełni akceptujący swego rozmówcę może wykorzystywać techniki aktywnego słuchania.

Kompetencje komunikacyjne, a w szczególności umiejętność aktywnego słuchania jest niezbędna w relacjach międzyludzkich. Jednak praca pedagoga wymaga ich koniecznie. Jest jedną z czołowych, może nawet najważniejszych umiejętności, jaką musi posiadać osoba piastująca stanowisko pedagoga.

Zarówno w kontaktach interpersonalnych, jak i w pracy pedagoga aktywne słuchanie ma zastosowanie w określonych sytuacjach. Aktywne słuchanie jest wskazane, gdy:

1. Chcemy się upewnić, że dobrze odczytaliśmy intencję nadawcy. Mogą służyć temu techniki zaprezentowane w powyższym tekście. Aktywne słuchanie pozwala nam upewnić się, że to co usłyszeliśmy jest tym, co nadawca chciał nam powiedzieć.
2. Pomagamy rozmówcy w dojściu do lepszego zrozumienia jego sytuacji, problemu, pragnień, uczuć. Będąc aktywnym słuchaczem doprowadzamy klienta do obiektywnej oceny jego sytuacji, stawiamy ważny krok w celu rozwiązania problemu.
3. Aktywne słuchanie bardzo dobrze sprawdza się w sytuacjach konfliktowych. Zamiast szybkiego dialogu, gdzie każdy przedstawia swoje racje, aktywne słuchanie skłania do przemyśleń i chęci zrozumienia punktu widzenia drugiego człowieka.

Istnieją również przeciwwskazania do stosowania aktywnego słuchania, takie jak:

1. Kiedy dochodzi do ataku słownego, rozmówca jest wyraźnie poirytowany, zastosowanie aktywnego słuchania raczej może pogorszyć sytuację niż ją wyjaśnić. Negatywne emocje najpierw muszą zostać opanowane, dopiero wtedy można przystąpić do rozmowy.
2. Nigdy nie należy przekraczać pewnych granic prywatności i intymności jeśli rozmówca je wyraźnie wyznacza. Werbalizowanie uczuć nie jest równoznaczne z ingerencją w życie drugiego człowieka. Tylko przyzwolenie ze strony rozmówcy daje nam do tego prawo (Grzesiuk, 2001, s99).

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę dokonać przedstawienia wybranych aspektów aktywnego słuchania.
  2. Proszę wymienić filary aktywnego słuchania.
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

W celu pogłębienia tematyki, proszę zapoznać się z tekstem (link poniżej)
<http://wartowiedziec.org/index.php/pracownik-samorzadowy/styl-ycia/15037-komunikacja-interpersonalna-cechy-dobrego-trenera-cz3-aktywne-suchanie?format=pdf>

DALŠÍ ZDROJE

<http://szkolameskiegostylu.pl/blog/2014/10/5-zasad-aktywnego-sluchania-ktore-poprawia-jakosc-twoich-relacji-z-innymi-ludzi/>

9 KOMUNIKACJA WERBALNA

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie wybranych aspektów komunikacji werbalnej jako podstawy całościowego aktu komunikacyjnego.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Komunikacja werbalna, łatwość twórczego modyfikowania wypowiedzi, szybkość i operatywność przyswajania języków obcych, szybkość uczenia się, rozumienia i operowania sztucznymi kodami

---

Głównym sposobem porozumiewania się w procesie kształcenia jest komunikacja werbalna: Według Nosala Cz., na zdolności te składają się m.in. następujące dyspozycje:

- szybkie rozumienie wypowiedzi i trafne stawianie pytań kontrolnych oraz kondensowanie wypowiedzi innych ludzi;
- łatwość komunikowania wewnętrznej wiedzy podmiotu w mowie swobodnej;
- łatwość twórczego modyfikowania wypowiedzi w dwóch podstawowych wymiarach języka, to jest metafory i abstrakcji;
- łatwość mówienia, pisania z punktu widzenia ściśle określonych funkcji, celów;
- szybkość i operatywność przyswajania języków obcych;
- szybkość uczenia się, rozumienia i operowania sztucznymi kodami, np. językami programowania, językami różnych dziedzin nauki oraz sztuki (Ciekot, Jasiński, 1999, s. 106).

Relacje, komunikaty pedagoga m.in. z wychowankami, powinny być przede wszystkim czytelne i jednoznaczne dla uczących się. Do wykonujących ten zawód odnoszą się zwłaszcza słowa Satir V., która twierdzi, iż „ludzie muszą wyraźnie komunikować innym,

czy zamierzają, czy są w stanie udzielać im informacji”. Musimy innymi słowy pozwolić innym dostrzec, co się z nami dzieje:

- czegośmy się nauczyli albo sądzimy, że wiemy;
- czego oczekujemy od innych;
- jak interpretujemy to, co robią inni;
- co nam się podoba, a co nam się nie podoba;
- jakie mamy zamiary;
- jakimi widzimy innych” (Ciekot, Jasiński, 1999, s. 106-107).

Skuteczne i efektywne działanie szkoły wymaga współpracy, współdziałania najważniejszych jej elementów i otoczenia: rodziców, uczących się i pedagogów – także komunikowania się i współpracy wewnątrz tych grup. Proces komunikowania się, przekazywania sobie nawzajem różnych informacji stoi u podstaw wszelkich kontaktów społecznych i zawodowych, nie będąc naturalnie ich warunkiem jedynym, ale jednak koniecznym (Skrzypczak, 1999, s. 408).

Sposób komunikowania się uczestników określonych interakcji jest podstawą powodzenia wszelkich kontaktów społecznych, które mają charakter wymiany informacji, konsultacji, narady, negocjacji czy też podejmowanych w ramach konkretnych procesów edukacyjnych. To, jak ci uczestnicy rozumieją komunikaty kierowanego do nich, a także, na ile, konstruując i nadając komunikaty własne, liczą się ze stopniem przygotowania do ich odbioru wybranych adresatów nie przesądza w sposób ostateczny o przebiegu i skutkach wspomnianych interakcji, ale wpływa na te czynniki w sposób bardzo istotny (Skrzypczak, 1999, s. 410).

O czynnikach wywierających decydujący wpływ na skuteczność komunikowania w procesie edukacyjnym możemy mówić wtedy, gdy posiadamy językową kulturę i sprawność komunikacyjną wyrażającą się w umiejętnościach posługiwania się słowem jako sposobem bycia i współdziałania edukacyjnego. Ważna wydaje się tu również komunikacyjna sprawność interpretacyjna, jak i społeczna sprawność komunikacyjna (tzn. umiejętności związane z pełnieniem roli zawodowej wobec ucznia i środowiska),

komunikacyjna sprawność sytuacyjna, która umożliwia dostrzeganie kontekstów, realizowanie idei dwupodmiotowości i dwuzadaniowości interakcji edukacyjnej oraz komunikacyjna sprawność pragmatyczną, czyli umiejętność łączenia działań związanych z osiągnięciem celów i z ewolucją wyników kształcenia. Sprawności i kompetencje komunikacyjne mogą być traktowane jako umiejętności wyuczalne; jednak o ich jakości przesądza indywidualny charakter człowieka-pedagoga (Czerepko, Krawczyk, 1997, s. 92). Zdaniem Stohl C., kompetencja obejmuje zdolności szczegółowe i zdolności do używania języka w różnych funkcjach, zdolności socjolingwistyczne i zdolności interakcyjne. Kompetencje komunikacyjne uczących można ocenić z punktu widzenia ich zachowań komunikacyjnych – wysyłanych komunikatów oraz reakcji uczniów na uzyskiwane informacje (Sufa, 2005, s. 83-84).

Ważna jest także komunikacja bezsłowna, mogąca przybierać postać drugiej rozmowy. Ruch oczu, wyraz twarzy, postawa ciała, gesty, intonacja i natężenie głosu, zbliżanie się i oddalanie uczestników sytuacji, to tylko niektóre sposoby utrzymywania kontaktu i wyrażania wzajemnych ocen i intencji.

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę wymienić aspekty komunikacji werbalnej.
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę na podstawie zdobytych informacji przedstawić czynniki wpływające na jakość werbalizacji określonego komunikatu.

DALŠÍ ZDROJE

https://www.youtube.com/watch?v=Uc_js6XhzOU

10 KOMUNIKACJA NIEWERBALNA

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie wybranych aspektów komunikacji niewerbalnej, które są asumptem do ukazania znaczącej roli komunikacji w procesie edukacyjnym.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Komunikacja niewerbalna, mimikę, pantomimikę, emblematy, regulatory, ilustratory, adaptory, proksemika, czynniki paralingwistyczne, powierzchowność, stany fizjologiczne, budowę ciała, postawę ciała, oczy

---

Komunikacja niewerbalna zyskuje współcześnie na znaczeniu. Coraz większa ilość specjalistów pokazuje skuteczne sposoby jej wykorzystania, a nawet manipulowania za jej pomocą ludźmi. Politycy, specjaliści od sprzedaży pragną wiedzieć jak skutecznie właśnie dzięki komunikacji niewerbalnej wpłynąć na drugiego człowieka. Najczęściej nie myślimy o naszym języku ciała. Jest ona dla nas nieodzownym elementem rozmowy czy też innej formy komunikowania się. Człowiek, którego mowa niewerbalna jest bardzo uboga najczęściej jest odbierany jako ktoś sztuczny czy też sztywny.

Komunikacja niewerbalna jest wykorzystywana nie tylko do prób manipulacji ludźmi. Rozumienie języka ciała pozwala nam przede wszystkim na skuteczną i poprawną komunikację.

Niewerbalne sygnały są więc bardziej wiarygodne i łatwiejsze do odczytania niż werbalne. Częściej to właśnie za ich pomocą ludzie wyrażają swoje uczucia, zarówno te pozytywne jak i negatywne. Komunikacja niewerbalna występuje wcześniej w rozwoju człowieka niż komunikacja werbalna. Małe dziecko to właśnie za pomocą mowy ciała pokazuje swe potrzeby, a dorosły człowiek poprzez dotyk i kontakt wzrokowy „mówi” że kocha. Sygnały niewerbalne są odbierane szybciej, niejako bez udziału świadomości, a także w sytuacji, gdy człowiek nie wie na którego rodzaju komunikatach się oprzeć w swoim działaniu, najczęściej bierze pod uwagę komunikaty pozawerbalne, gdyż trudniej

zapanować nad ciałem niż słowami. Człowiek, który porozumiewa się z drugim człowiekiem za pomocą odpowiedniego kodu słownego najczęściej zapomina o swojej mowie ciała, która nie zawsze zgadza się ze słowami. Jako jednostki posiadające inteligencję szeroko rozumianą jesteśmy w stanie panować nad swymi słowami, ale nie nad myślami. Komunikaty niewerbalne najczęściej odzwierciedlają więc to co myślimy, czego się boimy i czego skrycie pragniemy.

Człowiek uczestniczący w procesie komunikacji najczęściej nie zdaje sobie sprawy, że tylko pozornie zwraca uwagę na słowa, które do niego kieruje rozmówca. Do sygnałów niewerbalnych możemy zaliczyć:

1. **mimikę** (wyraz twarzy); stany emocjonalne, postawy
2. **pantomimikę** (gesty); ilustracje wypowiedzi, ujawnianie zaangażowania w rozmowę
  - *ekspresja pantomimiczna:*
    - **emblematy** – można zastąpić terminem werbalnym (na przykład pokazanie środkowego palca }
    - **regulatory** – towarzyszą wypowiedzi (np. podanie ręki)
    - **ilustratory** – ilustrują wypowiedź (np. "taaaki duży")
    - **adaptory** – pomagające przystosować się do sytuacji (opaniecie emocji, przebywanie z ludźmi, zaspokojenie potrzeb - dotykanie warg, drapanie się po karku, pocieranie nosa, poprawianie okularów itp.)
3. **zachowania przestrzenne** (**proksemika**)– sympatia/niechęć, pozycja społeczna
4. **czynniki paralingwistyczne** (ton głosu, tempo mowy, intonacja, przerwy, chrząknięcia, *eeee, mmmm...*) - stan emocjonalny
5. **powierzchność** (rodzaj ubrania, zegarki, kolczyki, makijaż, komórka, sygnety, buty itp.) – status, zawód, samowyobrażenie
6. **stany fizjologiczne** (zapach, rumieńce, łzawienie oczu) - stan emocjonalny

7. **budowę ciała** - np. szerokie plecy, mała głowa, silne nogi, biodra wypięte do przodu, duże kości itp. - cechy temperamentu i [styl charakteru](#)
8. **postawę ciała** (jak ciało stoi, siedzi itp.) - [relacje interpersonalne](#)
9. **oczy** (ruchy oczu, odruch źreniczny i wielkość źrenic, częstość mrugania, kierunek patrzenia, kontakt wzrokowy, wielkość oczu itp.) - ukierunkowanie uwagi, rodzaj wyobraźni ([wzrokowiec](#), [słuchowiec](#), [kinestetyk](#)), stan emocjonalny, przykrość-przyjemność, lubienie-nielubienie.

Patrząc na powyższe elementy składające się na mowę ciała trudno jest nam sobie wyobrazić, że człowiek jest zdolny panować nad każdym ruchem, spojrzeniem. Oczywiście pewnych sygnałów jesteśmy w stanie się nauczyć i wykorzystywać je w odpowiednich sytuacjach, ale większość komunikatów niewerbalnych jest poza naszą świadomością. Zdajemy sobie sprawę, że nasze ciało emituje określone sygnały niewerbalne, ale tylko w niewielki stopniu potrafimy nad nimi sprawować kontrolę. Drżenie rąk, głosu, powiększanie i zmniejszanie się źrenic to tylko nieliczne przykłady odruchów, które często towarzyszą człowiekowi w procesie komunikacji i na które nie ma praktycznie żadnego wpływu.

Jak podaje E.Aronson możemy wyróżnić dwa rodzaje komunikatów pozawerbalnych:

- wynikające z naszej natury, stanowiące część naszego dziedzictwa biologicznego- są podobnie odczytywane, niezależnie od wpływów środowiskowych. Gniew, radość czy też strach to emocje, które przekazywane za pomocą sygnałów pozawerbalnych składają się z podobnych elementów.
- wyuczone stanowiące część naszego dziedzictwa kulturowego - wiele komunikatów niewerbalnych zostało wypracowane w obrębie danego kodu kultury i są zrozumiałe tylko dla danej społeczności lub zmieniają swe znaczenie w innej kulturze (Aronson, 1999, s.173).

Człowiek uczestniczący w procesie komunikacyjnym najczęściej nie zdaje sobie sprawy z siły komunikatów niewerbalnych. Są one dla niego czymś oczywistym, elementem rozmowy. Ale mowa ciała spełnia szereg funkcji. Oto niektóre z nich:

- przekazywanie informacji,
- uzupełnianie informacji,
- wywoływanie określonych reakcji,
- podtrzymywanie relacji między uczestnikami procesu komunikacyjnego (Górniak, 2004, s.28-29).

Skupiając się na komunikacji niewerbalnej możemy przede wszystkim odczytać stosunek rozmówcy do naszej osoby. Widzimy w jakim jest nastroju, jaką postawę przyjmuje, obserwujemy jego emocje. Sygnały pozawerbalne dają więc nam możliwość umiejętnego pokierowania rozmową, choć często nie uświadamiamy sobie naszego zachowania. Ruch ciała, wyraz twarzy wspierają naszą wypowiedź słowną. Jeśli pragniemy podkreślić frustrację czy też szczęście to właśnie komunikacja niewerbalna daje nam takie możliwości. Pochylamy się ku osobie, która jest dla nas atrakcyjna, dbamy o utrzymanie kontaktu wzrokowego, zmniejszamy dystans fizyczny w takiej sytuacji. I zupełnie odwrotnie zachowujemy się wobec osób, do których nie czujemy sympatii. Komunikacja niewerbalna w prosty sposób pozwala nam określić, w jakich relacjach jesteśmy lub chcemy być z daną osobą. Może ona nam również posłużyć do wyregulowania pewnych stosunków z drugą osobą. Nie używają nieprzyjemnych słów, określeń, przymiotników łatwo pokazujemy naszą akceptacją lub jej brak. Gesty niewerbalne w łatwy i mniej krępujący sposób stają się naszą „bronią” w kontaktach z osobami, z którymi nie chcemy wchodzić w jakąkolwiek formę zbliżenia. Ktokolwiek z nas przebywając w miejscu publicznym łatwo może dostrzec jakie relacje łączą osoby, które znajdują się w tym samym pomieszczeniu. Zupełnie inne gesty wykonujemy, gdy się kłócimy, inne gdy chcemy się dobrze zaprezentować, a inne gdy coś ukrywamy. Nie tylko psychologowie społeczni potrafią odczytywać mowę ciała. Każdy z nas został wychowany w określonej kulturze i komunikatów niewerbalnych nauczyliśmy się tak samo jak słów.

Choć najczęściej nie skupiamy się na komunikatach pozawerbalnych, to umiejętne ich wykorzystanie pozwala nam wzbudzić zaufanie wobec drugiego człowieka, a nawet stać się bardziej atrakcyjnym.

W procesie komunikacyjnym język ciała ma więc olbrzymie znaczenie i pełni szereg istotnych funkcji. Ważne jest, aby prawidłowo odczytywać komunikaty

pozawerbalne naszego rozmówcy. Tylko wtedy jesteśmy w stanie osiągnąć pełne porozumienie. Właściwie nie sposób wyobrazić sobie możliwie pełnego porozumienia się ludzi bez "wspomagania" niewerbalnego, ponieważ brak pewnych określonych ruchów ciała, czy wyraźnych akcentów mimicznych jest także bezsłownym komunikatem. Współczesna jednak rzeczywistość pokazuje, że często komunikacja niewerbalna jest wykorzystywana do manipulowania jednostki, a nawet całych grup. Ważne jest, aby posiadać umiejętność odróżniania prób wywierania wpływu na naszą osobę od autentycznych komunikatów niewerbalnych. Nie jest to oczywiście rzecz prosta i łatwa do opanowania, gdyż mowa ciała w dużej mierze zależy od kontekstu rozmowy i warunków w jakich to zachowanie występuje. Człowiek musi jednak opanować kanon komunikatów niewerbalnych, gdyż mogą one mieć wpływ na całe nasze życie.

Zrozumienie sygnałów bezsłownych przygotowuje ludzi do nawiązywania kontaktów międzykulturowych oraz prowadzenia interakcji z przedstawicielami różnych klas społecznych, czy też grup wiekowych. Niemal każda grupa zawodowa dysponuje określonym zestawem komunikatów niewerbalnych, które umożliwiają jej skuteczne porozumiewanie się. Umiejętność odczytywania przekazów bezsłownych jest szczególnie ważna dla praktyki pedagogicznej, nauczycielskiej, terapeutycznej i opiekuńczo-wychowawczej. Poznanie języka ciała otwiera przed tą grupą ludzi nowy świat - świat prawdy o drugim człowieku i o nich samych, staje się tym samym furtką do sukcesu pedagogicznego (Podgórecki, 2005, s. 7).

Umiejętne posługiwanie się przez pedagoga takimi komunikatami, jak np. zwiększona siła głosu albo tempo mówienia pomaga uczniom w dostrzeganiu i ocenianiu wagi poszczególnych informacji. Ponadto komunikaty pozawerbalne, „sprzyjają szczeroci i jasności dialogu. Są przejawem rzeczywistej synchroniczności komunikacyjnej. Pozwalają bowiem obserwować i rozumieć rzeczywiste atrybuty i znaczenie poszczególnych informacji” - Czerpaniak-Walczak M. W oddziaływaniu pedagoga na ucznia ważne jest również podkreślenie jego wpływu na formowanie postaw, zachowań i światopoglądu. To pedagog zapoznaje ucznia z obowiązującymi normami postępowania wobec ludzi i otaczającej rzeczywistości, troszczy się o przestrzeganie ich w codziennym życiu indywidualnym i zbiorowym. Pedagog „oddziałuje wychowawczo, na uczniów a sposób, w jaki stara się przekazywać postawy i wzory zachowania jest zależny od jego zachowania indywidualnego, temperamentu, stylu wychowania, od całokształtu atmosfery

panującej w szkole” według Przetacznik-Gierowska M., przyjmowanie przez uczniów ustalonych zasad zachowania w społeczeństwie i ich pełna internalizacja następuje tym szybciej im częściej widzą oni przykłady przestrzegania tych reguł przez samego pedagoga, co bardzo trafnie wyraził już Seneka Młodszy w słowach: „krótka droga przykładu, długa droga słów” (za Pawelec, 2005, s. 302-303).

Podsumowując, do kompetencji komunikacyjnych, ważnych w pracy pedagoga, zaliczane są m.in.:

- umiejętność aktywnego (czynnego) słuchania, która zbliża ucznia do pedagoga, zrazem buduje wzajemne zaufanie oraz otwartość i zrozumienie. Aby pedagog mógł w pełni być aktywnym i efektywnym słuchaczem powinien: mieć „wiedzę na temat warunków otwartego komunikowania się, uświadomić sobie własne cele i cele wychowanka, zastąpić stereotypowe zachowania i nastawienia innowacyjnymi, bardziej twórczymi, zapoznać się ze stylami słuchania, wypracować u siebie takie cechy, jak: obiektywizm, otwartość, autentyczność, cierpliwość, dokładność, wrażliwość i entuzjizm, posiadać umiejętności: weryfikowania, interpretowania, parafrazowania, reagowania werbalnego i pozawerbalnego, rozpoznawania logiki w wypowiedzi” (Michalski, Strycharska, 1997, s. 24).
- umiejętność przemawiania, która wymaga od pedagoga jasnego i prostego przekazywania wiedzy; ważne jest używanie języka i argumentacji dostosowanych do możliwości rozwojowych uczniów,
- umiejętność rozmawiania, sprawność ta wydaje się być oczywista; w praktyce szkolnej mało czasu poświęca się na otwartą rozmowę; uczeń znacznie częściej występuje w roli odbiorcy niż nadawcy; najczęściej komunikaty adresowane do ucznia to nakazy, polecenia, zakazy, groźby, moralizowanie, krytykowanie, obwinianie, osądzanie itp.,
- asertywność, a więc umiejętność pełnego wyrażania siebie w kontakcie z inną osobą,
- umiejętność rozwiązywania konfliktów - przeżywanie trudności i konfliktów stanowi bowiem naturalne zjawisko w kontaktach między pedagogiem a uczniem;

są one nieuniknione z powodu różnic w potrzebach, zainteresowaniach, celach, przekonaniach; rolą pedagoga jest stworzenie warunków do ich rozwiązania; ważna jest znajomość różnych stylów rozwiązywania konfliktów i strategii negocjacyjnych,

- wiedza i umiejętności w zakresie komunikacji werbalnej (dzięki znajomości komunikacji niewerbalnej pedagog, nie przerywając toku zajęć, może zdobywać informacje, np. na temat znużenia klasy, niezrozumienia przekazywanych treści, wyłączenia się niektórych uczniów, nienadążania za tokiem myślowym itd.; może również zakomunikować niewerbalnie swoją akceptację bądź niezadowolenie),
- umiejętność komunikacji dwukierunkowej (przy takim sposobie porozumiewania możliwa jest likwidacja niekorzystnej dominacji pedagoga, na którą młodzież zwraca dużą uwagę; podczas komunikacji dwukierunkowej pedagog uzyskuje od uczniów informacje zwrotne, z których dowiaduje się, jak są odbierane przekazywane przez niego treści; każdy uczeń może wyrazić opinię, do której jest zachęcany i ośmielany przez pedagoga; przeważa ciepło emocjonalne, brak dystansu i lęku),
- wiedza na temat zakłóceń w komunikacji i umiejętność ich unikania (Michalski, Strycharska, 1997, s. 23-24).

Zatem wszelkie działanie komunikacyjne pedagoga w procesie edukacyjnym jest niejako transmisją prowadzącą do praktyki. Poprzez wzajemne interakcje pedagog – wychowanek, następuje uczenie się sposobów komunikowania się, a w szczególności rozwijania umiejętności ważnych z punktu widzenia kształtowania i poprawy relacji jednostki z jej otoczeniem. Wszystkie małe i większe umiejętności, zdolności stanowią charakterystyczne cechy wchodzące w skład kompetencji komunikacyjnych pedagoga. Brak ich powoduje zakłócenia poprawnej komunikacji w procesie kształcenia.

KONTROLNÉ OTÁZKY

1. Proszę dokonać porównania komunikacji werbalnej a komunikacji niewerbalnej.

2. Proszę scharakteryzować na czym polega komunikacja niewerbalna.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę na podstawie zdobytych informacji przedstawić na forum grupy w sposób niewerbalny np. swój temperament, swoje samopoczucie itp

---

DALŠÍ ZDROJE

<https://www.katarzynapluska.pl/komunikacja-niewerbalna-mimika-gesty-dystans-postawy/>

11 BARIERY W KOMUNIKACJI PEDAGOGICZNEJ

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie wybranych barier mających znaczenie w komunikacji pedagogicznej, które wpływają na jakość całościowego procesu komunikacji interpersonalnej

---

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Bariery w komunikacji pedagogicznej, bariery fizyczne, bariery psychologiczne, bariery interakcyjne

---

Podczas procesu komunikowania się, na drodze do osiągnięcia porozumienia między rozmówcami może pojawić się wiele przeszkód, które mogą leżeć zarówno po stronie nadawcy jak i odbiorcy przekazu. Przeszkody te nazywamy: *barierami, zakłóceniami, czynnikami zniekształcającymi* lub *szumami informacyjnymi*. Mogą one mieć charakter fizyczny, psychologiczny lub interakcyjny. Bariery fizyczne są to wszelkie zakłócenia płynące ze środowiska fizycznego oraz cechy i zachowanie niekorzystnie wpływające na rozmówców. Bariery psychologiczne przypisane są słuchaczowi a dotyczą umysłowych oraz emocjonalnych zakłóceń słuchania. Trzeci rodzaj zakłóceń powstaje w wyniku angażowania się osób mówiącej i słuchającej w polemiki słowne, wykorzystywania podburzającego języka lub z powodu różnic kulturowych. Bariery komunikacyjne związane są również z trudnościami percepcyjnymi czyli z procesem interpretowania otrzymywanych informacji. Ludzie o odmiennej wiedzy i doświadczeniu często postrzegają to samo zjawisko zupełnie inaczej, patrzą na nie z dwóch punktów widzenia. W procesie poznawczym ludzie mają tendencję dostrzegania tego, co chcą dostrzec; tego, co zgadza się z ich wcześniejszymi wyobrażeniami a pomijania nowych informacji niezgodnych z ich dotychczasowym sposobem widzenia rzeczywistości.

Tabela. 2. Bariery komunikacyjne

BARIERY	RODZAJ BARIERY	OPIS
BARIERY FIZYCZNE	Środowisko	Ograniczone pole widzenia, niewygodne krzesło, gorące lub duszne pomieszczenie. Wszystko to może powodować niemożność skoncentrowania się przez mówcę i słuchającego.
	Hałas	Dzwoniące telefony, odgłosy ruchu ulicznego, głosy pobliskiej dyskusji z łatwością mogą zakłócać komunikowanie się.
	Stan fizyczny	Do zakłóceń mogą się przyczyniać zarówno: cechy fizyczne mówcy (np.: seplenienie, tiki nerwowe) jak i to jakie samopoczucie ma słuchacz (senność, zmęczenie, ból, głód).
	Nieumiejętne kodowanie intencji	Osoba może być nie w pełni świadoma tego, co pragnie przekazać.
BARIERY PSYCHOLOGICZNE	Przeciążenie nadmiarem wiadomości	Mamy ograniczoną zdolność do przetwarzania otrzymanych informacji (danych), jeśli zasypimy kogoś nadmiarem informacji, to spowodujemy, że część z nich będzie zapomniana, pominięta lub potraktowana wybiórczo.
	Złożoność wiadomości	Jeśli postrzegamy jakąś informację jako skomplikowaną, trudną do zrozumienia, często jej po prostu nie słuchamy.

BARIERY INTERAKCYJNE	Uogólnianie założeń	Wyciąganie zbyt pochopnych wniosków bazując tylko na własnej wiedzy i doświadczeniu.
	Wyolbrzymianie	Przypisanie pewnym fragmentom wypowiedzi ważności niewspółmiernej do ich rzeczywistego znaczenia.
	Przekonanie o swojej racji	Tendencja do forsowania swoich opinii i posiadanych informacji, unikanie krytyki, przekonanie o swojej nieomyślności

Źródło: S. P. Morreale, B. H. Spitzberg, J. K. Barge, op., cit., s. 266.

Jak pokazuje powyższa tabela w procesie komunikacji możemy napotkać cały szereg zakłóceń, które mogą wpływać i pogarszać jakość tego procesu. Dlatego, tak ważne jest, aby zdawać sobie sprawę z istnienia barier komunikacyjnych i próbować je całkiem wyeliminować lub chociaż złagodzić ich oddziaływanie .

Przekazowi werbalnemu w każdej sytuacji towarzyszy przekaz niewerbalny. Często nie zdajemy sobie sprawy jakie gesty niewerbalne podczas rozmowy z drugą osobą wysyła nasze ciało. Bywa również tak, że świetnie zdajemy sobie sprawę z ich istnienia i celowo, świadomie próbujemy je ukryć. Jeszcze w innych przypadkach nasze gesty przekazują zupełnie coś innego niż słowa. Zwykły człowiek, w tym sensie nie pracujący jako pedagog, może sobie na takie błędy pozwolić. Natomiast w pracy jaką wykonuje pedagog nie może być mowy o nieznanym, czy nie umiejętnym stosowaniu komunikatów niewerbalnych. Jeśli weźmiemy pod uwagę zachowania werbalne jakie powinien stosować, oczywiście umiejętnie, pedagog (Górniak, 2004, s.28), w kontakcie nie tylko z uczniem, ale również z kolegą po fachu czy z przełożonym to nasuwają się na myśl przede wszystkim: gesty, dystans przestrzenny, utrzymywanie kontaktu wzrokowego oraz autoprezentacja. Pedagog nie powinni ukrywać gestykulacji, ponieważ swobodna gestykulacja przeważnie świadczy o pozytywnych uczuciach i wzbudza sympatię, ale nie mogą też jej nadużywać, ponieważ zbyt duża ilość gestów może zaszkodzić efektywnej komunikacji. Za przykład mogą tu posłużyć: wiercenie się na krześle, dotykanie samego siebie, przekładanie długopisu,

zabawa guzikami w marynarce. W takich sytuacjach zdradzamy klientowi, że sami jesteśmy podenerwowani i komunikujemy mu brak pewności siebie. Natomiast brak gestów ze strony mówcy może komunikować brak entuzjazmu czy zainteresowania partnerem rozmowy. Tutaj jako przykład podać należy: trzymanie rąk w kieszeniach i chowanie ich za sobą - pedagog stosujący takie gesty będzie odebrany przez klienta jako niepewny siebie i swojej wiedzy, co może szkodzić jego wiarygodności. W tym miejscu nasuwa się pytanie : jakie gesty powinien stosować w pracy pedagog, aby być dla ucznia osobą wiarygodną, zyskać jego przychyłność oraz skłonić go nawiązania pozytywnego kontaktu i zachęcić do współpracy? Odpowiedź brzmi: należy pochylać się ku rozmówcy, spontanicznie gestykulować, nie krzyżować rąk i nóg, nie zasłaniać twarzy rękami, nie marszczyć czoła, uśmiechać się. Tylko tyle, albo aż tyle wystarczy do postrzegania drugiej osoby jako przyjaźnie do nas nastawionej.

Jednym z najważniejszych zachowań niewerbalnych, którym każdy pedagog powinien posługiwać się doskonale jest umiejętność nawiązywania i podtrzymywania kontaktu wzrokowego. Za jego pośrednictwem pedagog komunikuje uczniowi (rozmówcy) zainteresowanie i uwagę. Kontakt wzrokowy powinien być utrzymywany przez około 60 % czasu trwania rozmowy, ale nie może polegać na uporczywym wpatrywaniu się w klienta (powyżej 10 sekund) i nie może zmuszać klienta do odwracania wzroku, ponieważ najpewniej zostanie to odebrane jako zagrożenie i wywoła atmosferę przesłuchania (Górniak, 2004, s.30)

Utrzymując kontakt wzrokowy z klientem przede wszystkim pokazujemy, że go słuchamy, że interesuje nas to co mówi, że jego problem staje się naszym problemem. „Oczy są zwierciadłem duszy” – każdy pedagog powinien o tym pamiętać, gdy wchodzi w relację z klientem.

Równie ważna w nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich jest przestrzeń, w której dochodzi do komunikacji.

Każdy z nas znajduje się w centrum obszaru, który rozciąga się na zewnątrz naszego ciała. W sytuacji naruszenia przez drugiego człowieka naszej przestrzeni intymnej lub osobistej odczuwamy gniew, przykrość, tracimy poczucie bezpieczeństwa. Dlatego tak ważne jest dbanie o zachowanie właściwego dystansu w interakcjach z innymi ludźmi i dostosowanie go zarówno do stopnia zażyłości czy znajomości z drugą osobą jak i do

sytuacji w jakiej odbywa się interakcja. Pedagog podczas interakcji z uczniem musi nie tylko znać, ale i świadomie dysponować przestrzenią. Powinien wiedzieć, iż najbardziej korzystną, optymalną sferą między nim a klientem jest sfera osobista – sprzyjająca skutecznemu porozumiewaniu się – komfortowa dla rozmówców. Pedagog nie powinien ingerować w przestrzeń intymną klienta i jednocześnie sam nie powinien dopuszczać do naruszania własnej sfery intymnej. Istnieją trzy *sugestie* dotyczące organizacji przestrzeni, z którymi powinien zapoznać się według mnie każdy doradca, a brzmią one następująco:

- bądź wrażliwy na to, jak środowisko, aranżacja przestrzeni oraz przedmioty wpływają na wzajemną komunikację,
- szanuj preferencje osobiste i kulturowe innych ludzi dotyczące dystansu i staraj się uświadamiać sobie niepisane reguły korzystania z przestrzeni osobistej,
- szanuj terytorium innych i staraj się zrozumieć, kiedy inni, w sposób nieintencjonalny naruszają twoje terytorium (Morreale S.P., Spitzberg B.H., Barge J.K., 2007, s.193)

Pierwsza z wymienionych sugestii, dotycząca aranżacji przestrzeni, jest równie ważna jak dwie następne, dlatego nie może zostać pominięty jej choćby krótki zarys. Pomieszczenie,

w którym odbywa się rozmowa – powinno być na tyle duże, aby rozmówca mógł się czuć swobodnie; oświetlenie powinno równomiernie oświetlać osoby i nie powodować konieczności „patrzenia pod światło”; nie może być w nim za gorąco lub zbyt zimno; należy też, w miarę możliwości wyeliminować, zbędne sygnały mogące pogarszać koncentrację rozmówców. Istotne jest również położenie biurka doradcy w pomieszczeniu – niewskazane jest „zasiadanie za biurkiem” ponieważ biurko stanowi wówczas swoistego rodzaju barierę komunikacyjną - wprowadza bardzo oficjalny charakter spotkania oraz wprowadza sytuację dominacji nad rozmówcą. Najwłaściwszym ustawieniem krzeseł przy biurku jest ustawienie narożne, takie gdy osoby komunikujące się siedzą po stronie przylegających do siebie boków biurka. Ponadto, blat biurka pedagoga nie powinien być zastawiony zbędnymi rzeczami zasłaniającymi osobę klienta.

Jak widzimy zachowanie właściwego dystansu i odpowiednia aranżacja przestrzeni w pewnym stopniu oddziałują na proces komunikacji, a czy będzie on pozytywny – czyli

sprzyjający klimatowi wzajemnego zaufania, czy negatywny – zakłócający porozumiewanie, w dużym stopniu jest to uzależnione od osoby doradcy zawodowego.

Autoprezentacja – inaczej wizerunek osoby, wygląd fizyczny, budowa ciała ubiór i jego kolorystyka, fryzura, makijaż. Sygnały wysyłane przez elementy ogólnego wyglądu osoby mogą być przekazywane w sposób celowy lub niezamierzony – każda interakcja społeczna zakłada częściowo wywołanie odpowiedniego wrażenia na partnerze interakcji. Autoprezentacja w pracy pedagoga nie może być traktowana jako narzędzie manipulacji drugą stroną, a doradca budując swój pozytywny wizerunek powinien pamiętać o sile *pierwszego wrażenia*, ponieważ oddziałuje ono na postrzeganie przez rozmówcę. Jest mało podatne na zmiany i tak silne, że pozostaje w długo w pamięci i wpływa na całe dalsze postrzeganie. Owo pierwsze wrażenie decyduje o sposobie uzupełniania naszego wizerunku

w oczach odbiorcy. Dzieje się tak, ponieważ większość ludzi to wzrokowcy, którzy przywiązują uwagę do wyglądu innych i większym zaufaniem obdarzają osoby adekwatnie do miejsca i charakteru pracy ubrane (Leathers, 2007, s. 220 – 221).

Każdy z nas o wiele chętniej rozpoczyna rozmowę, podtrzymuje, dąży do kolejnej z osobą wzbudzającą jego zaufanie, i nie decydują o tym wówczas tylko jego cechy charakteru, ogłada czy kultura osobista. Dlaczego? Ponieważ zanim zaczniemy rozmowę z osobą obcą, jaką jest przy pierwszym kontakcie doradca zawodowy, w pierwszej chwili „rzucimy okiem” na twarz i ocenimy ją pod względem ładna/brzydka, sympatyczna/niesympatyczna. Drugie spojrzenie zatrzyma się na ubiorze (czy jest schludny, czy jest odpowiedni do zajmowanego stanowiska), niektórzy z nas ocenią jeszcze makijaż i fryzurę. Wszystkie te aspekty wyglądu zewnętrznego pozwolą nam w jakże krótkim czasie na wyrobienie sobie obrazu osoby, z którą mamy do czynienia.

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę podać podstawowe bariery w komunikacji pedagogicznej.
2. Proszę uzasadnić jaki wpływ ma aranżacja przestrzeni na proces komunikacji.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę na podstawie zdobytych informacji wskazać wszelkie bariery które występują w miejscu w którym Państwo się teraz znajdujecie, a mogą mieć znaczenie w procesie komunikacji interpersonalnej.

DALŠÍ ZDROJE

<https://www.youtube.com/watch?v=9xMD6zv8amw>

12 KOMUNIKACJA INTERPERSONALNE W PRACY PEDAGOGA

CÍLE KAPITOLY

Celem rozdziału jest ukazanie wybranych znaczenia całościowego procesu komunikacji interpersonalnej w pracy pedagoga.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Komunikacja interpersonalna w pracy pedagoga, nadawca, intencja, kodowanie, komunikat, odbiorca, dekodowania, zinterpretowanie

---

Warto w tym miejscu wspomnieć o komunikacji interpersonalnej. W niniejszym rozdziale przedstawione zostaną zagadnienia z zakresu komunikacji międzyludzkiej ze szczególnym uwzględnieniem tych jej aspektów, które są nieodzowne w pracy pedagoga. Komunikacja międzyludzka jest naturalnym procesem, który przebiega każdego dnia i jest niezbędnym elementem współżycia między ludźmi, stanowiąc nieodłączną część społecznej rzeczywistości. Każda wykonywana przez człowieka czynność jest formą komunikacji: rozmowa, zaduma, słuchanie muzyki, gest, mimika, ect.. Za pośrednictwem każdej z tych czynności odbieramy i/lub przekazujemy innym jakieś informacje. Przekaz informacji odbywa się niemal wszędzie: w domu rodzinnym, w szkole, w miejscu pracy, w urzędzie itp. Każdy z nas chcąc zdobyć jakieś informacje po prostu musi się w tym celu komunikować z innymi: dziecko z rodzicami, uczeń z nauczycielem, pracownik z pracodawcą, klient z urzędnikiem.

Aby można było lepiej zrozumieć istotę, rolę i znaczenie procesu komunikacji w życiu każdego człowieka a przede wszystkim, wartość skutecznej komunikacji w pracy zawodowej doradcy niezbędne jest wyjście od znaczenia terminologicznego pojęcia *komunikacja*.

Najbardziej rozpowszechnioną formą kontaktów między ludźmi jest komunikowanie się. Słowo komunikacja wywodzi się z języka łacińskiego od terminu *communicatio*

i w dosłownym tłumaczeniu oznacza rozmowę, wymianę, łączność. To proces, którego celem jest wymiana myśli, dzielenie się wiedzą, informacjami i ideami oraz budowanie porozumienia, łączności, współdziałania między jego uczestnikami. Komunikacja międzyludzka jest naturalnym procesem, który przebiega każdego dnia i jest niezbędnym elementem współżycia między ludźmi, stanowiąc nieodłączną część społecznej rzeczywistości. Komunikowanie się (Wiśniakowska, 2007, s.493) to „przekazywanie i odbieranie informacji w bezpośrednim kontakcie z drugą osobą, za pomocą słów, gestów, wzroku itp.” oraz „to proces wytwarzania, przekształcania i przekazywania informacji pomiędzy jednostkami” (Dobek-Ostrowska 1998, s.11). Komunikowanie się opiera się nie tylko na przekazywaniu informacji, ale również na zdolności do odbioru i rozumienia otrzymanego przekazu. Komunikowanie się jest procesem, w którym ludzie pragną dzielić się z innymi swoimi myślami, wiedzą, uczuciami a odbywa się to za pośrednictwem umownych znaków: słowa, dźwięki, litery, gesty, symbole, liczby. Sposób przekazania informacji określa nadawca, to on wybiera optymalny do tego celu rodzaj przekazu, decyduje jaką formę mu nadać, od niego zależy jaki znaków użyje (system znaków nazywamy kodem). O skutecznym, doskonałym procesie komunikowania się powiemy wówczas, gdy :

- nadawca komunikatu używa do tego celu kodu, który jest dobrze znany odbiorcy,
- obie strony zaangażowane są w rozmowę, czynią to świadomie i dobrowolnie,
- partnerzy komunikowania się dążą do porozumienia,
- język ciała używany przez nadawcę nie przeczy jego słowom,
- w sytuacji, gdy komunikat odebrany przez rozmówcę ma takie samo znaczenie jak komunikat wysłany przez nadawcę (odbiorca rozumie przekaz tak, jak chciałby nadawca).

Przez komunikację jak twierdzi J. Mikułowski – Pomorski rozumiemy: „proces, w którym ludzie, przekazując znaczące treści, tworzą wspólnotę. Proces ten jest zjawiskiem ciągłym,

w miarę bowiem, jak przesyłamy znaczące sygnały, lepiej się poznajemy. Proces ten powinien prowadzić do tego, by uczestniczący w nim ludzie nabrali do siebie coraz większego zaufania, by się lepiej zrozumieli” (Filipiak, 2004, s. 19).

Prawidłowa komunikacja sprzyja nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (przyjaźni, sympatii), wzmacnia związki między ludźmi, pozwala na budowanie zaufania i poczucia bezpieczeństwa, a przede wszystkim pomaga w rozwiązywaniu problemów.

Najprościej można podzielić komunikację na:

- Słowną - jest przynależna oraz charakterystyczna tylko gatunkowi ludzkiemu, pełni funkcje regulacyjne to znaczy, bierze udział w kierowaniu zachowaniem jednostki, a do jej zaistnienia potrzebne są dwa podstawowe elementy: język, czyli „naturalny system znaków dźwiękowych oraz reguł ich łączenia”, oraz mowa - czyli „właściwa ludziom zdolność porozumiewania się za pomocą symboli dźwiękowych” (Okoń 2004, s.257).
- Pozasłowną - gesty, mimika, dotyk, postawa, dystans przestrzenny. Ten rodzaj przekazywania informacji uzupełnia, modyfikuje, wzmacnia (nadaje im większą wyrazistość i czytelność), ale może również osłabiać komunikację werbalną przez zaprzeczanie wypowiedzianym słowom. Psycholog Albert Mehrabin udowodnił, że podczas rozmowy tylko 35% informacji jest przekazywanych werbalnie, a niewerbalnie aż 65%. Poszczególne elementy komunikatów mają następujące znaczenia:
  - Słowa – treść komunikatu 7%
  - Sposób mówieni – ton, brzmienie głosu 38%
  - Mowa ciała – gesty, mimika 55%.

Wynika z tego, że to w jaki sposób przekazujemy informację znaczy więcej od tego jakich słów do tego celu użyliśmy. Kluczem do wyeliminowania niezgodności w komunikowaniu się jest zdanie sobie sprawy z istnienia fałszywych komunikatów i dążenie do unikania ich nadawania. Zgodność sygnałów werbalnych (słownych) i pozawerbalnych (pozasłownych) pozwoli stworzyć proces komunikacji, z którego oboje rozmówców będzie usatysfakcjonowanych.

Każdy proces komunikowania składa się z kilku niezbędnych elementów, które są ze sobą powiązane i decydują o charakterze komunikatu. Podstawowymi elementami

komunikacji bez których zaistnienie procesu jest niemożliwe są: nadawca, wspólny dla nadawcy i odbiorcy kod (język), kanał (środek) komunikacji, komunikat i odbiorca.

Rysunek. 1. Struktura aktu komunikacyjnego

Źródło : Zob., K. Górniak, *Warsztat pracy doradcy zawodowego – komunikacja*, Wyd. MGIP, Warszawa 2004, nr.29, s. 12.

Nadawca (Pisarek, 2008, s.20) (źródło) to osoba, rozpoczynająca komunikację, która przesyła określoną informację (komunikat). Punktem wyjścia każdego aktu komunikacyjnego jest **intencja**, zamiar jaki pojawi się w myśleniu nadawcy, który zamierza przekazać innej osobie. Daną intencję musi on zakodować tak, aby powstała informacja (wiadomość), inaczej mówiąc tłumaczyć treść na symbole, a więc: słowa, gesty, rysunki. **Kodowanie** jest konieczne, ponieważ nadawca może przekazać wiadomość drugiej osobie jedynie za pośrednictwem symboli. Podczas kodowania nadawca powinien zadbać o to, aby odbiorca zrozumiał znaczenie symboli. **Komunikat** (Pisarek, 2008, s.27) – to zakodowana informacja, która jest wysyłana do odbiorcy za pomocą wybranej przez nadawcę drogi (np. papier, słowo, telefon, poczta, komputer), którą nazywamy kanałem. Odpowiednio dobrany kanał zapewnia sprawne komunikowanie, a jego dobór uzależniony jest od cech informacji, ważności, a także łatwości jej zakodowania. **Odbiorca** (Górniak, 2004, s. 12) to osoba do której komunikat jest kierowany. W momencie, gdy komunikat dociera do odbiorcy, następuje proces **dekodowania** - odebranie, **zinterpretowanie** komunikatu i przetworzenie go na zrozumiałą informację. Proces ten musi się odbywać w ramach kodu używanego przez nadawcę, ponieważ tylko wtedy będzie możliwe porozumienie. Podczas przekazywania komunikatu mogą powstać zakłócenia, dlatego

jeszcze jednym ważnym etapem komunikacji jest **sprzężenie zwrotne** - odbiorca informuje nadawcę, w jakim stopniu odczytał jego intencję i czy prawidłowo zrozumiał otrzymany komunikat. Sprzężenie zwrotne może nastąpić od razu lub być odsunięte w czasie. Odbiorca reagując na odebrany komunikat staje się nadawcą kolejnego komunikatu w rezultacie czego nadawca orientuje się, czy przekaz został usłyszany (odebrany) i rozumiany. Komunikowanie dotyczy procesów zachodzących między ludźmi, ma swoje miejsce i rozgrywa się w określonym czasie, dlatego można mu przypisać kilka podstawowych cech.

Do fundamentalnych cech komunikowania należą:

- Społeczny charakter - komunikacja jest procesem społecznym, musi zachodzić przynajmniej między dwoma jednostkami i przebiega zawsze w środowisku społecznym.
- Komunikowanie zachodzi w określonym kontekście społecznym - sposób porozumiewania się zależy od liczby uczestników, ich cech osobowościowych oraz od celu komunikatu.
- Jest to proces interakcyjny - między członkami powstają określone stosunki o charakterze symetrycznym (porozumienie partnerskie, współpraca) bądź niesymetrycznym (dominacja, podporządkowanie sobie partnera).
- Komunikowanie jest procesem celowym i świadomym - ponieważ osoby uczestniczące w akcie komunikacji powinny określać jej cele, a uczestnictwo w procesie jest dobrowolne.
- Komunikowanie ma charakter symboliczny - osoby komunikujące się posługują się dostępnymi i znanymi sobie symbolami i znakami.
- Jest to proces twórczy - tworzymy nowe pojęcia, nadajemy nowe znaczenia, pobieramy nieustannie wiedzę o otaczającym świecie.
- Jest procesem dynamicznym - polegającym na przyjmowaniu, budowaniu, rozumieniu i interpretowaniu otrzymanych informacji.

- Komunikowanie toczy się nieprzerwanie - jest procesem ciągłym zachodzącym już od chwili narodzin człowieka i trwającym do jego śmierci.
- To proces złożony - przechodzący przez różnorodne fazy, ulegającym przeobrażeniom;
- Nieuchronność – tego procesu oznacza, że ludzie zawsze i wszędzie będą dążyć do porozumiewania się.
- Nieodwracalność - ponieważ nie można cofnąć, zmienić lub powstrzymać przebiegu raz rozpoczętego procesu komunikacji (Dobek- Ostrowska, 2007, s. 14-15).

Człowiek nie potrafi obejść się bez nawiązywania, podtrzymywania i rozwijania stosunków z innymi ludźmi. Całe nasze życie to nieustanne komunikowanie. Trudno sobie wyobrazić życie w społeczeństwie, rodzinie, szkole, pracy bez możliwości komunikowania się z innymi. Większość z nas to jednostki społeczne, dla których kontakt z drugim człowiekiem jest niezbędny do prawidłowego funkcjonowania. Egzystencja wśród innych osób, współżycie i współdziałanie z nimi jest jedną z najważniejszych, niezastąpionych potrzeb ludzkich. Zaczynamy się porozumiewać od pierwszego tygodnia życia i robimy to do samego końca. Rozwój osobisty, dojrzewanie psychiczne, samorealizacja życiowa to tylko mała część potrzeb, które niemożliwe są do zrealizowania w warunkach pustki interpersonalnej czyli braku kontaktu z innymi osobami. Jakie zatem funkcje pełni komunikacja w naszym życiu? Poznanie ich pozwoli nam lepiej zrozumieć i interpretować różne zachowania oraz wypowiedzi osób, z którymi w toku całego naszego życia nawiązujemy kontakty.

Komunikowanie może spełniać wiele funkcje, wymienić należy kilka najważniejszych: *informacyjna* - dzięki procesowi komunikowania ludzie zdobywają wszystkie niezbędne informacje potrzebne im do podejmowania właściwych i trafnych decyzji; *motywacyjna* - ta funkcja komunikowania daje możliwość zachęcania innych do podejmowania wysiłku na rzecz realizowania i osiągnięcia wyznaczonych sobie przez nich celów; *regulacyjna* - przy pomocy komunikacji można wpływać na postępowanie innych: wymagać stosowania się do panujących zasad, egzekwować wartości, normy, wzory zachowania; *społeczna* - komunikacja umożliwia nawiązywanie relacji i kontaktów z

innymi ludźmi; *umożliwia samorealizację* - pozwala jednostce podnosić własną samoocenę i budować poczucie własnej wartości. Dzięki niej człowiek może nie tylko lepiej zrozumieć swoje reakcje i działania, ale także zachowania innych ludzi; to daje mu możliwość ulepszenia zarówno swojego postępowania jak i relacji z innymi. (Górniak 2004, s.9-11)

Bardzo często dzieje się tak, że nie uświadamiamy sobie celu naszej komunikacji; porozumiewamy się spontanicznie, pod wpływem impulsu czy mechanicznie. Komunikacja należy bowiem do takiego rodzaju ludzkiej aktywności, silnie zakorzenionej w naszym myśleniu o świecie, z której wszyscy zdają sobie sprawę, ale tylko nieliczni potrafią ją w pełni wykorzystać do swoich zamierzonych celów. Natomiast kiedy komunikujemy się w sposób w pełni świadomy i kontrolowany, wtedy cele komunikowania się między ludźmi można uszeregować w następujący sposób:

- przekazywanie informacji, wiedzy,
- nawiązywanie kontaktów społecznych z innymi ludźmi,
- prezentowanie siebie i poznawanie innych,
- wpływanie na postępowanie innych osób,
- wyrażanie własnych myśli, przekonań, uczuć.

Podstawą skutecznej komunikacji jest przede wszystkim wola i zaangażowanie obu stron w proces, które przekłada się bezpośrednio na ich skłonność do współdziałania. Osoby, które nie podejmują konwersacji dobrowolnie, zostały do niej z jakiejś przyczyny zmuszone, będą dążyć do jak najszybszego zakończenia rozmowy nawet jeśli proces ten nie zakończy się porozumieniem. Tylko w przypadku kooperacji między partnerami proces może zakończyć się porozumieniem. Omawianie reguł rządzących efektywną komunikacją poprzedzić należy omówieniem pojęcia rozmowy, która jest przecież najbardziej rozpowszechnioną formą komunikacji międzyludzkiej. Uczestniczenie w niej „wymaga aktywizacji niemal wszystkich procesów psychicznych, wrażliwości na wymagania sytuacji interpersonalnej, a także sprawnego wykorzystywania aparatu emisji i odbioru sygnałów - aktów komunikowania” (Nęcki 2000, s.121). Nasuwa się podstawowe pytanie: co powinniśmy zrobić aby za pomocą rozmowy skutecznie wyrażać myśli? Sukces w procesie komunikowania się w ogromnym stopniu zależy od umiejętności zarówno

nadawcy jak i odbiorcy w takich obszarach: mówienie, pisanie, słuchanie i czytanie. Należy jeszcze uwzględnić podstawowe cechy i zachowania jakie powinny charakteryzować kompetentnego nadawcę i odbiorcę przekazu. Są to:

- poprawne gramatycznie i stylistycznie wypowiedzianie się, jasna i zwięzła mowa,
- przekazywanie tyle informacji, ile potrzeba - nikt nie jest w stanie odebrać wszystkich naszych przekazów bez względu na to, co mówimy i w jaki sposób,
- nadawca powinien wiedzieć o czym mówi, co chce przekazać drugiej osobie; mówić tak, aby zachować wewnętrzną logikę wypowiedzi,
- reagowanie na odczucia drugiej strony, zwracanie uwagi na stan psychiczny i kondycję emocjonalną rozmówcy,
- odpowiednio dobierać tempo wypowiedzi i ton głosu do sytuacji jak i odbiorcy,
- w sposób swobodny, spokojny przekazywać komunikaty,
- koncentracja na tym, co ktoś pragnie nam przekazać; nie utrudnianie przesłania komunikatu,
- budowanie klimatu bezpieczeństwa i wzajemnego zaufania,
- otwieranie się na drugą osobę i szczerą chęć zrozumienia rozmówcy, jego punktu widzenia (Morreale S.P., Spitzberg B.H., Barge J.K., 2007, s. 227 – 230).

Jak widzimy efektywność procesu porozumiewania się jest w ogromnym stopniu uzależniona nie tylko od umiejętności komunikacyjnych czy cech osobowych pedagoga. W kontaktach międzyludzkich a w szczególności w relacjach pedagog - uczeń, niezbędne jest wytworzenie specyficznej więzi:

Owa komunikacja (relacja) jest procesem rozpoczynającym się od nas samych, nasz obraz siebie ma bowiem wpływ na działania, jakie podejmujemy w relacjach z innymi: „(...) wizerunek swojej tożsamości i jej samoocena jest warunkiem działania komunikacyjnego pedagoga. (...) zdolność postrzegania siebie jako podmiotu działań edukacyjnych, poczucia wewnętrznej integracji i harmonii jest warunkiem efektywności komunikowania” (cyt. Koć-Seniuch, 1997, s. 122-123). Umiejętne komunikowanie się

interpersonalne warunkuje zdolność wywierania wpływu na uczniów. Polega ono na przekazywaniu wiadomości, uzyskiwaniu od innych informacji, a także wywoływaniu zmian w wiedzy, postawach i osobowości. Współczesna edukacja stawia przed pedagogami szerokie cele i zadania, wśród których najwyższą pozycję zajmuje w szczególności właśnie komunikacja interpersonalna, a umiejętność komunikowania się – ściśle powiązana z edukacją emocjonalną – zaliczana jest do umiejętności fundamentalnych, wyznaczających specyfikę zawodu pedagoga. Podstawową i zdecydowaną pożądaną formą komunikacji w wychowaniu jest dialog, o którym była mowa wcześniej (por. Nowak 2002, s. 43).

W interakcjach wychowawczych pełnia komunikacji zostaje osiągnięta pod warunkiem zaistnienia układu partnerskiego w atmosferze przyjaźni, zaufania, akceptacji i otwartości na przekazywane impulsy. W procesie komunikowania się partnerzy dzielą się informacjami, by osiągnąć porozumienie – jest to wyznacznik paradygmatu interakcyjnego komunikacji międzyludzkiej. Jest on szczególnie istotny dla praktyki pedagogicznej, gdyż wzajemne zrozumienie intencji swoich i partnera, warunkuje efektywność oddziaływań wychowawczych. Warunkuje je również wpływ i integracja. Pedagog może oddziaływać na ucznia poprzez swój autorytet i autentyczność (por. Nowak, 2002, s. 45, Malinowska, 2000, s. 77-78).

Kwiatkowska H., pisząc o relacjach pedagog – uczeń, wspomina o treningu interpersonalnym, który stanowi jedną z cech kompetencji komunikacyjnych. Trening ten zakłada w procesie uczenia się koncentrację uwagi na płaszczyźnie psychicznej, która wytwarza się między pedagogiem a uczniem oraz między pedagogiem a grupą, np. uczniowską, rodzicielską czy gronem pedagogicznym. Metoda treningu interpersonalnego polega na uczeniu się zaufania i wrażliwości, spontaniczności i otwartości w kontaktach międzyludzkich. Jest on jedną z możliwości kształcenia kompetencji komunikacyjnych. Uczy współżycia i współpracy z drugim człowiekiem, sprzyja on opanowaniu umiejętności sprawnego komunikowania się z innymi oraz utrzymywaniu wzajemnych stosunków. (por. Kwiatkowska, 1988, s. 305). Kształcenie kompetencji komunikacyjnych metodą treningu interpersonalnego jest skuteczniejsze w porównaniu ze zdobywaniem ich w sposób konwencjonalny. Adept profesji pedagogicznej kształcony metodą tradycyjną uczy się tego, jak powinien zachowywać się pedagog w różnych sytuacjach pedagogicznych,

natomiast uczestnicząc w treningu dowiaduje się tego, jak sam zachowuje się jako pedagog. (por. Lachewicz, 2002, s. 242).

Zgodnie z poglądami twórców szkoły Palo Alto (miasta w Kalifornii) każde zachowanie jest komunikatem, nie można nie komunikować się, nie można przerwać procesu komunikowania się w kontakcie z drugim człowiekiem. Milczenie jest również komunikatem. Nie tylko twórcy szkoły systemowej w psychologii dostrzegali znaczenie milczenia w komunikowaniu się ludzi. Stało się ono również przedmiotem refleksji filozoficznej. O komunikującym milczeniu wspomina również, wymieniany już wcześniej, Buber M., podkreślając, iż w domu mowy jest wiele mieszkań, milczenie zaś jest jednym z najgłębiej położonych. Jego zdaniem dialog może istnieć bez znaku. Dialog może dochodzić do skutku poza treściami komunikowanymi czy komunikowalnymi. Milczenie nie zostało dotąd „powiedziane”, nie składa się z głosek, które byłyby wyartykułowane. Jest to coś nieprzekładalnego. Dlatego też w komunikacji interpersonalnej milczenie jest swego rodzaju fenomenem (Marciniak, 1999, s. 191).

Przygotowanie pedagoga, jego umiejętności językowe i komunikacyjne, style współdziałania z klasą jako wspólnotą szkolną – stanowią jeden z głównych warunków twórczego funkcjonowania ucznia w szkole i poza nią.

Obecnie mamy do czynienia z dwiema grupami pedagogów ze względu na postawy wobec języka i uczenia się. W skład pierwszej wchodzi pedagogi, dostosowujący się do stereotypu pedagoga transmisji, drugą grupę tworzą natomiast pedagogi dostosowujący się stereotypu pedagoga interpretacji. Różnice między tymi postawami są znaczące. Pedagog „interpretacji” przyjmuje, iż jego zadaniem edukacyjnym jest głównie budowanie dialogu, w którym uczeń, dzięki zdolnościom do organizowania myśli i działań poznawczych ma możliwość ciągłego kształtowania swojej wiedzy przez interakcje z innymi. Pedagog „transmisji” uważa ucznia za pełnego niewiedzy i ceni jego osiągnięcia, kiedy dostosowuje się on przede wszystkim do treści i kryteriów dyscyplin publicznych (Koć-Seniuch, 1999, s. 164, Śnieżyński, 2005, s. 104).

Rola pedagoga współcześnie powinna sprowadzać się do roli inspiratora aktywności młodych ludzi, który pomaga w wyzwaniu indywidualnych zainteresowań uczniów, co w konsekwencji przyczynia się do twórczego rozwoju jednostki. Powinien on tworzyć optymalne warunki do ujawniania się zdolności i talentów uczniów, być twórczym,

poszukującym, tworzącym nowe metody i rozwiązania pedagogiczne, ciągle doskonalącym swoją pracę i dostosowującym ją do aktualnych wymagań szkoły (tamże, s.92).

W związku z powyższym w procesie kształcenia przyszłych pedagogów „należy zwrócić uwagę, aby stawali się twórcami swojej drogi zawodowej, a nie jej odtwórcami, realizatorami narzuconych im zadań. Rodzi się potrzeba takiego przygotowania pedagoga, by stawał się on refleksyjnym praktykiem, transformatywnym intelektualistą” (cyt. Olejnik 2006, s. 136).

Pedagog powinien być w szczególności dobrym „specjalistą w przekazywaniu wiedzy i wyrabianiu w młodzieży nastawienia do uczenia się, zdobywania wiedzy i doskonalenia własnej kultury intelektualnej. Winien być również animatorem różnych poczynań edukacyjno-kulturalnych i sam umieć pogłębiać wiedzę i doskonalić się wielostronnie” (cyt. Wróblewska, 1998, s. 74).

Praca pedagoga jest ukierunkowana na dwa ściśle połączone ze sobą cele: edukacyjny, który wiąże się z przekazywaniem wiedzy oraz wychowawczy, który jest nastawiony na kształtowanie myślowe, postaw i zachowań uczniów oraz na wyrobienie określonych postaw.

Na zawodowe przygotowanie pedagoga składa się:

- przygotowanie teoretyczne (ogólne, specjalistyczne i pedagogiczne),
- przygotowanie praktyczne (w zakresie przekazywania wiedzy i umiejętności uczniom oraz wychowawczego oddziaływania na nich),
- wyrobienie społeczne, kształtujące prospołeczne postawy i zachowania oraz umiejętności organizacyjne uczniów.

Umiejętności komunikacyjne są „aktywną składową każdej umiejętności”.

Umiejętność komunikowania się pedagoga z wychowankami zależy od wielu czynników; Kwiatkowska H., podaje dwa. Pierwszy łączy się ze stopniem rozumienia treści nauczanego przedmiotu; mogą bowiem „wystąpić różne poziomy wtajemniczenia w merytoryczną zawartość tego, czego się naucza”. Miarą tego rozumowania jest liczba

podanych przykładów oraz liczba języków, w których potrafimy daną specjalistyczną treść wyrazić. Wielojęzyczny poziom przykładów jest pedagogowi niezbędny, gdyż musi on trafić do uczniów o różnym poziomie intelektualnym. Drugi czynnik skutecznej komunikacji wynika z „odmiennej interpretacji skali trudności problemu przez pedagoga i ucznia”. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że pedagodzy zazwyczaj nie doceniają skali tej trudności, natomiast uczniowie przeceniają. Powstaje wtedy sytuacja komunikacyjnego dysonansu, który powoduje niepowodzenie ucznia i frustrację wrażliwego pedagoga. (Kwiatkowska, 1997b, s. 54).

Różnica w kwalifikowaniu stopnia trudności wynika najprawdopodobniej z niekompetencji pedagoga, który ocenia trudność nie miarą ucznia, lecz swoją.

Należy zgodzić się z Kwaśnicą R., który stwierdził, że myśleć to nie to samo, co „wiedzieć”, można bowiem dużo wiedzieć i umiejętnie z wiedzy korzystać, a przy tym – myśleć rzadko lub wcale, myślenie bowiem żyje nie dzięki wiedzy i pewności, lecz dzięki niewiedzy i niepewności, a mówiąc ściślej – rodzi się ono dzięki niewiedzy i niepewności, którą uświadamiamy sobie zadając różne pytania (Kwaśnica, 1994, s. 5).

Myślenie jest niezbędne w procesie nauczania. Po pierwsze, dlatego że cechą charakterystyczną pracy pedagoga jest funkcjonowanie w sytuacjach niepowtarzalnych, wyjątkowych, w interakcjach, które prowadzą czasami do nieprzewidywalnych celów, po drugie zaś wszelkie działanie ma z natury charakter komunikacyjny.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że edukacja jest przede wszystkim procesem komunikowania się, uczenia się porozumiewania, w dalszej zaś kolejności polega na kumulowaniu wiedzy. Tak więc sens pracy szkoły, jej wyniki zależą od wzajemnego porozumiewania się podmiotów edukacji. Barnes D., twierdzi, że uczenie się porozumiewania (w mowie lub w piśmie) stanowi rdzeń procesu edukacji, zaś McLaren P., traktuje język jako symboliczny środek (kod), dzięki któremu ludzie „społecznie konstruują swoją wiedzę o rzeczywistości” (Miś-Ciągło, 2002, s. 275-276).

Nauczanie należy traktować jako wspomaganie procesu uczenia się poprzez doświadczenie i wielostronne „komunikowanie przy rezerwowaniu przestrzeni do zachowań spontanicznych, zapewnianiu miejsca dla wyobraźni, promowaniu indywidualnej interpretacji. Tak rozumiana edukacja, uwzględniająca całego człowieka – jego zdolności, wiedzę, osobowość, myślenie, nawyki, kompetencje komunikacyjno-

interpretacyjne, opierające się nie tyle na określaniu cech wspólnych, co na trosce o zwiększanie różnic pomiędzy uczniami, preferująca stosowanie wskazówek zamiast reguł, praw i zasad, upatrująca we wzorcach i strukturach tylko środki ułatwiające uczenie się, wymaga działań twórczych i stanowi niewątpliwie jedną ze sztuk. Edukacja pedagogów nie może polegać na wyposażaniu ucznia w odgórnie określoną wiedzę i zamknięte umiejętności. Bycie profesjonalnym artystą jest bowiem procesem nieustannego stawania się. Podstawy, które odkrywa się w sobie, wymagają stałego wzmacniania i rozwijania” (cyt. Gołębiak, 1999, s. 88-89).

KONTROLNÍ OTÁZKY

1. Proszę zdefiniować proces komunikacji.
  2. Proszę wskazać podstawowe determinanty komunikacji interpersonalnej pedagoga.
-

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Proszę na podstawie zdobytych informacji nagrać w 2 osobowych grupach, krótki filmik w którym wyeksponowane zostaną wyznaczniki kompetencji komunikacyjnych. Proszę wcielić się w rolę np.: nauczyciela. Następnie dokonać prezentacji i omówić ewentualnie pojawiające się błędy,

---

DALŠÍ ZDROJE

http://pwszzamosc.pl/data/file_attachment/165-2849-planeta.pdf

http://edu.jedynka.zgora.pl/klik/pokazy_pdf/komunikacja_interpersonalna2.pdf

LITERATURA

1. Aronson E., Człowiek istota społeczna, Wyd. PWN, Warszawa 1997.
2. Aronson E., Człowiek istota społeczna, Wyd. PWN, Warszawa 2005.
3. Aronson E., Wilson D. T., Akert M. R. Psychologia społeczna. Serce i umysł, Wyd. Zysk i S-ka, Warszawa 2006.
4. Argyle M., Psychologia stosunków międzyludzkich, Wyd. PWN, Warszawa 1991.
5. Awraniuk E., Kompetencja Komunikacyjna – Wynalazek Reformy?, [w:] Język Polski w Liceum nr 1/2001/2002.
6. Badora K.P., Cechy komunikacji nauczyciela z uczniami, [w:] Komunikacja i podmiotowość w relacjach szkolnych, Badora S., Marzec D., Kosmala J., (red.), Wyd. WSP w Częstochowie, Częstochowa 2000-2001.
7. Banach Cz., Nauczyciel wobec wyzwań i zadań reformy edukacji, [w:] Dyskusja o nauczycieli, Parzęcki R., (red.), Wyd. WSHE, Włocławek 2003.
8. Banach Cz., Nauczyciel, [w:] Encyklopedia pedagogiczna, Pilch T., (red.), T.2, Wyd. Żak, Warszawa 2004a.
9. Banach Cz., Nauczyciel wobec zadań reformy edukacji i własnego rozwoju zawodowego, [w:] Edukacja nauczycielska wobec zadań reformy, Kosętki H., Pietrzyka B., Ślęczki R., (red.), Wyd. AP, Kraków 2004b.
10. Banach Cz., Osobowość nauczyciela akademickiego w perspektywie jego kompetencji. Referat wygłoszona podczas Sesji plenarnej seminarium naukowego nt. „Komunikowanie społeczne w edukacji – determinanty kompetencji komunikacyjnych nauczycieli akademickich”, która odbyła się w Łądku Zdroju w dniach 30.05. – 1.06.2006 roku.
11. Czerepniak-Walczak M., Między dostosowaniem a zmianą. Elementy emancypacyjnej teorii edukacji, Szczecin 1995.
12. Czerepaniak-Walczak M., Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela, Wyd. Edytor, Toruń 1997.
13. Czerepko A., Krawczyk R., Komunikacja – dialog - edukacja, [w:] Rocznik pedagogiczny, M.Dudzikowa, T.Lewowicki, (red.), T.20, Wyd. ITE, Warszawa 1997

14. Denek K., Kształcenie i doskonalenie nauczycieli w okresie przemian, [w:] Kultura i edukacja, nr 16(17)/1996.
15. Delors J., Edukacja. Jest w niej ukryty skarb, Wyd. Stowarzyszenie Oświatowców Polskich Wydawnictwa UNESCO, Radom 1998.
16. Denek K., Perspektywy reformy edukacji, [w:] Tendencje w dydaktyce współczesnej, Denek K., Bereźnicki F., (red.), Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998
17. Denek K., O nowy kształt edukacji, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998.
18. Denek K., Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2001.
19. Denek K., Perspektywa rynkowa w spojrzeniu na edukację i nauczyciela, [w:] Dyskusja o nauczycieli, Parzęcki R., (red.), Wyd. WSHE, Włocławek 2003.
20. Denek K., Kwalifikacje nauczycieli w społeczeństwie opartym na wiedzy, [w:] Rozwój zawodowy nauczyciela, Moroza H., (red.), Wyd. Impuls, Kraków 2005.
21. Dobek-Ostrowska B., Podstawy Komunikowanie Społeczne, Wyd. UW, Wrocław 2004
22. Dobek- Ostrowska,(red), Współczesne systemy komunikowania, Wyd. Astrum, Wrocław 1998
23. Dudzikowa M., Kotusiewicz A.A, (red.), Z pogranicza idei i praktyki edukacji nauczycielskiej, Wyd. UB, Budgoszcz 1994.
24. Dyduch B., Jędrychowska M., Kłakówna Z.A., Mrazek H., Steczko I., To lubię! Możliwe – konieczne – pożyteczne. Podręcznik do języka polskiego dla klasy czwartej. Książka nauczyciela, Wyd. Edukacyjne, Warszawa – Kraków 1994.
25. Dylak S., Komunikowanie się między nauczycielem a uczniem, [w:] Komunikacyjne kompetencje zawodowe nauczyciela, H. Kwiatkowska, M. Szybisz, (red.), Studia pedagogiczne LXII, Wyd. ITE, Warszawa 1999.
26. Dylak S., Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe [w:] Encyklopedia pedagogiczna, Pilch T., (red.), T.2, Wyd. Żak, Warszawa 2004.
27. Dymek-Balcerek K., Nauczyciel kompetentny, czyli jaki? [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacyjnej, Sałata E., (red.), Wyd. ITE, Radom 2001

28. Dziewiecki M., Empatia a wychowanie, [w:] www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IP/empatia_wychowanie.html (stan na 5.04.2006r.)
29. *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, tom II, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2003
30. Falkiewicz-Szult M., Akty językowe jako przejaw przemocy symbolicznej i wyraz kompetencji komunikacyjnych nauczyciela przedszkola, [w:] *Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych*, Gmoch R., Krasnodębska A., (red.) Wyd.UO, Opole 2005.
31. Filipiak M., *Homo communicans, wprowadzenie do teorii masowego komunikowania*, Wyd. UMCS, Lublin 2004,
32. Ferguson G.A., Tanake Y., *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*, Wyd. PWN, Warszawa 2003.
33. Gnitecki J., Kompetencje i zwiększenie szans edukacyjnych nauczycieli w cyklu życia w warunkach postępującej globalizacji [w:], *W poszukiwaniu wyznaczników kompetencji nauczyciela XXI wieku*, Kozioł E., Kobyłecka E., (red.), Wyd. UZ, Zielona Góra 2002.
34. Gołębiak B.D., *Zmiany edukacji nauczycieli. Wiedza – biegłość – refleksyjność*. Wyd. Edytor, Poznań – Toruń 1998.
35. Gołębiak B.D., *Język w centrum refleksyjnej edukacji nauczyciela*, [w:] *Komunikacyjne kompetencje zawodowe nauczyciela*, H. Kwiatkowska, M. Szybisz, (red.), *Studia pedagogiczne LXII*, Wyd. ITE, Warszawa 1999.
36. Górniak, *Warsztat pracy doradcy zawodowego- komunikacja*, [w:] *Zeszyty informacyjno- metodyczne doradcy zawodowego- zeszyt29*, MGIP. Departament Rynku Pracy, Warszawa 2004,
37. Gromada Z., *System komunikacji społecznej: monolog, magiel, dialog*, [w:] www.racjonalista.pl/kk.php/s,4197 (stan na dzień 20 maja 2006 r.).
38. Habermas J., *Teoria i praktyka*, Wyd. PWN, Warszawa 1983.
39. Janicka –Panek T., Sas-Badowska A., *Nauczyciele nauczycieli – dyskusje wokół kompetencji*, [w:] *Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacyjnej*, Sałata E., (red.), Wyd. ITE, Radom 2001
40. Jarocka-Piesik J., *Etyka zawodowa nauczycieli szkół wyższych*, [w:] *Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacyjnej*, Sałata E., (red.), Wyd. ITE, Radom 2001

41. Kamińska-Szmaj I., (red.), Słownik wyrazów obcych, Wyd. Europa, Wrocław 2001.
42. Koć-Seniuk G., Nauczyciel w perspektywie dyskursywnej – kilka refleksji o edukacji nauczycielskiej, [w:] Źródła inspiracji współczesnej edukacji nauczycielskiej, Kwiatkowska H., Lewowicki T., (red.), Wyd. ITE, Warszawa 1997.
43. Koć-Seniuch G., Komunikacyjny kontekst rozwoju poznawczego dziecka, [w:] Komunikacyjne kompetencje zawodowe nauczyciela, H. Kwiatkowska, M. Szybisz, (red.), Studia pedagogiczne LXII, Wyd. ITE, Warszawa 1999.
44. Konarski S., Kompetencje społeczno-psychologiczne ekonomistów i menedżerów. Teoria, badania, edukacja., Wyd. SGH, Warszawa 2006.
45. Korczyński S., Kompetencje zawodowe nauczyciela, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych, Gmoch R., Krasnodębska A., (red.), Wyd.UO, Opole 2005
46. Kopaliński Wł., Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem, Muza S.A., W-wa 1999.
47. Kopaliński K., *Słownik Wyrazów Obcych i Zwrotów Obcojęzycznych z Almanachem*, Wydawnictwo MUZA SA, Warszawa 2003
48. Kotusiewicz A.A., „Profesjonalizm” nauczycielskiej edukacji, [w:] Edukacja nauczycielska wobec zmiany społecznej, Kwiatkowska H., (red.), Wyd. Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Sekcja Kształcenia i Doskonalenia Nauczycieli ZG ZNP, Warszawa 1991.
49. Kowalik P., Kompetencje zawodowe nauczycieli nauczania początkowego w zreformowanej szkole podstawowej, [w:] Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole, Michalewska M.T., (red.), Wyd. UŚ, Katowice 2003
50. Kowalikowa J., Formy komunikacji językowej w szkole. W kręgu faktów i postulatów, [w:] Kształcenie porozumiewania się, Gajda S., Nocuń J., (red.), Wyd. UO, Opole 1994.
51. Krzywoń D., Kompetencje nauczyciela w zreformowanej szkole, [w:] Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole, Michalewska M.T., (red.), Wyd. UŚ, Katowice 2003
52. Kukła D., Współczesny wolontariat w pomocy rodzinie [w:] Rodzina w lokalnym systemie pomocy społecznej, Czarnecka S., Mirowska M., Majer R., (red.), Wyd. Ośrodek Kształcenia Służb Publicznych i Socjalnych – Centrum AV, Częstochowa 2005.

53. Kukla D., Kompetencje komunikacyjne przyszłych nauczycieli [w:] Studia i rozprawy, Podgórecki J., (red.), Wyd. Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa i Ochrony w Warszawie, Warszawa 2006.
54. Kukla D., Atrybucje kształcenia ustawicznego [w:] Studia i rozprawy, Podgórecki J., (red.), Wyd. Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa i Ochrony w Warszawie, Warszawa 2006a.
55. Kukla D., Kształtowanie kompetencji komunikacyjnych przyszłych nauczycieli [w:] druku
56. Kurcz I., Język a reprezentacja świata w umyśle, Wyd. PWN, Warszawa 1987.
57. Kurcz I., *Psychologia języka i komunikacji*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000,
58. Kuźma J., Pedeutologia nauką kreującą mądrych, sprawiedliwych i dobrych nauczycieli (kierunki badań), [w:] *Rozwój zawodowy nauczyciela*, Moroza H., (red.), Wyd. Impuls, Kraków 2005.
59. Kwaśnica R., Pytanie o nauczyciela, Wyd. UW, Wrocław 1993a.
60. Kwaśnica R., Przygotowanie pojęciowe i próba analizy potrzeb rozwojowych uczestników kształcenia, [w:] *Prace pedagogiczne XCIX* Wyd. UW, Wrocław 1993b.
61. Kwaśnica R., Semków J., *Ku dialogowi w pedagogice*, Wyd. UW, Wrocław 1995.
62. Kwaśnica R., *Wprowadzenie do myślenia. O wspomaganie nauczyciela w rozwoju*, Wyd. UW, Wrocław 1994.
63. Kwaśnica R., *Ku pytaniom o psychopedagogiczne kształcenie nauczycieli* [w:] *Ku pedagogii pogranicza*, Z. Kwieciński, L. Witkowski (red.), Toruń 1990.
64. Kwaśnica R., *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu*. [w:] *Pedagogika podręcznik akademicki*, Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), Wyd. PWN, Warszawa 2003.
65. Kwatera A., *Kształcenie nauczycieli w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Etyczny wymiar edukacji nauczycielskiej*, Rumiński A., (red.), Wyd. Impuls, Kraków 2004.
66. Kwiatkowska H., *Nowa orientacja w kształceniu nauczycieli*, Wyd. PWN, Warszawa 1988.

67. Kwiatkowska H., Wymagania nowego uczenia się człowieka a kształcenie nauczycieli, [w:] Tendencje w dydaktyce współczesnej, Denek K., Bereźnicki F., (red.), Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998.
68. Kwiatkowska H., Szybisz M., Edukacja i dialog w świecie przyszłości, Wyd. Wyższa Szkoła Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku, Pułtusk 2003.
69. Kwiatkowska H., Wykład wygłoszony w Instytucie Badań Edukacyjnych PAN dla Słuchaczy seminarium doktoranckiego w dniu 15 listopad 2005 r. (b)
70. Kwiatkowski S., Symela K., Standardy kwalifikacji zawodowych, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001,
71. Kwiecińska R., Kwieciński Z., Ukryty program w procesie kształcenia nauczycieli w okresie szybkich przemian, [w:] M.Dudzikowa, T.Lewowicki, (red.), Rocznik pedagogiczny, T.20, Wyd. ITE, Warszawa 1997
72. Lejman M., Osobowość nauczyciela a wyniki pracy dydaktycznej, Wyd. WSP w Częstochowie, Częstochowa 1982.
73. Łomny Z., Model nauczyciela przyszłości [w:] Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli, Ratusia B., (red.) Wyd. WSP im. Kotarbińskiego w Zielonej Górze, Zielona Góra 1994.
74. Łomny Z., Kompetencje nauczycieli przyszłości w świetle raportu dla UNESCO, opracowanego przez Międzynarodową Komisję do Spraw Edukacji XXI wieku, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych, Gmoch R., Krasnodębska A., (red.), Wyd.UO, Opole 2005.
75. Magda M., Kompetencje moralne nauczyciela, [w:], W poszukiwaniu wyznaczników kompetencji nauczyciela XXI wieku, Koziół E., Kobyłecka E., (red.), Wyd. UZ, Zielona Góra 2002.
76. Malinowska J., Kompetencje komunikacyjne współczesnego nauczyciela – moda czy konieczność?[w:] Nauczyciel w zmieniającej się rzeczywistości społecznej, Jabłońska M., (red.), Wyd. UW, Wrocław 2000.
77. Malinowska J., Edukacyjny kontekst kompetencji komunikacyjnych nauczyciela, [w:] Kompetencje nauczyciela. Stan, potrzeby i kierunki zmian, Koziół E., Kobyłecka E., (red.), Wyd. UZ, Zielona Góra 2002.
78. Malinowski B., Kultura i jej przemiany, Wyd. PWN, Warszawa 2000.
79. Maliszewski W.J., Koncepcje inteligencji a kompetencje nauczyciela. Rękopis pozostający w zbiorach autora, Bydgoszcz 2006a.

80. Maliszewski W.J., Osobowość nauczyciela jako predyktor jego kompetencji komunikacyjnych. Rękopis pozostający w zbiorach autora, Bydgoszcz 2006b.
81. Maliszewski W.J., Kompetencje emocjonalne nauczyciela jako sprawcy dialogu.[w:] Teoria i praktyka kształcenia w dialogu i perspektywie, A. Karpińska (red.),Wyd. Trans Humana, Białystok 2003.
82. Maliszewski W.J., Kompetencje komunikacyjne nauczyciela a bariery w dialogu. Prezentacja pozostająca w zbiorach autora, Bydgoszcz 2006c.
83. Maliszewski J. W., Bania R., Osobowość nauczyciela a jego kompetencje, [w:] Komunikowanie społeczne w edukacji, Maliszewski J.W., (red.)Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2006d.
84. Małkowska B., Osobowość nauczyciela [w:] Nowa Szkoła Zawodowa nr 1/2005.
85. Masterpasqua F., Paradygmat kompetencyjny w praktyce psychologicznej, [w:] Nowiny psychologiczne, nr. 1-2/1990.
86. Marzec D., Znaczenie dialogu w wychowaniu, [w:] Komunikacja i podmiotowość w relacjach szkolnych, Badora S., Marzec D., Kosmala J., (red.), Wyd. WSP w Częstochowie, Częstochowa 2000-2001.
87. Melosik Z., *Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości*, [w:] *Pedagogika u progu trzeciego tysiąclecia. Materiały pokonferencyjne*, A. Nalaskowski, K. Rubacha, (red.), Wyd. UMK, Toruń 2001,
88. Michalski J., Strycharska B., Szkoła ma uczyć, jak powinno się rozmawiać, [w:] Nowa szkoła nr 9/1997.
89. Miś-Ciągło L., Wokół doskonalenia nauczycieli w kontekście reformy systemu edukacji, [w:] Kompetencje nauczyciela. Stan, potrzeby i kierunki zmian, Koziół E., Kobyłecka E., (red.), Wyd. UZ, Zielona Góra 2002.
90. Murawska E., Kwalifikacje i kompetencje zawodowe nauczyciela. Przesłanki i kierunki przeobrażeń, [w:] Dyskusja o nauczycieli, pod. red. Parzęcki R., Wyd. Wyższej Szkoły Historyczno-Ekonomicznej, Włocławek 2003.
91. Morreale S.P., Spitzberg B.H., Barge J.K., Komunikacja między ludźmi, PWN, Warszawa 2007,
92. Nęcki Z., Komunikacja międzyludzka, Wyd. Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1996.
93. Nęcki Z., Komunikacja międzyludzka, Wyd. Antykwa, Kraków 2000.

94. Nęcki Z., Pułapki komunikacyjne związane z treścią, procesem i cechami nadawcy w relacjach akademickich. Referat wygłoszona podczas Sesji plenarnej seminarium naukowego nt. „Komunikowanie społeczne w edukacji – determinanty kompetencji komunikacyjnych nauczycieli akademickich”, która odbyła się w Łądku Zdroju w dniach 30.05. – 1.06.2006 roku.
95. Nowak M.B., Kompetencje komunikacyjne w dwupodmiotowych interakcjach wychowawczych jako składnik humanistycznego modelu współczesnego wychowawcy, [w:] Kompetencje nauczyciela. Stan, potrzeby i kierunki zmian, Kozioł E., Kobyłecka E., (red.), Wyd. UZ, Zielona Góra 2002.
96. Nowak-Dziemianowicz M., Wiedza i kompetencje nauczyciela w świetle teorii pedagogicznych, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych, Gmoch R., Krasnodębska A., (red.) Wyd.UO, Opole 2005.
97. Okoń W., Osobowość nauczyciela, (rozprawy), Dawid Wł. J., Masłakowski Z., Szuman St., Kreutz M., Baley St., Wyd. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1959.
98. Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Wyd. PWN, Warszawa 1975, 2001.
99. Okońska E., Dialog akademicki – obszar „głębokiej zmiany”, [w:] Edukacyjne obszary „głębokiej zmiany” – w dialogu i perspektywie, Karpińska A., (red.), Wyd. Trans Humana, Bydgoszcz 2005.
100. Oksińska I., O kluczowych kompetencjach i umiejętnościach nauczyciela, [w:] *Nauczanie początkowe* nr 5/1997/98.
101. Oleksy J., Relacje komunikacyjne: nauczyciel – podręcznik – uczeń w procesie dydaktycznym, [w:] *Homo communicus. Szkice pedagogiczne*, Kojas W., (red.), Wyd. UŚ, Katowice 2000.
102. Oleksyn T., *Zarządzanie kompetencjami*, Wyd. Wolters Kluwer, Kraków 2006.
103. Olejnik P., Przygotowanie zawodowe nauczycieli w perspektywie współczesnych kontekstów edukacyjnych i społecznych, [w:] *Kształcenie zawodowe w teorii i praktyce edukacyjnej*, Kusztełak A., Zduniak A., (red.), t.2, Wyd. Dom Wydawniczy ELIPSA, Poznań 2006
104. Orczyk J., Wokół pojęć kwalifikacji i kompetencji, [w:] *Zarządzanie Zasobami Ludzkimi*, nr 3-4/2009,

105. Paławska K., Model nauczyciela w kształceniu uniwersyteckim, [w:] Źródła inspiracji współczesnej edukacji nauczycielskiej, Kwiatkowska H., Lewowicki T., (red.), Wyd. ITE, Warszawa 1997.
106. Pawelec L., Nauczyciel i jego rola w rozwoju osobowości ucznia, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych, Gmoch R., Krasnodębska A., (red.) Wyd. UO, Opole 2005.
107. Perzycka E., Nowotniak J., O standardach kompetencji zawodowych nauczycieli, [w:] Edukacyjne Dyskursy, [www. ip.univ.szczecin.pl/~edipp*](http://www.ip.univ.szczecin.pl/~edipp) opublikowano dnia: 15. 03. 2001 r.
108. Perzycka E., Kompetencje edukacyjne w kontekście awansu zawodowego nauczycieli (głos w dyskusji), [w:] Kompetencje nauczyciela. Stan, potrzeby i kierunki zmian, Kozioł E., Kobyłecka E., (red.), Wyd. UZ, Zielona Góra 2002.
109. Pilch T., (red), Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, Tom II, Wydawnictwo Akademickie Żak,
110. Pisarek W., Wstęp do nauki o komunikowaniu, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008,
111. Podgórecki J., Empatia jako forma komunikacji. Materiały z konferencji: Problemy kształcenia i doskonalenia nauczycieli w Europie Środkowej w systemie zaocznym, Opole - Kamień Śląski 1998.
112. Podgórecki J., Komunikacja społeczna, Wyd. UO, Opole 2000.
113. Podgórecki J., Moralne aspekty komunikacji społecznej. [w:] Homo Communicus. Szkice Pedagogiczne. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 1906. Katowice 2000a.
114. Podgórecki J., Kompetencje nauczyciela w procesie edukacji. Nauka a jakość życia. Studium Vilnese CD, vol. 1. nr 1, 2003
115. Podgórecki J., Kompetencje komunikacyjne nauczyciela, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych, Gmoch R., Krasnodębska A., (red.) Wyd.UO, Opole 2005
116. Podgórecki J., Osobowościowe wyznaczniki komunikacji społecznej. Kompetencje komunikacyjne nauczyciela, [w:] Maliszewski J.W., (red.) Komunikowanie społeczne w edukacji, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2006.
117. Podgórecki J., Kukla D., Atributions of empathy in social communication [w:] Theoretical and applied problems of psychology, nr 3 (14) 2006.

118. Radwan Z., Co dalej z nauczycielskimi umiejętnościami, [w:] Dyrektor szkoły nr 4/1999.
119. Ratajek Z., Profesjonalizm współczesnego nauczyciela a możliwości zmian jego kształcenia w systemie akademickim, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacyjnej, Sałata E., (red.), Wyd. ITE, Radom 2001.
120. Skrzypczak J., Tak zwane kompetencje kluczowe, ich charakter i potrzeba kształtowania w toku edukacji ustawicznej, [w:], Pedagogika i edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności, Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego, J. Gniatecki, J. Rutkowiak, (red.), Wyd. ITE, Warszawa-Poznań 1999.
121. Spoust V., Osobowościowe dyspozycje nauczyciela, [w:] Jabłońska M., (red.) Nauczyciel w zmieniającej się rzeczywistości społecznej, Wrocław 2000.
122. Sośnicki K., Autorytet a wychowanie, [w:] Nowa szkoła nr 10/1958
123. Sawaniewicz Z., *Edukacja zawodowa – słownik wybranych pojęć*, „Meritum” 2009, nr 3,
124. Starostka E., Kompetencje społeczne, a możliwości interpersonalne, [w:] <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=254> stan na 30 stycznia 2007 r.
125. Strelau J., Temperament. Osobowość. Działanie. Wyd. PWN, Warszawa 1985.
126. Strelau J., (red.), Psychologia. Podręcznik akademicki, t.2, Wydawnictwo GWP, Gdańsk 2000.
127. Strykowski W., Strykowska J., Pielachowski J., Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej, Wyd. eMPI², Poznań 2003.
128. Śnieżyński M., Sztuka dialogu. Teoretyczne założenia a szkolna rzeczywistość., Wyd. AP w Krakowie, Kraków 2005.
129. Švec V., Samorefleksja profesjonalna jako podstawowa kompetencja nauczyciela [w:] Nauczyciel w zmieniającej się rzeczywistości społecznej, Jabłońska M., (red.), Wyd. UW, Wrocław 2000.
130. Schulz F. von Hun, *Sztuka zarządzania. Psychologia komunikacji dla szefów i liderów*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004,
131. Szczygieł A., Umiejętności komunikowania jako jeden z czynników warunkujących proces dydaktyczny, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacyjnej, Sałata E., (red.), Wyd. ITE, Radom 2001.

132. Szempruch J., Pedagogiczne kształcenie nauczycieli wobec reformy edukacji w Polsce, Wyd. WSP w Rzeszowie, Rzeszów 2000.
133. Szempruch J., Nauczyciel w zmieniającej się szkole. Funkcjonowanie i rozwój zawodowy., Wyd. FOSZE, Rzeszów 2001.
134. Szejnberg A., Komunikacja w klasie szkolnej, [w:] Podstawy komunikacji społecznej w edukacji, Wyd. Astrum, Wrocław 2001.
135. Sztumski J., Wstęp do metod i technik badań społecznych, Wyd. Śląsk, Katowice 1999.
136. Szynowska Z., Program nauczania a kompetencje nauczyciela, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli a problemy reformy edukacyjnej, Sałata E., (red.), Wyd. ITE, Radom 2001.
137. Więckowski R., Komunikacja werbalna i niewerbalna nauczycieli, [w:] Nowa szkoła nr 2/1998.
138. Wlazlik B., Fischer B., Kompetencje nauczyciela w zreformowanym systemie edukacji, [w:] Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych, Gmoch R., Krasnodębska A., (red.) Wyd.UO, Opole 2005.
139. Wołodźko E., Komunikacja interpersonalna jako istota procesu edukacyjnego, [w:] Edukacja nr 2/1999.
140. Wróblewska T., (red.), Adaptacja młodego nauczyciela w zawodzie, Wyd. Mazowiecka Wyższa Szkoła Humanistyczno-Pedagogiczna, Łowicz 1998.
141. Zielecki A., Rola nauczyciela w poszukiwaniu możliwości modernizacji procesu kształcenia dla przyszłej szkoły polskiej, [w:] Kształcenie nauczycieli a potrzeby szkoły współczesnej, Homplewicz J., (red.),Wyd. WSP w Rzeszowie, Rzeszów 1992.
142. Żelichowska B., O twórczym rozwoju nauczyciela refleksji kilka, [w:] Twórczy rozwój nauczyciela, Juszczyk S., (red), Kraków 1996.

SHRNUĆ STUDIJNÍ OPORY

Problematyka opracowania dotyczyła szeroko rozumianych kompetencji komunikacyjnych przyszłych pedagogów. Coraz większe zainteresowanie zagadnieniem na temat kompetencji komunikacyjnych przyszłych pedagogów napawa nadzieją. Bez wątplenia kompetencje komunikacyjne są istotną kwestią procesu wychowania i kształcenia współczesnych pedagogów. Są one jednymi z podstawowych, profesjonalnych sprawności pedagoga. Proces komunikowania jest głównym sposobem przekazywania wiedzy i zasad moralnych młodemu pokoleniu. Nie powinien, zatem dziwić fakt, że kompetencje komunikacyjne są wymagane a ich umiejętne stosowanie jest niewątpliwie zaletą pedagogów. Wszystkie procesy komunikacji mogą być w pełni kontrolowane i opanowane przez przyszłych pedagogów, jeśli ci, będą kompetentni w zakresie komunikacji społecznej. Będą mogli właściwie prowadzić rozmowy ze swoimi podopiecznymi, ich rodzicami, dyrektorem placówki, innymi pedagogami. Może to pozytywnie wpłynąć na wizerunek instytucji edukacyjno-wychowawczej.

Pedagom potrzebne są specyficzne umiejętności, takie jak znajomość poprawnej komunikacji, języków obcych oraz nowoczesnych technologii komunikacyjnych, lecz jednocześnie powinni respektować humanistyczne wartości tolerancji i solidarności. W tak pojmowanej edukacji rola pedagoga ma zasadnicze znaczenie, zaś społeczeństwo formułuje zwiększone oczekiwania wobec zawodu pedagoga: to pedagogzy w największej mierze przyczyniają się do wyposażenia młodych ludzi w niezbędne kompetencje pozwalające na ich integrację w stale zmieniającym się świecie. Umiejętność poprawnej komunikacji pedagoga wyraża się skutecznością zachowań językowych w sytuacjach edukacyjnych.

Komunikacyjny charakter pracy pedagoga, oznacza w szczególności pracę, w której nie tylko jakość wypowiedzi językowej ma znaczenie, ale również przygotowanie go do współpracy z innymi uczestnikami procesu edukacyjno-wychowawczego w celu wzajemnego przekazywania sobie wiedzy i umiejętności. Współcześnie nakłada się na pedagoga zadanie przygotowania młodego człowieka do funkcjonowania w nowej rzeczywistości społecznej, do odkrywania własnej indywidualności. Pedagoga obarcza się więc odpowiedzialnością za efektywność działania, która wiąże się z potwierdzeniem

praktycznym skuteczności i przydatności określonych kompetencji w praktyce edukacyjnej.

Jak pisze Banach Cz., kształcenie pedagogów powinno mieć w większym stopniu charakter innowacyjny, prospektywny i praktyczny ukierunkowany na kształtowanie kompetencji: komunikacyjnych, pragmatycznych, współdziałania, kreatywnych i informatyczno-medialnych. Wymaga to humanizacji kształcenia pedagogów oraz wizji „pedagoga przyszłej szkoły”, który powinien harmonijnie łączyć aktywność poznawczą, emocjonalną i praktyczną, wyobraźnię i mądrość, a więc kształcenie się problemowe, refleksyjne, nieustające, prospektywne i multimedialne (Banach, 2004, s. 51).

Papież Benedykt XVI w swojej pierwszej encyklice *Deus caritas est* zawarł takie stwierdzenie: “Gdy chodzi o posługę (...) potrzeba przede wszystkim kompetencji profesjonalnych: niosący pomoc powinni być przygotowani w taki sposób, aby potrafili robić to, co właściwe we właściwy sposób, podejmując wysiłek dalszej troski. Kompetencja zawodowa jest tu pierwszym, podstawowym wymogiem, ale ona sama nie wystarczy. Chodzi bowiem o istoty ludzkie, a osoby ludzkie zawsze potrzebują czegoś więcej niż technicznej opieki. Potrzebują człowieczeństwa” (2006, s. 44).

PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON

	Čas potřebný ke studiu		Cíle kapitoly
	Klíčová slova		Nezapomeňte na odpočinek
	Průvodce studiem		Průvodce textem
	Rychlý náhled		Shrnutí
	Tutoriály		Definice
	K zapamatování		Případová studie
	Řešená úloha		Věta
	Kontrolní otázka		Korespondenční úkol
	Odpovědi		Otázky
	Samostatný úkol		Další zdroje
	Pro zájemce		Úkol k zamyšlení

Pozn. Tuto část dokumentu nedoporučujeme upravovat, aby byla zachována správná funkčnost vložených maker. Tento poslední oddíl může být zamknut v MS Word 2010 prostřednictvím menu Revize/Omezit úpravy.

Takto je rovněž omezena možnost měnit například styly v dokumentu. Pro jejich úpravu nebo přidávání či odebírání je opět nutné omezení úprav zrušit. Zámek není chráněn heslem.

Název: Kompetencje komunikacyjne przyszłych pedagogów

Autor: **prof. nadzw. dr. hab. Daniel Kukla**

Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik v Opavě
Výzkumné centrum pro sociální začleňování
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava

Vydání: první

Místo a rok vydání: Opava, 2019

Náklad: elektronicky

Určeno: studentům SU FVP Opava

Počet stran: 131

ISBN 978-80-7510-344-4

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.